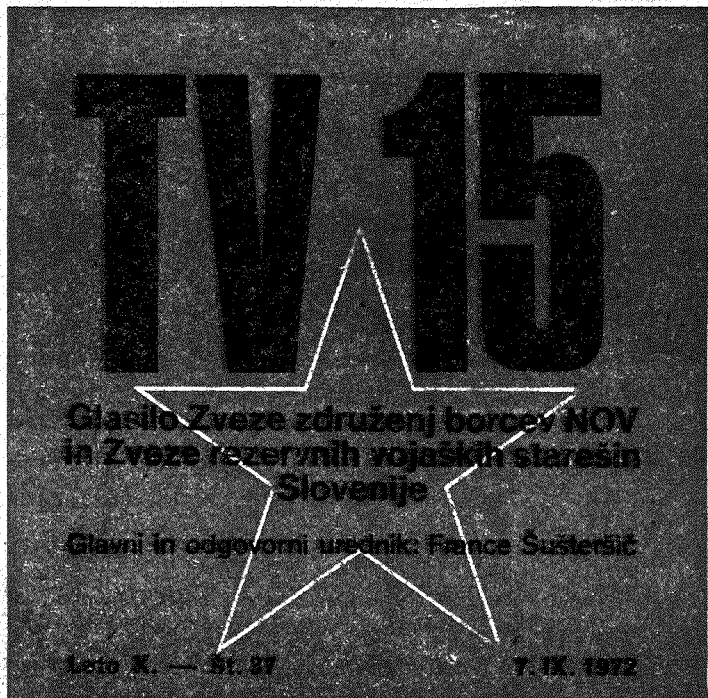
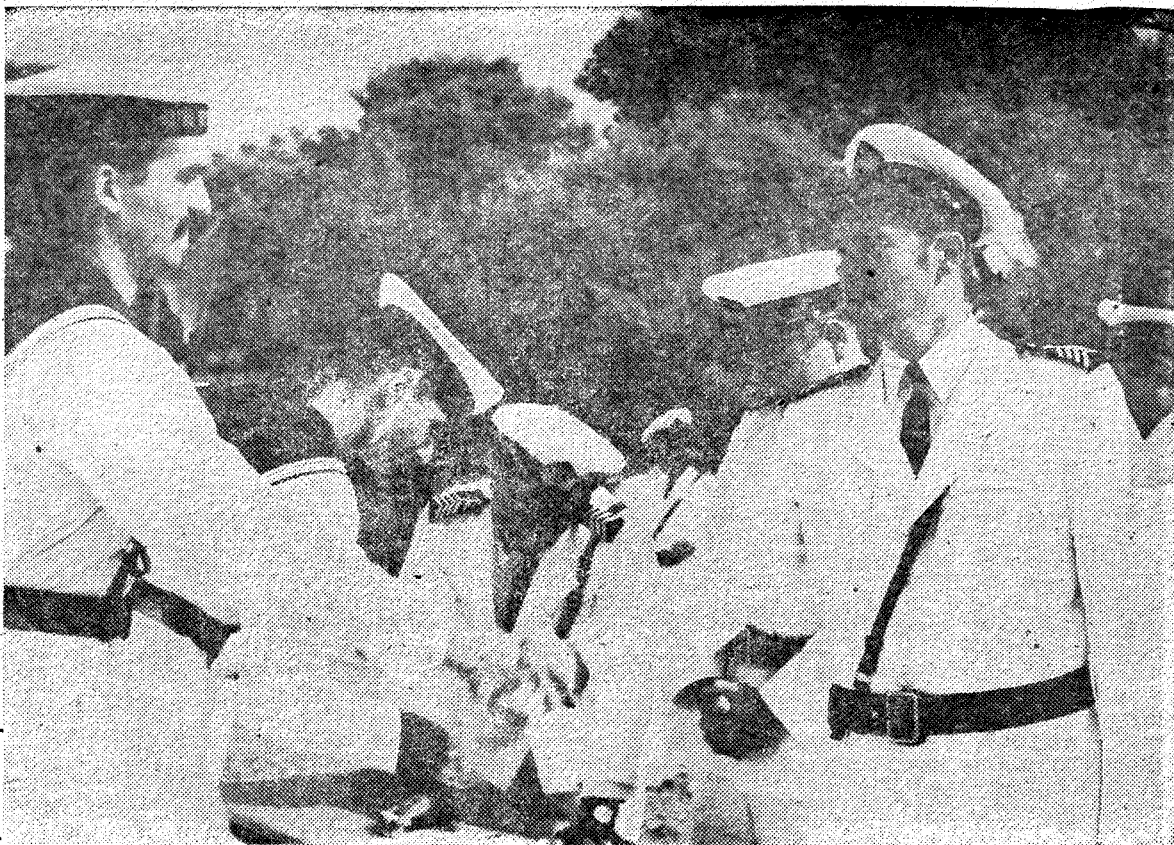

Ob tridesetletnici jugoslovanske vojne mornarice. Starejši vodnik Marko Gogičević čestita mornarju Danetu Miloševiću po podpisu slovesne zaobljube.

Pred velikim praznikom Primorske

»Živo se spominjam slavnosti priključitve. Ponosno so vzhrale slovenske zastave, toliko let za sramovane, v zanosu je pela na ša beseda in preganjana pesem. To je bil naš veliki praznik, ki smo ga dolgo čakali in slednjič dočakali. Izpolnjeno je bilo hrepenenje, ki nam je polnilo srce od kmečkih puntov dalje... (France Berk: 20 let)

Od tistih dni do letos sredi septembra je minilo že četrto stoletje. Pisec teh spominov počiva na solkanskem pokopališču med mnogimi, ki so omahnili v boju za svobodo ali omagali v letih povojne graditve. Zbledele so nekdanje borbene parole na zidovih primorskih hiš: »Tukaj je Jugoslavija! Vendar letošnji praznik ob 25-letnici priključitve ne bo nič manj svečan. Spet bo zavriskala pesem svobode, ki je na Primorskem v trpljenju zorela in ob priključitvi končno dozorela. V teh sončnih septembrijskih dneh bo odmevala po njenih skalnih vrhovih in globokih soteskah. Peli jo bodo narava in ljudje ob Soči od izvira v tolminskih planinah, do rodniških goriških polj pod Sabotinom, kjer ta zapušča našo Primorsko.

Pesmi, zastave in slavoloki nas bodo znova opomnili na prehojeno pot in na štiri dolga in težka obdobja do priključitve slovenskega Primorja k Jugoslaviji ter prva povojna leta skupne socialistične graditve. V prvem obdobju med obema vojnama so se Primorski Slovenci borili proti italijanskemu fašizmu za narodnostni obstoj. Ta boj proti nacionalnemu zatiranju in socialnemu izkoriščanju se je nadaljeval in dosegel vrh med drugo svetovno vojno. Takrat se je primorsko ljudstvo z množično in srčno udeležbo v revolucionarnem osvobodilnem boju proti fašizmu in nacizmu plebiscitarno izreklo za »združitve z drugimi Slovenci v združeno in neodvisno Slovenijo, vključeno v novo in močno Jugoslavijo« (razglas NO sveta za Slovensko Primorje in Trst 11.9.1943).

Ceprav so v NOV dejansko padle stare državne meje, je žal, da formalne uresničitve tega prišlo šele po dolgi in

naporni politično-diplomatski bitki socialistične Jugoslavije za Slovensko Primorje.

To je bilo tretje obdobje od 1945 do 1947 leta, ki se je končalo s pariško mirovno pogodbo in formalno priključitvijo tega dela k Jugoslaviji. Takrat se je začelo četrto obdobje, ki ga živimo še danes in v katerem skuša ta del slovenskega ozemlja s pospešenim razvojem dohiteži zamujeno in enakopravno uživati sadove socialistične graditve.

Praznovanje 25-letnice priključitve Primorske je zato nacionalni praznik Slovenije, je praznik socialistične Jugoslavije. Letos ga slavimo v Cerknem, nekdanjem središču bojev Primorske za osvoboditev in priključitev. Osrednja proslava je povezana z otvoritvijo osnovne šole, ki so jo zgradili ob podpori slovenske javnosti na pobu-

pot. Svetla, nova šola nas bo usmerjala naprej, k mladim generacijam, ki naj razvijajo pridobitve osvobodilnega boja in uresničujejo njegove ideale.

Proslava 25-letnice priključitve, zvezana z otvoritvijo šole, spomenika NOB, tako znova opozarja na nekatere posebnosti naše revolucije. Potrjuje, da v boju za zedinjenje slovenskega naroda ni šlo za nacionalistična hotenja, ki bi skrivala sebične koristi posameznih skupin ali razredov. Dokazuje, da za nas narodnoosvobodilni boj ni bil torej grobi spopad sile s silo, moči z močjo, temveč spopad dveh načel.

V tem boju za osvoboditev in uresničitev človeka pa je imela prav kulturna silnica pomembno vlogo. Mnoge slovenske, zlasti pa primorske partizanske brigade so nosile imena slovenskih pesnikov: Gradnikova, Gregorčičeva, Ko-

Narekovala jo je zgodovinska nuja o uresničitvi zedinjene Slovenije. Vodila pa napredna težnja, da bi tudi slovenski narod in mali narodi sploh postali enakopravni dejavniki v mednarodni skupnosti. Nasprotovali pa so nam tedaj kot sedaj vsi, ki želijo, da bi odnosi med posamezniki in narodi temeljili na podrejenosti in izkoriščanju. To so iste sile, ki tudi danes z bombami in terorističnimi akcijami skušajo uveljavljati preživele metode vladavine sile in nasilja.

Praznik priključitve Primorske je zato tudi praznik zmagovitega prodiranja naših zamisli o razvitem, humanističnem socializmu ter uveljavljanju socialističnih načel sožitja med narodi.

LADO POHAR

VABIMO VAS NA SREČANJE INTERNIRANCEV IN ZAPORNIKOV SLOVENIJE 10. SEPTEMBRA 1972 OB 10. URI NA PROSTORU NEKDANJEGA TABORIŠČA NA LJUBELJU — PODRUŽNICA MAUTHAUSNA — OB ODKRITJU PLOŠČ POSVEČENIH SPOMINU ŽRTEV FAŠISTIČNIH IN NACISTIČNIH KONCENTRACIJSKIH TABORIŠČ.

Komisija za zapornike, internirance in deportirance pri RO ZZB NOV SRS
Skupščina in družbenopolitične organizacije občine Tržič

do udeležencev tragičnega partijskega tečaja iz leta 1944. Zamislili so si jo in zanj zbirali sredstva kot za šolo — spomenik NOV, ki naj ima posebne naloge. Razvija naj nove metode v poučevanju zgodovine, zlasti zgodovine osvobodilnega boja ter plemeniti mlade generacije z njegovimi ideali. To pobudo so s simpatijami sprejeli po vsej Sloveniji. V nabiralno akcijo, ki je potrdila ljudsko solarnost iz časov NOV, so se vključili tisoče, od šolske mladine, delavcev in čmetov ter slovenskih razumnikov — do JLA. V dveh in pol letih smo zbrali skoraj 5 milijonov din.

Otvoritev take šole bo dala proslavljanju 25-letnice priključitve posebno barvo. Proslavljanje se ne bo izžirpavalo v spominih na žrtve in prehojeno

sovelova, Prešernova... Cerkno je živelo pestro in bogato kulturno življenje. Tam so delovale številne kulturne in izobraževalne ustanove in tečaji. V več kot polovici cerkljanskih vasi je ljudska oblast odprla večerne tečaje, drugod pa redne slovenske šole. Skrbno skrita je tiskarna Slovenija redno tiskala Partizanski dnevnik, dve bolnišnici »Franja« in »Pavla« pa sta negovali bolne in ranjene.

Tudi naša zunanjepolitična akcija za Slovensko Primorje ni bila diplomatsko prepiranje ali mešetarjenje za kosček ozemlja, temveč izhaja iz tistih naših načel in posebnosti naše revolucije. To je bilo uresničevanje našega naziranja o ravnosti enakopravnih in demokratičnih mednarodnih odnosov.

OB 25-LETNEM JUBILEJU ZZB NOV JUGOSLAVIJE

Konec meseca septembra bo minilo 25 let od ustanovitve Zveze borcev NOV Jugoslavije. Pozneje in sicer leta 1961 se je na združitvenem kongresu ZB, ZVVI, in ZROP Zveze borcev preobnavala v Zvezo združenj borcev NOV Jugoslavije.

Ob 25-letnem jubileju bo v Beogradu svečana seja zveznega odbora ZZB NOV, na kateri bo govoril predsednik Marijan Cvetković.

O dosedanjem razvoju in moči organizacije borcev nam med drugim govori tudi nekaj podatkov: V skoraj 7000 združenjih je vključenih blizu 1.054.000 bivših udeležencev NOB, a med njimi je nad 200.000 žensk. V delovnem razmerju je okoli 289.000 članov ZZB, a blizu 284.000 jih je že upokojenih, kakih 60 odstotkov teh pa jih prejema le borcevsko pokojnino. Drugi so po večini kmetje in gospodinjice. Med člani ZZB je tudi 150.000 vojaških vojni invalidov, med katerimi je le še kakih 18.000 ki so v delovnem razmerju.

V skupnem številu članstva ZZB NOV jih je tudi nekaj nad 60.000, ki prejemajo občinske priznavalnine od 150 do 600 dinarjev.

besede in dejanja

RIBARIJO V KALNIH VODAH

Nihče, kdor hoče sebi dobro, kdor hoče imeti trden gospodarski položaj, ne bo gradil svojega gospodarjenja na izigravanju predpisov, na sleparjenju, na poslovanju neekorektnih odnosih s svojimi delovnimi in poslovnimi partnerji. Tako gospodarjenje slej ko prej pripelje v slepo ulico in do poloma. Za to pa delavci niso bili nikdar zainteresirani. Tako gospodarjenje ustvarja kalne vode, v katerih ribarijo tisti, ki jim je deveta briga družbeno-gospodarstvo in usoda delavcev, za vse drugo pa so gluhi in slepi. Tako radi govorijo, da vse, kar počno, delajo v interesu podjetja in delavcev v njem.

Iz govora predsednika CK ZKS
FRANCA POPITA V LITOSTROJU

BOLJŠE GRE BREZ »USMERJANJA«

Podatki o gibanju osebnih dohodkov po republikah kažejo, da so se v letu 1971 najbolj dvignili v Hrvatski in to za 30 %, nato v Crni gori (28,93), Makedoniji (27,98), BiH (20,72), Srbiji (25,46) in Sloveniji (23). V prvih petih mesecih leta 1972 pa se je na vrh povzpela Srbija s porastom za 26,88 %, medtem ko sta Slovenija in Hrvatska približno enaki s 24,50 %, a na zadnjem mestu je ostala Crna gora s porastom za 18,80 %.

Podatki o skoku Slovenije z mesta najumerjenejšega rasta osebnih dohodkov med tiste, ki najhitreje dvigajo dohodke, so še posebno zanimivi. V tem času so namreč ravno v tej republiki uvedli de-

litev na temelju »družbenih dogovorov« in »samoupravnih sporazumov«, in prav ta republika, ki je najskromnejše zviševala osebne dohodke, je po sprejemu teh »sporazumov« začela prehitovati republike, ki teh sporazumov še niso imele. To govori o vrednosti takega usmerjanja bolj prepričljivo kot vsi dosedanj sestanek, referat in govori.

EKONOMSKA POLITIKA — 28. VIII. 1972

NERAZUMLJIVA INDOLENCA

Posebej poročajo o sestanku na gospodarski zbornici, na katerem naj bi se predstavniki 60 gospodarskih organizacij dogovorili za koledar nastopov naših podjetij na mednarodnih sejmih v letu 1973. Napisali smo »naj bi se«, kar po-

polnoma ustreza resnici, kajti od 60 povabljenih podjetij se je sestanka udeležilo samo — sedem (7) oziroma približno ena devetina!

GOSPODARSKI VESTNIK — 29. VIII. 1972

bonboni
VISOKO
vodijo
v kvaliteti

Prvi mož OZN pri nas

Konec prejšnjega tedna je na povabilo zveznega izvršnega sveta pripotoval na uradni obisk v našo državo prvi mož svetovne organizacije, generalni sekretar OZN dr. Kurt Waldheim s svojo ženo in sprejinstvom. Med njegovim tridnevnim bivanjem pri nas ga je na Brionih sprejel predsednik Tito, v Beogradu pa je imel razgovore s predsednikom ZIS Djemalom Bijedićem ter državnim sekretarjem za zunanje zadeve Mirkom Tepavcem. V pogovorih, ki jih je imel mimo uradnega dela obiska s številnimi novinarji, je generalni sekretar OZN poudaril, da je bil njegov obisk v naši državi zelo koristen, da ceni tako vlogo naše države kot tudi vse neuvrščene skupnosti, ki ji pripadamo, v okviru svetovne organizacije in v boju za mir ter pravičnejše odnose v svetu.

Dr. Kurt Waldheim je po rodu Avstrijec in je na čelu svetovne organizacije od letošnjega novega leta. Ta četrti po vrsti generalni sekretar OZN (prvi je bil Norvežan Trygve Lie, drugi Šved Dag Hammarskjöld, tretji pa Burmanec U Tan) je že kmalu po prevzemu te svoje odgovorne funkcije zelo aktivno posegel v preobrazbo dela svetovne organizacije, ki ji je sklenil, kot je izjavil, povrniti ugled in veljavo. Svetovna organizacija, ki je nastala kot odraz želja večine človeštva, da si po drugi strahotni svetovni vojni zgradi mirnejšo in varnejšo prihodnost, temelječo na enakopravnem sodelovanju med narodi vsega sveta, je namreč sčasoma začel izgubljati svojo veljavo zaradi čedalje močnejših prizadevanj velikih sil, da monopolizirajo mednarodno politiko. Dr. Kurt Waldheim je imel zato že takoj po vstopu v stekleno palačo na East Riverju v New Yorku, kjer je sedež OZN, razgovore s predstavniki velikih sil, med drugim tudi z Nixonom, ki mu je obljubil vso podporo pri težnjah, da povrne zaupanje človeštva v svetovno skupnost držav. Ta se je lani povečala za novo, dotlej zapostavljeno, vendar izredno pomembno članico, LR Kitajsko, in je že s tem obetala prevetriti in preoblikovati doslej ustaljene razmere v mednarodni politiki.

Za začetek si je dr. Kurt Waldheim, tako kaže, izbral za svoj »ring«, oziroma za preizkus ugleda svetovne organizacije, črno celino. Prvič v zgodovini Svetovne organizacije se je tako na začetku leta zgodilo, da se je Varnostni svet OZN na svoje izredno zasedanje preselil na afriška tla: med tem zasedanjem v Adis Abebi je sprejel pomembne resolucije o dekolonizaciji, o boju proti rasnemu razlikovanju in o osvobodilnih gibanjih v preostalih kolonijah. Predstavniki teh osvobodilnih gibanj so se celo pojavili na govornici Varnostnega sveta in pozvali svetovno organizacijo, naj jim aktivneje pomaga v njihovem boju.

Kamlu zatem se je prav tako prvič v zgodovini svetovne organizacije prišlo, da so člani njenega odbora za dekolonizacijo obiskali osvobodjena ozemlja v portugalskih kolonijah v Afriki: bili so torej gosti osvobodilnih gibanj, ne pa Protugalke — ki je članica OZN. Po tem obisku — med katerim so se člani odbora prepričali o uspehih osvobodilnih gibanj, o njihovi skrbi za šolanje in zdravstveno nego prebivalstva — je svetovna organizacija sklenila nuditi pravičnemu boju afriških narodov pod kolonialno oblastjo večjo pomoč.

In nedolgo zatem je neumorni generalni sekretar OZN dr. Waldheim, ki se je udeleževal vseh pomembnih mednarodnih srečanj (tako npr. mednarodne konference o varstvu človekovega okolja v Stockholmu, pa devete vrhunske konference Organizacije afriške enotnosti v Rabatu), kot prvič v zgodovini svetovne organizacije obiskal deželo apartheida, rasistično Južno Afriko. Zelenel se je prepričati o razmerah, v katerih tam živijo afriški prebivalci, in razpravljati o prihodnji politični usodi Namibije, Jugozahodne Afrike, ki si jo je Južna Afrika hotela prilastiti, čeprav je pravno še vedno pod skrbništvom OZN (to je pred čem ponovno potrdilo tudi mednarodno sodišče v Haagu).

Potem je obiskal še številne svetovne prestolnice, med drugim tudi Moskvo. In ravno med obiskom v Moskvi je izrekel besede, zaradi katerih se je nema-

lo zameril ameriški vladi: obtožil jo je namreč, da med svojimi bombnimi poleti nad ozemljem Severnega Vietnamu nevarno ruši tamkajšnje nasipe ter tako ogroža življenja milijonov civilnih prebivalcev. To je bila zelo resna obtožba, saj je z njo padla na ameriški ugled temna senca: zato jo je že dan zatem javno zavrnil najprej ameriški zunanji minister, nato pa še sam predsednik Nixon. Oba sta mu očitala, da je nasadel »severnovietnamski propagandi«. Kasnejša pričevanja drugih ljudi in pa dokumenti so Waldheimovo izjavo potrdili. S tem pa si je nedvomno nakopal zamero ene izmed svetovnih velesil, ki meni, da se »vmešava v njene zadeve«.

Dr. Kurt Waldheim pa se — mora vmešavati, če hoče, da bo človeštvo znova dobilo zaupanje v svetovno organizacijo, oziroma, če hoče, da bo svetovna organizacija zares vplivna sila v mednarodnem dogajanju, ki zdaj še vse prerado uhaja iz njenega nadzorstva pod okrilje velikih sil. Za to svojo nalogo pa mora aktivirati čim večji krog članic svetovne organizacije. Njegov obisk pri nas je sodil tudi v ta njegova prizadevanja.

Naša država je bila med ustanoviteljicami svetovne organizacije in skozi ves čas njenega življenja in rasti je tvorno sodelovala v vseh njenih akcijah. Nenehno si je prizadevala, da bi ustanovna listina svetovne organizacije ne ostala le mrtva črka na papirju, ampak da bi se dejansko odražala v mednarodnih odnosih.

Ko sta dva vojaška bloka začela zaostrovati med sabo napetosti in nevarnosti hladne vojne, je bila naša država med začetniki ideje o mednarodnem popuščanju napetosti in o enakopravnem sodelovanju vseh narodov, v okviru miroljubne koeksistence: pomagali smo združevati države s podobnim mišljenjem v novo mednarodno silo, neuvrščeno skupnost, ki je sčasoma, prek prve vrhunske konference 1961 v Beogradu, druge 1964 v Kairu in tretje 1970 v Lusaki, prerasla v močno in povsod navzočo gibanje, ki zdaj že zastopa želje in težnje dobre polovice človeštva. Se zlasti se je dejavnost te skupnosti okrepila po nedavnem sestanku zunanjih ministrov neuvrščenih držav v gvajanskem Georgetownu.

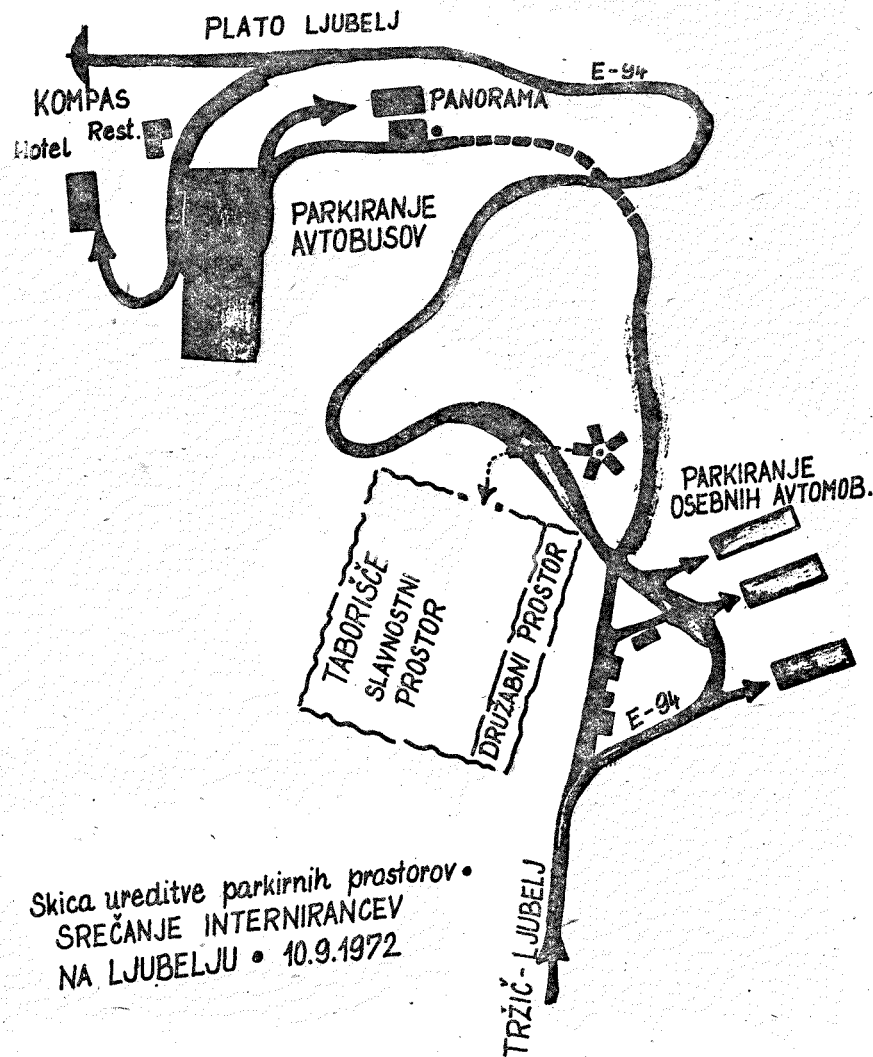
Dr. Kurt Waldheim neuvrščeno skupnost zelo ceni. Meneja je, tako kot mi, da je dogovarjanje in popuščanje napetosti med velikimi silami sicer pozitivno in koristno, da pa vseh problemov velike sile le ne morejo same reševati, ampak je potrebno sodelovanje vseh, malih in velikih. Generalni sekretar OZN ceni dejavnost neuvrščenih držav v OZN in ker je pred vrati jesensko 27. zasedanje svetovne organizacije, koder bo to dejavnost še posebej čutili (taksen je dogovor iz Georgetowna), je v pogovoru z našimi državniki nedvomno načel tudi vprašanje skupne strategije neuvrščene skupnosti do največjih svetovnih problemov. Vsekakor je v svojih prizadevanjih, da okrepi ugled OZN, dobil v naši državi vso podporo. Naša želja pa seveda je, da bi to prizadevanje preraslo v prizadevanje vsega sveta.

KOMENTATOR

V Primoštenu pri Šibeniku so siovesno odprli prvo mednarodno konferenco o vplivu okolja na nastanek in razvoj raka. Z referati je nastopila vrsta strokovnjakov iz Francije, ZDA, Velike Britanije in drugih držav. Sodeluje tudi več naših znanstvenikov. Največje zanimanje je vsekakor vzbudil dr. P. G. Smith z oxfordske univerze, ki je po temeljitih študijah in raziskavah prišel do ugotovitve, da rak nikakor ni nalezljiva bolezen.

Pred sedežem tržaške federacije KPI je eksplodirala zažigalna bomba, ki je povzročila precejšnje škodo. Atentat pripisujejo skupini tržaških neofašistov, ki je v zadnjem času izredno napadalna. V središču mesta so oskrbnili spomenik partizanki Almi Vivoda, ustreljeni 1943. leta. Z neofašističnimi gesli so popacali spominsko ploščo antifašista Giovannija Amendole. Spravili so se tudi nad dvojezične napise v dolinski občini Poljčana niti v enem primeru ni odkrila storilcev.

UDELEŽENCEM SREČANJA INTERNIRANCEV IN ZAPORNIKOV 10. SEPTEMBRA NA LJUBELJU

Vsi udeleženci, ki se bodo pripeljali z avtobusi, bodo lahko izstopili pri spomeniku. Osebnih avtomobilov pa bodo usmerjali prometni organi in reditelji. Vsem udeležencem priporočamo, naj se toplo oblečejo.

dogodki tedna

Na olimpiadi v Münchnu je prišlo do prelitja krvi. Skupina palestinskih komandosov tajne organizacije »črni september« je v torek vdrla v olimpijsko vas, ubila trenerja izraelskih športnikov Mošo Weinberga in športnika Josefa Romana. Teroristi so se nato za barikadirali, izraelske športnike pa zadržali za talce. Zaradi tega incidenta so bile olimpijske igre prekinjene. Po zadnjih poročilih, ki smo jih prejeli ob zaključku redakcije, so v torek pozno ponoči komandos pobili vseh 9 talcev, v spopadu s policijo pa so padli 4 komandos in en policist. Tako se je veliko in plemenito srečanje športnikov vsega sveta končalo kar s 17 smrtnimi žrtvami, kar obsoja vsa svetovna javnost.

Predsednik republike Josip Broz Tito je v ponedeljek obiskal ladjedelnico »3. maj« na Reki, po kosilu istega dne pa si je ogledal novi del Reke. Iz Reke je Tito odpotoval čez Gorski kotar v Zagreb, kjer se je v torek najprej sestal z delavskim aktivom Zagreba. Ob koncu razgovora je predsednik Tito izrazil zadovoljstvo, ker je imel prvič priložnost za pogovor s člani takega delavskega partijskega aktiva in ker vidi, da je bilo v Zagrebu in na Hrvaškem v zadnjem času dosti narejenega za konsolidacijo zveze komunistov, četudi je še mnogo stvari, ki jih bo treba še urediti v vsej državi.

V Kopru so zelo slovesno proslavili praznik naše vojne mornarice in 25-letnico priključitve Primorske k Jugoslaviji. V koprsko pristanišče je priplula eskadra devetih vojnih ladij, ki so jih domačini pristrčno pozdravljali. V mestu so poleg slavnostnega koncerta priredili tudi številna športna srečanja med mornarji in domačini. Proslave v Kopru se je udeležil tudi predsednik izvršnega sveta Skupščine SR Slovenije Stane Kavčič.

Avstrijski kancler dr. Bruno Kreisky je v intervjuju beograjski televiziji izjavil, da bodo avstrijska zvezna vlada in pristojna ministrstva zelo resno proučila vsebino spomenice jugoslovanske vlade in vse njene podatke ter obljubil, da bodo avstrijski organi budno pazili, da na ozemlju Avstrije ne ustanovljajo organizacije, ki bi želele na nasilen način delovati v drugih državah, kar je tudi po avstrijskih zakonih prepovedano.

Na povabilo ZIS se je mudil na tridnevnem obisku v Jugoslaviji generalni sekretar OZN Kurt Waldheim. Sprejela sta ga predsednik republike Tito in predsednik ZIS Bijedić, uradne pogovore pa je imel s svojim gostiteljem, zveznim sekretarjem za zunanje zadeve Tepavcem. Waldheim je obiskal Jugoslavijo tik pred 27. zasedanjem generalne skupščine OZN. Z jugoslovanskimi osebnostmi je izmenjal mnenja o vprašanih, ki bodo na dnevnem redu zasedanja, in o vlogi majhnih in srednjih držav.

Ameriško vesoljsko ladjo Apollo 17 so pritrdili na nosilno raketo Saturn 5, s čimer se je začela sklepna 15-dnevna doba priprav na zadnji ameriški polet na Luno v tem desetletju. Apollo 17 naj bi poletel 6. decembra letos s posadko Eugene Cernan, Ronald Evens in dr. Harrison Schmidt. Pristanek na Luni bo 11. decembra, vrnitev na Zemljo pa 19. decembra.

S prvim septembrom je 1.160.000 zaposlenih Romunov z najmanjšimi dohodki začelo dobivati za 13 do 25 odstotkov višje plače. O tem so se dogovorili na julijski konferenci KP Romunije, na kateri so sklenili, da bo leta 1975 morala biti najmanjša plača v Romuniji 1.100 lejev.

Bržčas bo že do konca letošnjega leta sprejet zvezni zakon o zatiranju nalezljivih bolezni, ki so ga pripravili strokovnjaki zveznega sekretariata za delo in socialno politiko. S tem novim zakonom naj bi predvsem uredili zvezne obveznosti na področju zdravstvene zaštite v vsej državi — če bi se pokazala nevarnost, da bi se k nam razširila kakšna nalezljiva bolezen.

V Helsinkih se je končala evropska mladinska konferenca o miru in varnosti. Udeležilo se je več kot 400 delegatov iz 26 držav. Konferenca se je udeležila tudi jugoslovanska delegacija, ki je izrazila zadovoljstvo, da so bili vsi bistveni predlogi, za katere se je zavzemala, sprejeti v sklepne dokumente.

Predsednik Kanade Pierre Trudeau je sprejel novo imenovanega jugoslovanskega veleposlanika v Kanadi Petra Babića in se zadržal z njim v prijateljskem pogovoru. Kanadski premier je ob tej priložnosti poudaril velik pomen lanskega obiska predsednika Tita v Kanadi in sporazumov, ki so jih takrat dosegli Obojestransko je bilo tudi izraženo zadovoljstvo z obstoječim stanjem prijateljskih odnosov med obema državama.

Pred novimi nalogami

Za nami so poletni meseci in tudi doba dopustov gre h kraju. Povsod tam, kjer je med časom več ali manj zamrlo organizacijsko delo v združenjih borcev in VVI ter po občinskih odborih ZZZ sedaj že ponovno ocenjujejo dosedanje uspehe, jih primerjajo s sprejetimi programi dela in ugotavljajo kaj in koliko bo še treba storiti, da bo letni program v celoti izveden. Seveda bi ob teh ugotovitvah bilo napačno misliti, da je v poletnih mesecih v organizacijah mirovalo le strogo organizacijsko delo. Nikakor pa to ne velja za izvajanje drugih nalog borčevskih organizacij.

Naloge ZZZ NOV so na 6. kongresu leta 1969 opredelili takole: prva obsega izvajanje splošnih družbeno-političnih in družbeno-ekonomskih nalog; v drugo sodi razvijanje pridobitev revolucije in obujanje revolucionarnih tradicij ter vzgoje mladih na temelju teh pridobitev; tretja naloga vsebuje dolžnosti aktivnega sodelovanja pri privravljanju ljudstva na vseljudo obrambo; četrta zajema organizirano družbeno-politično gibanje in aktivnost pri urejanju socialnih, ekonomskih, zdravstvenih in drugih družbenih zadev, ki se nanašajo na udeležence NOV; peta naloga, ki pa se tiče v glavnem na zvezni, na republiške in deloma tudi na občinske odbore ZZZ pa se odraža v vzpostavljanju odnosov in sodelovanja z narodnimi in mednarodnimi borčevskimi organizacijami.

Samo bežen pogled na te naloge in osrednje proslave, pa tudi nešteta krajevna praznovanja širom po Sloveniji nam pokažejo, da smo predvsem drugo nalogo zelo uspešno izvajali prav v minulih polletnih mesecih. Sicer ni to samo naloga ZZZ in njenega članstva, marveč vseh družbeno-političnih organizacij in njihovih članstva. Pri tem tudi ne gre prezreti, da je osrednjo proslavo v Zadobrovi, ob 30-letnici ustanovitve slovenskih brigad organizirala in vodila ZMS in prav tako proslavo dneva vstaje v Ljubljani ter razstavo projekta »Aleja spominov in tovarštva«. Pa tudi pri drugih več ali manj krajevnih praznovanjih so borci in mladi, pa tudi drugi občani sodelovali z roko v roki. In takih praznovanj ni bilo malo. Sem sodijo: dan Dolomitskega odreda in Iskre v Horjulu, zbor gorenjskih aktivistov v Tuhinju, srečanje rezervnih vojaških starejših Jugoslavije v Ljubljani, številni občinski prazniki, proslave 30 let Tomšičeve brigade v Ljubljani in Koprškega odreda v Trzinu, slavlja v Loškem potoku in v Rogoznici, srečanje vezistov NOV in POS v Logarski dolini, Gubčevcev na Trebelnem, borcev 15. brigade v Metliki, odkritje spomenikov v Kamniku, v Ladrach itd. Tudi mnoge partizanske enote so imele svoje vaje. Še in še bi lahko naštevati, ker je vsega tega bilo res veliko. V kratkem bo še srečanje internirancev in zapornikov Slovenije ob odkritju plošč posvečenih spominu žrtev fašističnih in nacističnih taborišč, tudi dvojni praznik v Cerknem bo v kratkem.

Pri vseh teh prireditvah so bile organizacije borcev s svojim članstvom

močno zaposlene, zato ob tem lahko ugotovimo le neposredno in nepretrgano izvajanje nalog ZZZ NOV. Pa kljub temu velja opozoriti, da bo že v marcu ali aprilu prihodnjega leta republiška skupščina ZZZ NOV Slovenije, na katero se morajo pripraviti prav vse organizacije ZZZ. Še pred koncem leta bo treba opraviti skupščine združenj in začeti pripravljati občinske skupščine ZZZ. Čeprav so prve teh skupščin že v teku, je treba le upoštevati, da morajo biti opravljene vse že do konca februarja.

Pred nami je tudi že razgibana družbeno-politična dejavnost. V javni razpravi je republiški zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju. Tudi osnutek novega zveznega zakona o vojaških vojnih invalidih je bil poslan vsem občinskim odborom ZZZ, ki so ga ponekod že obravnavali, toda priporočila in predloge je treba poslati že v septembru. V teku so tudi priprave za izvajanje o varstvenem dodatku za kmete borce. In pri tem vsem je pa še kako potrebno sodelovanje organizacij in članstva ZZZ.

Samo bežna, toda stvarna ocenitev dosedanje dejavnosti in uspehov organizacij ZZZ širom po Sloveniji nas utruje v prepričanju, da bodo tudi te naloge do časa opravljene.

V. M.

S partizanskega slavlja na Trebelnem, v ospredju spomenik akademskega kiparja — vojaka Gubčeve brigade Draga Tršarja.

Foto: SLAVKO DOKL

Velika pridobitev za Trebelno

V nedeljo 3. septembra so se na Trebelnem zbrali nekdanji borci Gubčeve brigade, ki je bila ustanovljena v gozdni dolini nedaleč od vasi 4. septembra 1942, torej pred 30 leti. Prišli so tudi mnogi drugi gostje in končno ni manjkalo domačinov, ki so povezani s partizansko tradicijo.

Ne bi pisali o slavlju, saj o oblikah in posebnostih posamezne proslave pišemo dokaj pogosto. Pač pa bi zapisali nekaj besed o novi šoli, ki so jo prav 3. septembra slovesno odprli in ki so si jo ogledali mnogi gostje. Šola se imenuje po Gubčevi brigadi, ime je vklesano v marmorni plošči na pročelju. Pred šolo stoji kip akademskega kiparja Draga Tršarja, v veži pa je velika freska v terakotni tehniki, ki ponazarja boje Gubčeve brigade. Izdelal jo je akademski slikar Vladimir Laković.

Kaj pomeni nova šola za Trebelno in bližnjo okolico? Kot v mnogih drugih zlasti bolj odročnih in revnih vaseh so tudi na Trebelnem imeli staro šolsko poslopje, že zdavnaj neprimerno za pouk, pa tudi nezdravo in neudobno. Otrok pa je bilo vedno dovolj. Znano je, da so morali hoditi v šolo precej daleč, da so v njej pozimi prezebali in da si niti obutve niso mogli osušiti. Še tako prizadevni učitelji ne morejo doseči večjega uspeha, če nimajo ustreznih možnosti za pouk, to pa so primerni prostori in sodobna učila. Lahko bi tudi na Trebelnem naredili tako kot so v mnogih drugih krajih, ko so podružnično šolo

enostavno ukinili, učence pa začeli voziti v kako drugo, večjo šolo kje v kakem večjem kraju. Toda s Trebelnega je v dolino razmeroma daleč in to bi se še komaj izplačalo, razen tega pa zlasti pozimi vožnja precej ovira učence pri pouku.

Zatorej nova, zelo lepa in praktična šola, ki jo je zgradilo gradbeno podjetje z Grosupljega, pomeni za Trebelno veliko pridobitev. Otroci se bodo v njej veliko več naučili kot so se v stari ter si tako pridobili boljše možnosti za nadaljevanje šolanja. Končno pa bo šola lahko tudi središče kulturnoprosvetnega dela za vso vas in okolico. Ob vsem tem lahko zapišemo še to, da so v šoli zgradili tudi stanovanjske enote za učitelje, saj je tudi počutje učiteljev važno za uspeh pouka, stanovanjske težave pa so pogosto vzrok nezadovoljstva in končno tudi pogostih menjav učiteljev.

Precej je h gradnji prispevala skupnost, toda tudi vaščani Trebelnega in okolice niso prekrizanih rok čakali, kaj jim bodo drugi podarili. Njihov prispevek je še toliko bolj pomemben, ker niso ravno preveč imoviti.

Po osrednji točki proslave je bilo partizansko srečanje v gozdni dolini, kjer je bila brigada ustanovljena. Kraj je za proslave in srečanja naravnost imeniten. Zvrstili so se govorniki, ki so pozdravili goste in zlasti borce Gubčeve brigade. Ta se je v teh krajih tudi po ustanovitvi, posebno poleti 1943 razmeroma zelo dolgo zadrževala. Borci te brigade so tudi prejeli knjigo La-

da Ambrožiča-Novljana o Gubčevi brigadi, ki je izšla v zbirki Knjižnica NOV in POS tik pred proslavo. Proslave so se udeležili mnogi ugledni gostje, med vojnimi in sedanjimi voditelji, med njimi predsednik republiške skupščine Sergej Kraigher, častni predsednik ZZZ NOV Franc Leskošek-Luka, generalpolkovnik Stane Potočar-Lazar in drugi. Vsega skupaj je bilo okoli 5.000 ljudi in pojavile so nekatere težave glede oskrbe, ker prireditelji niso pričakovali takšnega obiska. Vseeno pa je bilo veliko pristrčnih snidenj po mnogih letih, zlasti med nekdanjimi borci in domačini.

Šola Gubčeve brigade na Trebelnem pa je spomenik, ki bo temu kraju veliko koristil, je pa tudi darilo hvaležnosti gubčevcev vaščanom za vse tisto, kar so prispevali med vojno.

MP

oglašujte v tedniku

TV-15

ob tabornem ognju

Kaj vse so rekli na tiskovni konferenci

Občina Šmarje pri Jelsah, ki zajema precejšen kos območja Kozjanskega, slavi vsako leto 9. septembra svoj občinski praznik v spomin na osvoboditev Kozjega tega dne leta 1944.

Slavili ga bodo tudi letos po njihovih skromnih možnostih, saj občina spada med nerazvite občine naše republike. To pa predvsem zaradi že tolikokrat opisovane in opisane nerazvitosti Kozjanskega. Nerazvitost večjega dela občine je posledica cele vrste dejavnikov, toda zdaj je čas, da jo vsa naša družba začne kar se da hitreje odpravljati.

Nerazvitost občine in načini, kako izplavati iz nje, je bila tudi srž vsebine tiskovne konference na občinskem sedežu dne 1. septembra letos. Pristojni so novinarje seznanili s stanjem in načrti. Predvsem bodo skušali za začetek povečati število prostih delovnih mest v nekaterih starih in v novih tovarnah, saj se zdaj skoraj vsi mladi ljudje izseljujejo, ne samo v druge kraje Slovenije, ampak v zadnjem času predvsem v tujino. Tudi šolstvo se ubada z mnogimi težavami. Predvsem je premalo prostora. Celotna šola v občinskem središču ima za nekatere razrede tri izmene. Ponekod so v stari šoli

stropi podprti s tramovi, del učencev pa vozi v podružnično šolo. Novo poslopje bodo sicer res začeli graditi, toda zaradi nizkih osebnih dohodkov, pomanjkanja stanovanj, slabih prometnih zvez in cest je težko dobiti tudi učitelje. Samo iz Kozjega je letos odšlo 8 učiteljev drugam, kjer so jim dali možnosti za boljše življenje. Ostali so samo »nepopolnopravni idealisti, ki vztrajajo in še nadalje delajo po odročnih krajih ne glede na to, da bi drugje živeli mnogo bolje.

Razmeroma redka industrijska podjetja tarejo podobne težave kot vse naše gospodarstvo, le da so te težave v takšnih občinah pogosto še večje. Izhod vidijo marsikje v združevanju manjših podjetij, oziroma v priključitvah. Toda spet diha iz izjav gospodarstvenikov in voditeljev družbenopolitičnih organizacij bojazen, da bo občina s tem marsikaj izgubila, predvsem pa, da se bo del dohodka odlival iz občine. Tako bi postajali bogatejši spet še bolj bogati, revni pa še bolj revni.

Zdravnik je na tiskovni konferenci govoril o »socialni diferenciaciji« — Kako o tem pojavu veliko govorimo in pišemo, ko pa v ordinaciji vsak dan vidi številne primere, zoper katere je skoraj povsem brez moči. Namreč, kmet in delavec sta glede zdravstva v močno različnem položaju. Prvi ima zelo skromne ugodnosti v primerjavi z drugim. Povrh pa zlasti takšne kmete, kakršni živijo na Kozjanskem, tare revščina, tako da nimajo denarja niti za zdravila, čeprav so razmeroma poceni. Zaradi tega tudi pogosto ne morejo izkoristiti tistih skromnih ugodnosti, ki jih imajo po obstoječih zakonih. Izenačenje pravic delavcev in kmetov na področju zdravstvenega varstva je zatorej ena glavnih nalog pri odpravljanju socialnih razlik.

Veliko pikrih so izrekli tudi na račun naše kmetijske politike. Predvsem naša družba kot celota vlaga

vse premalo v razvoj kmetijstva. V šmarnski občini je še vedno okoli 50 odstotkov prebivalcev kmetov. Večina jih živi na majhnih kmetijah z zelo slabo zemljo, ki nimajo posebnih možnosti za razvoj. Posledica take tradicije pri naših vlaganjih, ko ima industrija prednost, je po mnenju enega izmed navzočih to, da smo iz izvoznikov hrane postali uvozniki. Za uvoz se najdejo devize, za vlaganja pa ne...

V šmarnski občini imajo kot vse kaže večji poslušni kmetijstvo, kar ni nič čudnega, če upoštevamo odstotek kmečkega prebivalstva. Kot izraz takega poslušnega lahko smatramo zavzetost za preprečitev poplavl Sotla. Pripravljajo se namreč za gradnjo jezusa v Vornarjih, ki ga bodo gradili skupaj s Hrvati.

Pa o cestah, ki so skrajno slabe in ki je zanje malo upanja, da jih bodo začeli graditi nove, oziroma da se bodo lotili temeljitih izboljšav. Je pač drugje po Sloveniji več potreb in tja je potrebno najprej poslati učinkovito pomoč...

Se in še bi lahko naštevati, kaj vse so izrekli na tiskovni konferenci v Šmarju. Precej nadrobni so bili tudi bolj malo so govorili o tem, kar so naredili, veliko več pa o tem, kar niso in kar bo nujno potrebno. Iz vsega tega pa se vidi zavzetost, da nekaj naredijo in da pri tem ne čakajo samo na pomoč od drugod. Težave borcev so ob vsem tem ostale nekeje ob strani, saj so del splošnih težav, kar je tudi razumljivo.

Dobro pa je tudi to, da v občini, kakršna je šmarnska, izkoristijo občinski praznik za opozorilo javnosti, kaj pričakujejo od družbe in kaj jim je ta dolžna glede na vse tisto, kar smo si zapisali med osvobodilno vojno in revolucijo kot gesto na naše zastave.

MILE PAVLIN

BLEJSKA DOBRAVA

Krajevni praznik

Na Blejski Dobravi že od leta 1952 praznujemo 28. avgust kot krajevni praznik. Na ta dan v prvem obdobju okupacije je močna eksplozija opozorila okupatorja, da tu živi svobodoljubno ljudstvo, ki se ne bo pustilo zaslužiti. Med eksplozijo se je podrl visok železni daljnovodni steber daljnovoda med elektrarno v Vintgarju in Je. senicami.

To je bila prva partizanska akcija na tem področju. Močno je razburila okupatorja, domače prebivalstvo pa je seveda navdušila, saj se je to zgodilo pri Jesenicah, kjer so bile močne nemške policijske postojanke.

Akcija se je posrečila prvoborcem Stanetu Kersniku-Jelovčanu, Francu Konobljicu-Slovenku in Andreju Zvanu-Dravskemu. Poskusili so že dan poprej, a brez uspeha.

Tistega dne je bil med štirimi talci v Gorjah ustreljen tudi domačin Jože Pikon, doma z Dobrave.

Železarna na Jesenicah je med okupacijo delala predvsem za nemško vojsko. Zato je partizanska akcija na Dobravi imela še toliko večji pomen ker železarna zaradi pretrganega daljnovoda ni mogla delati dalj

NUJNO OBVESTILO

Združenje borcev NOV, »Boris Kidrič« v Ljubljani prireja za svoje člane izlet na prizorišče bitke pohorskega bataljona na Osankarici v soboto 23. septembra 1972.

Prijave za izlet in vplačila: člani po din 35,00, za otroke do 10 let po din 20,00 sprejemamo v pisarni krajevne skupnosti na Vojkovi 1, v dneh 11. in 12. septembra od 17. do 19. ure.

Udeležite se izleta.

Odbor

časa z vso zmogljivostjo. Okupator pa je besnel še bolj kakor zaradi škode nad drznostjo »banditov«.

Prebivalci na Blejski Dobravi, Kipcah in Kočni so med okupacijo kmalu pokazali svojo zrelost. Dokumenti pričajo, da je do 80 odstotkov prebivalstva teh vasi sodelovalo v narodnoosvobodilnem gibanju. Med njimi je bilo 38 borcev, 21 jih je padlo v boju proti okupatorju. Drugi pa so bili aktivisti, preskrbovalci, kurirji... Od žirovniške strani so vodile kurirske poti čez dob-ravsko polje in Vršje na Poljane ter dalje na Pokljuko ali Mežakljo. Tu je bilo vselej mogoče najti dobre ljudi, ki so dajali zavetje borcem in tudi ranjenecem. Okupa-torju ni moglo ostati skrito sodelovanje lju-di z osvobodilnim gibanjem. Zato je imel tu orožniško postajo. Nemci so izselili 18 odraslih prebivalcev in 13 otrok. Nad 50 ljudi pa so pozapri, češ da so podpirali partizane. Mnogo so jih poslali v taborišča, od koder se jih osem ni vrnilo. Pet pre-bivalcev je bilo med ustreljenimi talci. Blejska Dobrava je dala tako skupaj 34 žrtev.

V spomin padlih borcev in ustreljenih talcev so leta 1953 postavili spomenik pred osnovno šolo. Zgledno ga vzdržujejo; to na-logo je prevzela krajevna skupnost. Pred leti so postavili tudi skromen spomenik pe-tim padlim borcem na Kočni.

Letos je minilo dvajset let, odkar pra-znujemo krajevni praznik. Temu so dali po-udarek s kulturno prireditvijo v nedeljo 27. avgusta pred spomenikom padlim borcem in žrtvam okupatorja. Proslava ob precejšnji udeležbi prebivalstva tudi z Jesenic in dru-gih krajev je bila lepa. Ob tej proločnosti so tudi skromno pogostili vdove in matere padlih partizanov ter pokazali, da žrtev za našo svobodo ne bomo nikdar pozabili.

SREČKO ŠORLI

PRVAČINA

PRED VELIKIM PRAZNOVANJEM

Vodstva krajevnih organizacij v Prvačini pri Gorici so že dalj časa, te dni pa še zlasti marljivo, pripravljajo na praznova-nje pomembnih obletnic. Praznovali bodo 9. in 10. t.m.

Dne 9. t.m. bo praznik novogoriške ob-čine. Ta dan so izbrali za svoj praznik kot spomin na začetek bojev na goriški fronti leta 1943. Dopoldne bo v prenovljeni dvo-rani kulturnega doma v Prvačini slovesna seja skupščine novogoriške občine. Na nji bodo sprejeli odlok o pobratenju občin Otočac v Liki in Nove Gorice. Zato se bo do slovesnosti udeležili tudi zastopniki druž-benopolitičnih organizacij iz Otočca.

Po seji občinske skupščine bodo odkrili spominsko ploščo v Prvačini na hiši, v kateri se je četa varnostno obveščevalne službe februarja 1944 prvič zbrala, prisecela in prejela prapor. Iz te čete je pozneje na-

stal 4. bataljon 2. brigade VDV (vojske državne varnosti).

Po tej slovesnosti bo ob kulturnem domu v Prvačini tovariško srečanje. Prireditelji so povabili nanj borce in aktiviste, doma-čine, zlasti pa pričakujejo borce čete VOS in 4. bataljona 2. brigade VDV.

Dne 10. t.m. se bo v Prvačini zbralo več godb na prihalu, da bodo nastopile skupno na koncertu. Prvačina namreč pra-znuje celo vrsto obletnic:

220-letnico ustanovitve prve godbe, iz ka-tere je pozneje nastala znamenita prvaška godba na pihala, ki še dandanes nastopa na številnih prireditvah;

stoletnico ustanovitve Bralnega društva, ki se je pozneje preimenovalo v kulturno-prosvetno društvo Svoboda;

proslavili bodo tudi obletnico ustanovitve telovadnega društva Sokol (leta 1885);

praznovali bodo petdesetletnico množič-nih manifestacij za Slovenijo (vrstile so se več let ob prazniku Cirila in Metoda — le-ta 1919, 1920, 1922 in 1923; italijanski voja-ki in karabinjerji so tedaj streljali na množico naših ljudi in jih več ranili);

proslavili bodo 30-letnico ustanovitve pr-vega krajevnega odbora OF kar je pome-nilo začetek oboroženega, organiziranega upora proti okupatorju;

na ta dan pa bodo tudi praznovali pet-indvajsetletnico priključitve Slovenskega primorja Jugoslaviji (15. septembra 1947).

Ob teh številnih pomembnih obletnicah se bo Prvačina javnosti malo bolje pred-stavila še s posebno knjižico.

CIRIL ZUPANC

RJAVČE

PRAZNOVANJE

Pred vojno je bila vasica Rjavče v Brki-nih priljubljena izletniška točka zlasti za Tržačane. Stoji na osrednjem brkinskem grebenu na nadmorski višini 760 m, po podatkih štetja leta 1931 je imela 175 pre-bivalcev v 32 družinah.

Kot vse druge brkinske vasi so se tudi prebivalci Rjavč vključili v osvobodilni boj razmeroma zgodaj, že decembra 1941. V Začetku 1942 je osvobodilno gibanje podpi-ralo le šest družin, proti koncu leta pa že vse. Vas je bila leta 1942 eno izmed najbolj-ših preskrbovalnih in obveščevalnih postoj-anek brkinske partizanske čete. V bližnjem gozdu je bila decembra 1942 ustanovljena prva kurirska javka za brkinsko območje. Tudi štab Istrskega odreda se je okoli 1. oktobra 1943, po prihodu z Mašuna, prvič sestal prav na Rjavčah. Tam je bila v za-četku marca 1944 tudi ustanovljena ko-manda istrskega vojnega področja.

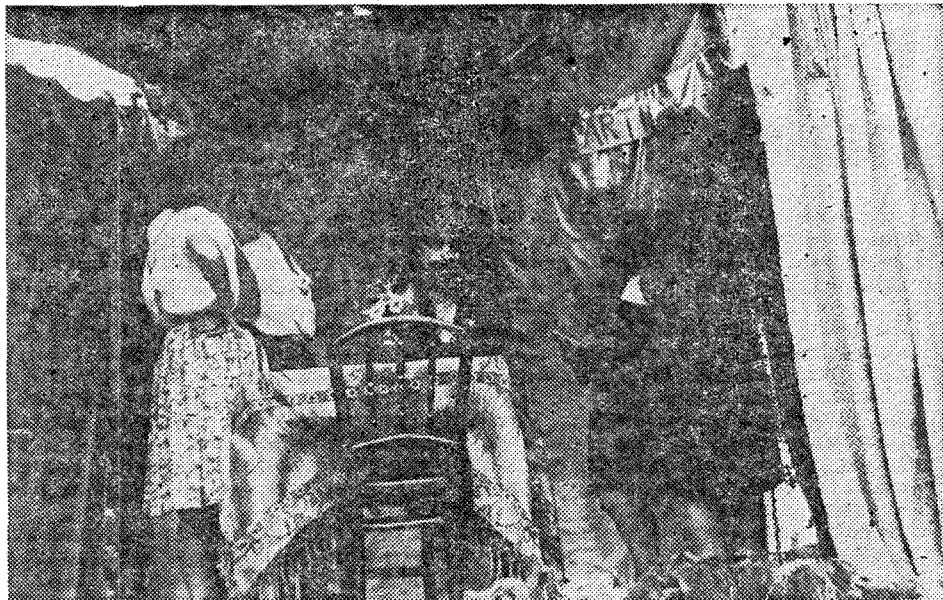
Vas Rjavče je dala 31 borcev, 22 vašča-nov pa je bilo zaprtih ali interniranih. V bojih je padlo 9 vaščanov, prav tako 9 pa jih je izgubilo življenje v ječah in ta-boriščih.

O zavednosti prebivalcev Rjavč priča nekaj dogodkov. Sredi decembra 1942 je bil v vasi sestanek pri Martinu Gustinčiču-Miglu, ki se ga je udeležilo kar 12 vašča-nov. Prišli so tudi predstavniki Brkinske čete kot Rudi Mahnič-Brkinc, Jože Zidar-Jadran ter Anton Hvalič-Volte. O pome-nu osvobodilne vojne jugoslovanskih nara-dov je govoril Brkinc. Takoj so izvolili vaški odbor OF, si razdelili delo in si na-deli ilegalna imena. Še pred novim letom pa so ustanovili vaško mladinsko četo, v katero so se vključili prav vsi mladinci in mladinke. Dne 26. februarja 1943 je 14 pri-padnikov te čete odšlo k partizanom in si-cer na Hrvaško v 13. proletarsko brigado.

Fašisti so slutili, kaj se dogaja na Rjav-čah. Ze prej so v Brkinsko četo vrnili svo-jega zaupnika Cvetka Grilanca-Nedeljka. Med decembrskim sestankom je bil kot par-tizan na straži in v patrulji, pa si je kljub temu zapomnil sedem udeležencev sestanka in jih izdal, da so jih 23. februarja na-slednjega leta zaprli. To so bili: Martin Gustinčič-Migel, Jože Mahne, Jože Mahne (stric prvega Mahneta), Angelo in Ivana Mahneta-Mahnečina, Jožeta Gustinčiča-Bla-žonovega ter Ema Samsa-Pirčevca. Dne 13. marca 1943 pa so zaradi odhoda mladincev k partizanom zaprli 14 njihovih svojcev. Med temi je bila tudi Urša Samsa, ki niti ni mogla hoditi in so jo odnesli v zapore privezano na mulo. Nekaj kasneje so zaprli še tri vaščane. Aretiranje so še v vasi pre-tepali in zaničevali, niso priznawali niti materam z dojenčki. Jetnike so odgnali v tržaške zapore v Via Coroneo, nekatere pa so poslali v taborišče Cairo Montenote. Od tam so po italijanski kapitulaciji Nemci ne-katere poslali v Mauthausen in jih tamkaj pomorili.

Ob italijanski kapitulaciji so vsi vaščani složno zgrabili za orožje ter pod poveljstvom Jakoba Gustinčiča začeli razoroževati ita-lijanske vojake in policaje. Dne 13. oktobra 1943 se je začela na tem območju nemška ofenziva, ki pa Rjavčanov ni huje prizade-la, ker so jo že pričakovali in se nanjo pri-pravili.

V zimi 1943 na 1944 so se v vasi pogo-sto zadrževali bataljoni Istrskega odreda in

Mladinke Rjavč se pripravljajo junija 1944 na partizanski miting. V ozadju Angela Mahne, desno zadaj Milka Ludvik-Pilatova, fotografiral Nedeljko Maraš.

tudi štab odreda. Nadalje še komanda istr-skega vojnega področja, komanda mesta Ilirska Bistrica, 5. bataljon Vojske držav-ne varnosti kot tudi razni odbori in komi-teji, da ne govorimo o kurirjih in obve-ščevalcih. Na vsakem koraku so čutili go-stoljubje domačinov. Jeseni 1944 pa je bila v vasi dlje časa krojaška delavnica Istrske-ga odreda.

Vse to je bilo mogoče, ker med vašči ni bilo izdajalca.

Kot v mnogih drugih takih krajih kot so bile Rjavče je povojni čas tudi Rjavča-nom prinesel sloves območja, ki naj bi ostalo prazno. Zato je vas zapuščena in bolj podobna ruševinam kot človeški na-selbini. V njej živi še 50 ljudi. Družba jim je pomagala pri gradnji 3 km dolge ceste, ki jih povezuje s svetom drugega pa jim ni dala. Celo skromnega spominskega obele-

žja niso mogli postaviti vsa povojna leta.

Šele letos spomladi so vaščani Rjavč predlagali, naj bi proslavili 29. obletnico italijanske kapitulacije in 25. obletnico pri-ključitve teh krajev k Jugoslaviji na Rjav-čah, ob tej priložnosti pa naj bi v vasi odkrili tudi spomenik padlim in umrlim po-ječah in taboriščih. Odbor Istrskega odreda pa je na svoji seji 4. februarja letos skle-nil postaviti na Rjavčah spominsko obeležje na ustanovitev enot. Odkrili so ga 2. julija.

Spomenik padlim bodo odkrili v nedeljo 10. septembra ob 15. uri. Vabljeni so zla-sti nekdanji borci Istrskega odreda kot tu-di vseh drugih enot, ki so se kdaj zadrž-evale na Rjavčah ali v okolici. Pridejo pa naj tudi vsi drugi, ki jih kaj veže na Brki-ne kot območja, ki smo mu vsi veliko dolž-ni in ki moramo zanj marsikaj narediti, da popravimo vse zamujeno.

MAKS ZADNIK

imeli smo ljudi

Avgust Žagar

Umrli je 22. junija v bolnišnici v Se-žani. Doma je bil na Zagbi pri Srpenci. — Rodil se je pred 73 leti v revni kmečki družini, ki je štela deset otrok. Delal je doma in kot gozdni delavec, za kruhom pa je odšel tudi po svetu, v belgijske rudnike. Po vrnitvi domov je kmetoval blizu Učee. Tam se je srečal s prvimi partizani. Pomagal jim je vsestransko, da so imeli varno zavetje in hrano. Od tam se je večkrat vračal na Zagbi in pri-našal sporočila in osvobodilni tisk. Ita-lijani so ga internirali spomladi 1943 v taborišče Cairo Montenotte. To taborišče je upravljal zagreben fašist. Ob italijanski kapitulaciji ni izpuštil zapornikov, marveč jih je prepustil Nemcem. Zagarja so od-gnali v Mauthausen. Od tam se je vrnil izžrpan na razdejan dom. — Bil je član raznih organizacij, med njimi ZB NOV. Skromnega, vedrega in delavnega pošte-njaka smo vsi spoštovali.

Jože Buh-Borut

Še tako rekoč zadnji dan med nami je z nezmanjšano prizadevnostjo uredni-čeval svoje bogate zamisli in opravljal številne naloge. Ni se menil za zdrav-nikova opozorila, naj bi si vsaj malo prizanašal. Borut je menil, da je bilo dovolj že kratko zdravljenje v Radencih in če bo odložil nekaj funkcij. Zato pa je toliko bolj poprijel kot tajnik sklada za zgraditev obalne bolnišnice, kot pred-sednik obalne zveze rezervnih vojaških starešin in član nadzornega odbora RO ZB NOV Slovenije, pa član še drugih družbenopolitičnih organizacij na sloven-ski obali. Nenadoma mu je odpovedalo srce 13. avgusta v Izoli. — Rodil se je leta 1923 v kmečki družini v Sentjo-štu pri Horjulu. Izučil se je za sedlarja

in se že v mladosti pridružil naprednim delavcem. Ze od septembra 1941 je de-loval v mladinskih vrstah OF, januarja 1942 pa se je uvrstil med borce. Kmalu si je pridobil veliko borbenih in orga-nizacijskih izkušenj ter zato prevzemal zmeraj nove in odgovorne naloge. Po italijanski okupaciji je v Brkinah, po Slovenski Istri, na Tržaškem in Krasu opravljal predvsem naloge obveščevalne-ga oficirja. Ob koncu vojne je bil na-mestnik komandanta istrskega vojnega področja. Po vojni je ostal v JLA do leta 1955, ko je bil zaradi slabega srca invalidsko upokojen. Toda z vso vsmo se je oprijel nalog kot družbenopolitični delavec. Najprej pa je končal srednjo ekonomsko šolo in nato še visoko poli-tično šolo, nakar je prevzemal celo vrsto funkcij. Zlasti je posvetil mnogo svojih moči borčevski organizaciji in izpolnje-vanju rezervnih vojaških starešin, saj tudi po upokojitvi ni izgubil stikov z JLA. Lani je napredoval za rezervnega podpolkovnika. Večkrat je bil odlikovan z vojaškimi in civilnimi odlikovanji. — Pogreb v Izoli je bil veličasten. Udele-žilo se ga je več sto ljudi od vseh sod. Zlasti mnogo je bilo Borutovih soborcev in povojnih sodelavcev.

Peter Šprajc

Dne 16. avgusta smo ga spremili na zadnji poti na domače pokopališče v Gri-zah. — Rodil se je leta 1922 v delavski družini v Libojah. Ze v zgodnji mladosti si je moral služiti kruh z dninami. Kot zaveden mladinec je bil že leta 1939 spre-jet v SKOJ. Leta 1941 je stopil v prvo savinjsko četo. Potem je bil nekaj časa na terenu, nakar so ga Nemci ujeli in izgnali na Hrvaško. Tam se je jeseni 1941 spet povezal z osvobodilnim gibanjem. Delal je na terenu in pomagal v partizan-ski tehniki v okolici Zagreba. Junija 1943 se je uvrstil med borce na Hrvaškem. — Po osvoboditvi je ostal kot oficir do leta 1953 v JLA. Nato je bil nekaj časa zapo-slen pri zabukovškem premogovniku, do-klar ga ni prisilila bolezen, da je opustil delo. — Bil je vse življenje odločen borec za pravice delavskega razreda. V smrti je omahnil mnogo prezgodaj. — Na zadnji poti so se poslovili od njega borci in množica domačinov. V slovo mu je za-igrala zabukovska godba na pihala in zapel domači pevski zbor.

NERESNO DEJANJE

V prejšnji številki našega lista je bila na tem mestu objavljena daljša replika Ivana Jana, s katero leta zavrača pripombo na pisanje o Kokrškem odredu, ki jih je Ivan Vamberger iz Kranja strnil pod naslovom »Resnici na ljubo«, objavili pa smo jih v 35. številki TV—15. Ivan Jan pa svoje nejevolje ni omejil samo na Ivana Vambergerja, temveč se je v zadnjem odstavku obregnil tudi ob uredništvo, češ da je objava dopisa Vambergerja neresno dejanje, ki lahko povzroči le prazne prepire med nekdanjimi borci. Očitek uredništvu pa ni utemeljen.

Vambergerjev dopis je bil popolnoma spodobno in strpno napisan, zato uredništvo ni imelo nobenega razloga, da bi natis preprečilo. Ivan Vamberger ima pač svoj prav in najbrž njegove pripombe niso le prazne marnje, četudi niso podprte z dokumenti. Gre za neke Janove ocene, o katerih imajo ljudje različna mnenja. Ali bo Ivan Jan te ocene spremenil ali pa jih bo branil in na njih vztrajal, to je njegova stvar, toda tudi drugi udeleženci osvobodilnega boja imajo pravico povedati svoje. Naš list je odprt vsem, ki pametno, pošteno in strpno pišejo. Za vse, ki v njem sodelujejo veljajo enake pravice, pa najsi gre za že znana imena ali pa za tiste, ki se prvič oglašajo. Na našem uredništvu se ne bojimo objavljati popravke morebitnih spodrsrljajev pa tudi ne nam nasprotnih mnenj, ne bomo pa dovolili, da kdorkoli izrablja svojo veljavo in svoj položaj za zastraševanje z raznimi podtikanki v škodo tistih, ki so se upali ponižno kritizirati to ali ono napako v našem zgodovinospisju ali v našem družbenem življenju. Že večkrat smo doživeli posameznikov, ki so se posluževali zvez in raznih pritiskov, da bi onemogočili poštene naše sodelavce samo zato, ker jih je izpod njihovega peresa zadela kakšna prav nedolžna kritična ost. Vsi ti ljudje in tudi Ivan Jan morajo vedeti, da živimo v samoupravnih socialistični družbi, v kateri je treba negovati kulturn in strpen dialog tako, da bo prav za vse in ne samo za nekatere. Predvsem se nam zdi potrebno poudariti, da bi morali udeleženci v razpravah in polemikah nastopati s močjo dokazov, ne pa z dokazom moči. V nasprotnem primeru bodo le komična podoba svoje resnobne osebnosti prizadeti.

V imenu uredništva TV—15
FRANCI STRLE

OSEMDESET LET ZUPANČIČEVE MAME

V Zabji vasi pri Novem mestu je 23. avgusta slavila v krogu svoje družine svoj osemdeseti rojstni dan Jožefa Zupančič. Okoli nje so bili takrat zbrani razen moža Janeza še tri hčerke z možmi, sin z ženo, sedem vnukov in dva pravnuka. V družini so po narodnosti Makedonci, Srbi in Slovenci, ali kot sami pravijo, so jugoslovanska družina.

Jožefa ali Pepca, kot jo kličejo, se je rodila 23. avgusta 1892 v Mali Cikavi pri Novem mestu. Pred domala 50 leti se je poročila z Janezom Zupančičem, zaposlen pri železnici. Že v stari Jugoslaviji je simpatizirala z naprednimi krogi in bila v stiku s pokojnim Kidričem, ko je bil še na univerzi. Kadar je prišel v Novo mesto, se je oglašil pri Zupančičevih. Kadar je šla Pepca v Ljubljano, je vselej nesla kaj s seboj za tovariša Kidriča. Njen mož Janez Zupančič, nosilec partizanske spomenice 1941, je bil v tisti skupini slovenskih železničarjev, ki so veliko storili za partizane. Bil je namreč v prometni sekciji, skozi njegove roke je prišlo mnogo stvari iz Ljub-

ljane v Novo mesto in dalje v gozdove. Vzdrževal je zvezo z Gorjanci (do doma on, naprej pa žena Pepca in starejši hčerki). V letu 1944 jim je doma postalo prevroče. Belogardisti so jim namenili enako usodo kot Valantičevi družini, zato je Pepca z otroki vred zbežala v gozdove. Bila je bolna, zato se je zdravila nekaj časa v civilni bolnišnici v Kanižarici, potem pa je šla z drugimi ranjenci v Bari. Domačijo so belogardisti izropali do golih zidov.

Po vrnitvi iz Barija je Zupančičeva še pomagala v raznih ustanovah, potem pa se je vsa posvetila opustošenemu domu, družini in seve političnem delu na terenu. Vsi moški člani Zupančičeve družine, razen očeta, so v vrstah JLA.

Zavežni slovenski materi, Zupančičevi mami iz Zabje vasi, ob njenem visokem življenjskem jubileju tudi naše prisrčne čestitke. Na mnoga leta! PETER ROMANIČ

PEŠČICA PŠENIČNEGA ZRNJA

Dne 20. aprila 1945 je odšla na pot zadržanja skupina internirancev iz koncentracijskega taborišča v Flossenburgu. Bilo nas je okrog 4000 vseh narodnosti, tudi precej Slovencev. Večino internirancev, ki jih je bilo v tem taborišču celo do 25.000, so nacisti pred koncem vojne nekam odgnali, da bi jih ne prehitela ameriška vojska.

Ze več dni smo v strahu ugibali, kaj bo z nami. Hrane ni bilo več. Jedli smo le še redko zeljato juho. Zadnji dan se tega ni bilo. Številni esesovci so nas gnali močno zastražene kot klavno živino po stranskih cestah. Vso noč smo hodili. Ko smo naslednji dan počivali na travniku v zavetju gozda, da bi nas ne opazili zavezniški letalci, mi je Vinko Kavalar pošepetal, naj posežem v njegov žep. Dejal je, da ima malo pšenice in naj jo vzamem, a da ne bo kdo videl. Utegnilo bi se namreč zgoditi, da bi sicer sestrskimi reveži planili nanj, saj lačen človek ne ve več, kaj dela.

Morda je bilo kakšnih sto zrn, ki sem jih potegnil iz njegovega žepa. Zdelo pa se mi je pravo bogastvo. Zrno za zrno sem zobal počasi, da bi mi ne pošla prehitro, a ne, da bi se ne nasmil, marveč, da bi se z zadnjimi močmi še obdržal pokonci. Nekaj zrn sem dal tudi Janezu Makovcu (ni več živ). Kavalar nama je povedal, da so dobili na bloku namesto jedi po nekaj pesti žita. Na našem bloku žita nismo nikdar dobili, pa tudi ne česa drugega, ko smo stradali.

Spominjam se dobro tudi voza krompirja — najbrž tudi drugi, kolikor jih je še živih — ki ga je nekdo peljal tedaj po tisti cesti. Nesrečneži, ki so mimogrede posegli po krompirju, so bili deležni brca in klofut esesovcev. Le redki so jedli surov krompir, kar pa ni ostalo brez posledic.

Blizu tam sta obležala pod strelji esesovca dva moja dobra znanca Francoza, ki sem z njima delal v raznih oddelkih (»komandah«) že od jeseni 1943. Hodila sta tesno skupaj, odeta v raztrgano odejo, in podpirala drug drugega. Eden se je zgrudil ter potegnil za seboj tovariša. Esesovec je takoj pristopil, kakor da je čakal na to, in ju ustrelil. — Nekaj dni po svoboditvi smo šli tam mimo ob neštetih grobovih in videli tudi gomilo tistih Francozov.

SREČKO ŠORLI

75 LET VIKTORJA KORENČANA-POLHA

Kdo bi temu znanemu draveljskemu aktivistu prisodil, da je že dočkal svoj 75. letni jubilej — še zmeraj zdrav in čil! — Rodil se je v Horjulu v delavski družini, ki je štela deset otrok. Že trinajstleten si je moral začeti sam služiti kuh. Med prvo svetovno vojno je bil pri znanem 17. polku »kranjskih Janezov«. Poslali so ga na italijansko fronto in doživel je boje na Doberdolu. Pozneje je bil tudi na ruskem bojišču, nakar so ga spet poslali na italijansko fronto. Na tirolski fronti je bil ranjen. Ko je ozdravel, so ga spet poslali na tirolsko fronto; bil je drugič ranjen, nakar je v bolnišnici na Dunaju dočkal konec vojne.

Decembra 1918 je pristopil k narodni straži in Ljubljani. Udeležil se je bojev za našo severno mejo in se tako šele leta 1920 vrnil domov v Horjul. V obdobju med vojnama je vneto deloval v naprednem delavskem gibanju. Leta 1939 je bil sprejet v KP. Brž po ustanovitvi OF, že avgusta 1941 je postal rajonski sekretar za Horjul. Leta 1943 pa je postal sekretar v dolomitskem odredu. Septembra 1943 so ga izvolili za odposlanca za kočevski zbor. Potem je bil do konca vojne dvakrat na rajonu v Cerkljici, nakar se je vrnil na dolomitsko področje in je bil član rajona Vrhnika.

Po osvoboditvi je sprva deloval na okrajnem ljudskem odboru Ljubljana — okolica in kot član izvršnega biroja okrajnega komiteja. Potem je bil okrajni predsednik

agrarne komisije. Leta 1948 je postal predsednik ZB NOV v Horjulu. Odkar se je leta 1958 preselil v Ljubljano, v Dravljce, vodi tu ZB NOV — že štirinajst let prav vestno in z veliko vnamo. Njegova družina pa je bila v pravem pomenu besede partizanska. V osvobodilnem gibanju so sodelovala žena in štiri otroci. Sin je padel, ko mu je bilo komaj sedemnajst let. Leta 1943 pa je padel v Žužemberku še drugi sin.

Viktor Korenčan sodeluje še pri mnogih družbenopolitičnih organizacijah. Je nosilec spomenice leta 1941, prejel pa je tudi več drugih priznanj. — Številni prijatelji, sodelavci in znanci mu voščijo: Se na mnoga zdrava leta! STANKO SKOČIR

OBČINSKI PRAZNIK ŠMARJE PRI JELŠAH

Vse od 1. septembra dalje je bilo v občini več proslav, kulturno zabavnih prireditev in slovesnosti ob odprtju posameznih gradenj. Tako so 3. septembra praznovali konec del pri gradnji vodovoda Pijovci—Preloge, 4. septembra so odprli prosvetni dom v Bistrici ob Sotli, 5. septembra športnega igrišča v Bistrici ob Sotli, 6. septembra so vzdali temeljni kamen za otroški vrtec v Rogatcu, danes pa so odprli strelisce v Bistrici ob Sotli.

V petek, 8. septembra, bo stekla voda iz vodovoda na Brestovcu pri Rogaški Slatini v devet vasi. V soboto zjutraj bodo vaje partizanske enote, ob 15. uri pa bodo odprli razstavo slikarja Marjana Prešička in šolsko razstavo v Bistrici ob Sotli. Prav tam bo tudi razstava kmetijskih strojev. Zvečer bodo partizanski mitingi v Bistrici ob Sotli, Polju ob Sotli in na Kozjanskem.

V nedeljo 10. septembra bodo vaje partizanskih enot ob Sotli, ob 8. uri pa bo svečana seja občinske skupščine v Bistrici ob Sotli. Ob 11.30. uri bodo odprli spominsko zbirko »Tito v Sloveniji« v Trebčah pri Podsedri v hiši Titove tete. Popoldne bodo razna športna tekmovanja ter tovariško srečanje v Bistrici ob Sotli.

VABILO

Združenje borcev NOV, »Boris Kidrič« v Ljubljani priporoča vsem članom, predvsem pa preživelim internancem, da se udeležijo proslave in srečanja v spomin na 30. letnico aretacij in internacij, ki bo dne 10. septembra 1972 v Podlublju nad Trzinem.

pravna posvetovalnica

RAZLIKA V POKOJNINI

A. V. Renče

Vprašanje: Zaradi aktivnega dela med NOV imate priznano dvojno štetje od 9. 9. 1943. Imate prekoračenih trideset let službe z vračunanim dvojn timerjem. Petdeset let starosti pa boste dopolnili šele januarja 1974. Zato vas zanima, ali obstoji kakšna razlika v pokojnini, če se upokojite sedaj, ko ste nimate 50 let, ali če se boste upokojili potem, ko boste dopolnili 50. leto starosti.

Odgovor: Ker ste Primorka, veljajo za vas posebna določila glede dvojnega štetja oz. udeležbe v NOV. Ker imate priznano dvojno štetje pred 13. 10. 1943 veljajo za vas posebne ugodnosti čl. 70 pokojninskega zakona, ki ureja sicer upokoje borcev. Ta člen pokojninskega zakona določa, da se borke, ki imajo priznano dvojno štetje pred 9. 9. 1943 (oz. tiste, doma iz Primorske pred 13. oktobrom 1943) lahko upokojijo, ko dopolnijo 50. let starosti in imajo najmanj 20 let pokojninske dobe. Ali pa takrat, ko dopolnijo 30 let pokojninske dobe ne glede na starost. To pa pomeni, da se vi lahko upokojite, ker imate že več kot 30 let pokojninske dobe. Vendar v dopisu piše o 100 odst. pokojnini. To pa je zgrešeno, kajti najvišja pokojnina je pokojnina v višini 85 odst. od pokojninske osnove. Vam torej pripada polna, 85 odst. pokojnina. To pa ne glede na to, če se upokojite sedaj oz. letos ali pa leta 1974, ko boste dopolnili 50 leto starosti. Seveda bo pokojnina lahko različna glede na vaše poprečne dohodke, ki bodo lahko čez dve leti višji. Toda odstotek pokojnine, ki vam pripada, bo sedaj in čez dve leti isti, tj. 85 odst. Razen seveda, kolikor ne bo novi pokojninski zakon, ki ga pričakujemo letos in ki bo skoraj gotovo sprejet do novega leta, prinesel kake spremembe. Toda vsi zagotavljajo, da se glede upokojitve borcev ne bo nič spremenilo. Po sedaj veljavnem pokojninskem zakonu pa je popolnoma vseeno, če se upokojiš, ko imaš 30 let pokojninske dobe in še nisi star 50 let ali pa, ko si star nad 50 let. Seveda, da se razumemo: velja le za borke NOV s priznanim dvojn timerjem pred 9. septembrom 1943, oz. 13. 10. 1943.

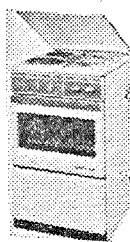
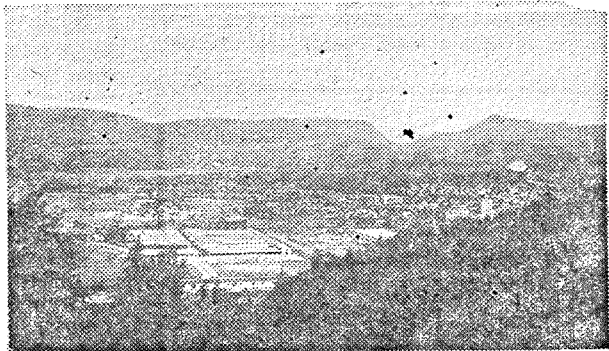
GORENJE

JE NAŠLO POT DO LJUDI,
LJUDJE SO NAŠLI SREČO.

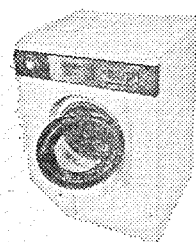
Iz velikih proizvodnih hal Gorenja prihajajo vedno novi stroji, čedalje bolj izpopolnjeni. Tehnika gre tudi na področju svoje pot.

Pri vseh gospodarskih aparatih Gorenja velja skupno pravilo: lepota, kakovost, ekonomičnost...

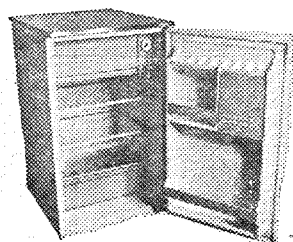
Delo s stroji Gorenja je pesem. To je lepa in prikupna pesem, z osvajalno čedalje več src, čedalje več gospodinjstev pri nas in v tujini.

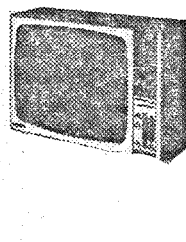
Štedilnik GORENJE tip EP 546
Cena 1337 din

Pralni stroj GORENJE tip 664 BIO-S
Cena 3341 din

Hladilnik GORENJE tip H 715, 135 lit.
Cena 1276 din

TV - Gorenje avtomatično 909
Cena 3780 din

LEPOTA * KVALITETA * EKONOMIČNOST * ZADOVOLJSTVO

Smrt v taborišču

Kot smo že nekatikrat poročali, bo v nedeljo, 10. septembra, svečano odkritje spomeniško urejene prostora koncentracijskega taborišča pod Ljubljano, združeno s srečanjem bivših političnih zapornikov in internirancev iz vse Slovenije. Ob tej priložnosti bo izšla brošura z naslovom »Memento — Mrtvim v spomin, živim v opomin«, ki jo bo izdala komisija za bivanje politične zapornike, internirance in deportirance pri RO ZZB NOV Slovenije (uredil jo je France Sušteršič). Iz te brošure objavljamo zanimivo in pretresljivo črtno književnika Franceta Filipiča.

Ne vem, če smo se povsem zavedali smrti okrog nas. V množici podanikov esesovske vladavine je večina ljudi izginjala skoraj neopazno, v umiranju je usoda posameznega človeka vzbujala pozornost samo takrat, kadar se je dogajalo to na poseben, tudi za jetniško življenje nenavaden način. Prevladovalo je tisto tiho izginjanje, ko je človek pod cebro bledel in hujšal ter so se mu oči vse globlje pomikale pod čelo, tja v lesnobi mrak in grozljivo temo. Danes je še pogumno korakal v vrsti s štirimi tovariši v sprednjem delu kolone, v naslednjih dneh se je pomikal proti njenemu repu, omahujoč in izgubljač ritem, dokler ga nekega večera niso tovariši prisilili z dela umirajočega ali pa že tudi mrtvega. To je bila zelo kratka pot v krematorij, ko je bila pravzaprav najpreprostejša smrt, varianta banalne taboriščne smrti, ki se je podobno lahko dopolnila tudi z majhnim ovinkom prek ambulante in re- virja ali pa je zatekla človeka kar v spalnico na pogradu v baraki, prenapolnjeni s pečimi telesi.

Ko se mi danes vrača spomin v mauthausenske dni, mi prihajajo pred oči pri zori nekaterih smrti, ki so me v svoji brutalni poštenosti posebej prizadele. V najzgodnejši čas mojega taboriščnega življenja mi spomin na drobnega poljskega žida, ki je neko noč umiral na jekleni delovni mizi med stružnicami in vrtilnimi stroji v dvorani tankovske tovarne. Sestradanemu se mu je posrečilo »organizirati« nekaj krompirjev, ki si jih je na nočnem sihtu skuhal naskrivaj v svoji menažiji in jih zabellil s strojnim oljem. Potem mu je strojno olje prežrlo želodec in čreva... in nesrečni žid se je v strahotnih krčih poslavljaj od sveta. Najstrašnejše pri tem pa je bilo, kako je umiral molče, z zadušeno bolečino v sebi, kakor da bi v bližnem strahu, potem ko se je ob raznih pogromih že tolikokrat potuhnil v množici, se svoje umiranje rad prikril pred esesovci, da ga ne bi mor- da v poslednjem trenutku kaznovali zaradi ukradenega krompirja. Hodili smo mimo njega, z grozo in obžalovanjem smo spremljali njegov smrtni boj. Nič mu ni mogel pomagati, molk njegovega umiranja pa je udarjal po nas kakor bič s stoterimi jer- meni. Šele proti jutru je smrt umirila telo na jekleni mizi. Ko smo se pod obokom medle jesenske zore vračali iz tovarne v taborišče, se je židovo truplo na koncu kolone zibalo nad jetniško vrsto. Bilo je lah- ko, komaj večje od mrliča-otroka.

Naslednja smrt, ki se je posebej spo- minjam, je prišla drugače med nas. Segla je po človeku z roko blokovnega starešine

Heinza, bivšega bokarja iz Dresdona, množičnega morilca, kriminalca. V mauthausenski taboriščni podružnici St. Valen- tin smo se Slovenci v presledkih med dve- ma šihoma, zlasti ob nedeljah popoldne, večkrat zbrali na prijateljski pomenek. Ne- kdo med nami je običajno poročal o vojnih novicah, ki jih je čez teden nabral v to- varni med civilnimi delavci, včasih pa smo tudi prebirali Prešernove poezije. Miniatur- no izdajo iz predvojnega časa sem prek ne- kega civilnega delavca vtihotapil v tabori- šče. Z nami se je vselej stisnil v gručo na gornji pograd v kotu spalnice, kjer smo bili blokovnemu osebju najmanj na očeh, tudi starejši človek, novinar iz Ljubljane. Nosil je očala z zelo visoko dioptrijo in pri- povedoval nam je, da je delal pred vojno pri nekem dnevniku, menda pri Jutru, in da obvlada devet jezikov. Devet jezikov — to je zapustilo pri nas močan vtis, in kar nekaj spoštljiveje smo zaradi tega obče- valji z njim. Sicer pa je vzbujal zelo skro- men, skoraj plan in neobgleden videz, zasit s svojo kratkovidnostjo. Šele njegova smrt nam je razodela, kakšen trden in velik človek je živel v njem.

Zgodilo se je namreč, da je kapo Heinz prek kdo ve kakšnih informacij zaslužil ne- kaj o naših zbiranjih. Tisti, ki je ovadil, je pokazal na našega novinarja, in Heinz

ga je vzel v precep. Priglasil ga je v sprednji del spalnice in ga tu pričel zasliševati. Vsi jetniki iz tiste spalnice smo bili tam, stali smo blizu naokoli in prisostvovali torturi, ki ji je bil naš tovariš podvržen. Se danes me zapeče vest ob spominu na nemoč, ki smo jo tedaj pokazali. Heinz je po vsi sili hotel od novinarja zvečeti, kakšni so bili ti sestanki, ki jim je prisostvoval, in kdo je bil še zraven. Novinar je molčal. Potem je Heinz udaril, prvič, drugič, nato se je vr- gel na nesrečnika pred seboj, ga pobil na tla in še kar naprej tolkel po njem. Naš novinar ni spregovoril besede.

Se zdaj ga vidim pred seboj, kako se je čez čas ves pretepen dvignil s tal, zdaj že brez očal na nosu, in kako so se mu sko- raj stepe oči v čudni zazrtosti uprle prek nas v daljavo. Tedaj bi bili morali vsi hkrati planiti na Heinza in ga odvrtiti od nasi- lja. A to je bilo nemogoče. To bi pomenilo upor in v kratkem bi nas bili esesovci po- menderali do zadnjega. »Prekleti slavinar«, je rjovel Heinz na novinarja, zmerjajoč ga s spakedranko, ki jo je uporabljal za Slo- vence. In ko našega tovariša spet ni mogel pripraviti do tega, da bi spregovoril, ga je s strahotnim udarcem ponovno pobil na tla in ga dotolkel...

Med mnogimi smrtni tistega časa sta mi ostali posebej v spominu tudi dve, ki sta sicer sodili k tihim in neopaznim, ven- dar sta zapustili v meni rano, ki vselej, kadar jo odgrnem, zakrvari. Mislil sem mi ustavlja ob okoliščinah, v katerih sem do- živel odhod dveh primorskih rojakov.

V oddelku kontrole, kjer sem delal kot jetnik, v tovarni tankov, je prihajal od stroja k meni po merila učitelj s Primor- skega. Bil je mlajši človek. Temen, ozek obraz z bronastjo poltjo, napete oči z ža- lostnim in preplašenim izrazom, dolge roke s tankimi prsti. Vedno smo nekam zviška občevali z njim. Mož si je namreč, čeprav je kot učitelj pripadal inteligenčnemu sloju, pustil ime pošaljanciti, pa smo ga zaradi tega obsojali. Seveda nismo vedeli, kakšni razlogi so botrovali temu njegovemu de- janju, kakšnemu nasilju je bil podvržen. Tu- di jaz nisem varčeval z očitki. Kljub temu pa sem imel vtis, da se je navezal name.

Zgodilo se je, da ga nekaj dni ni bilo k meni in tovariši so mi povedali, da je zbolel. Ko se je zopet pokazal, je bil iz-

redno shujšan. Že tako nekoliko nesoraz- merna glava se mu je silovito povečala in prej napete oči so se mu vdrle pod čelo. Konec je z njim, sem pomislil. Vsekakor je moral razbrati svojo obsodbo v mojem po- gledu, kajti počasi se je naslonil na pul, na katerem je bilo razloženo kontrolno orodje, in tiho rekel: »Da, z mano gre h kraju. Nikoli se ne bom vrnil domov. Le- po te prosim, pojdi po osvoboditvi k moji mami in ji sporoči moj pozdrav.«

Nekaj je vztrepetalo v meni. Človek, ki sem ga vselej tako zviška odpravljal, je iskal pri meni pomoči in odlašujočo bese- do za svojo smrtno uro. Jaz pa sem ga za- vrnil zviška, gluho in ošabno: »Daj no, kaj govoriš neumnosti, vse nas boš preživel!« Ne vem, kaj mi je odgovoril. Pač pa ga vidim, kako je odšel, počasi, z glavo, ki se mu je ogromna majala levo in desno, z merilnim orodjem v rokah. Od tistega dne ga nisem več videl. Njegovo ime sem po- tem pozabil. In tako nisem nikoli šel k nje- govi materi.

Druga smrt primorskega rojaka pa se je dopolnila že v času, ko smo bili osvobodjeni. Tiste smrti po osvoboditvi so bile najstraš- nejše, ko se je človek že rešil suženjstva, pa so se mu na pragu vrnitve zaloputnile vrata domov. Tudi mene bi bilo skoraj do- letela ta usoda. Tretji ali četrti dan po osvoboditvi sem zaradi poškodb, ki sem jih nekoč dobil na transportu, padel v ne- zavest. Prijatelj, s katerim sem drugoval v taborišču, me je zavlekel na revir. Bilo je zvečer in zgnelil so me na ozko posteljo na nadstropnem pogradu, k človeku, ki je že ležal tam gori. Ležišče je bilo podobno za- boju, neudobno za enega, kaj šele za dva. Kameron, h kateremu so me položili na ležišče, je bil rojak s Primorskega, zelo velik in že precej siv človek, o katerem sem vedel, da je bil pred kapitulacijo Italije že v italijanskem taborišču. Vsekakor je imel za seboj trnovo pot. Zdi se mi, da nam je nekoč celo podrobno pripovedoval, kako so ga Nemci zajeli, ko se je iz italijanskega ta- borišča vračal domov. V teh nočnih urah, ko sem ležal poleg njega, je umiral.

Bolniška baraka je bila polna ječečih ljudi. Od vseh strani so vrel k meni boleči vzdih, pravcata plima množične smrti. Jaz pa sem se v teh nočnih urah, ko sem si

sicer sam postopoma že kar nekam opoma- gel, soočil z eno samo smrtjo, s tisto ob sebi. Ta smrt je bila strašna, zgrinjala se je name v nasilnem curku, kakor da me hoče zajeti in potegniti s seboj. Mož, ki je ležal poleg mene, je namreč sredi noči v predsmrtni agoniji pričel tuliti, in v one- moglem obupu, ko je videl, da se mu živ- ljenje izteka po vsem tem, ko je bilo naj- hujše že za njim, me je zasul z očitki, češ kako krivična je usoda, da bom jaz živel, on pa mora umreti. Nikoli nisva imela kakkega bližnjega stika in samo pošastno na- ključje naju je združilo na njegovi smrtni postelji. Toda lotil se me je skoraj tako, kakor da sem jaz kriv njegove smrti, kakor da prav iz njegove smrti poganja moje živ- ljenje. Menda mu sploh nisem odgovarjal, čeprav se je ure in ure žival prek mene slap besed, ki so me poniževale do skraj- nosti.

Nekje po polnoči se je mož umiril. Po- tem je ležal tiho ob meni. Bil sem prestra- šen in izmučen. Več ur se nisem upal zga- niti, da se ne bi grozljivi očitki zopet osuli name. Naposled sem se ga z nehotenim g- bom dotaknil — bil je mrtev. Ob jut- rnjem svitu sem pobegnil z bolniškega leži- šča in se vrnil v svojo barako...

Lahko bi jih našteval skoraj v nedogled, te smrti, ki so nas obkroževale v taborišču. Danes so šele v resnici boleče, ko se nam vračajo iz preteklosti — takrat smo se mur- sikdaj menda kar nekako čustveno ogradili od njih. Spominjam se, kako smo včasih kar s privajenim korakom stopali prek mrt- vih, ko so ležali pred blokom ali pa na be- tonu na stranišču, pred transportom v krematorij, pa nam je bilo kdaj kvečjemu nekam tesnobno pri srcu. Ali ni bilo tako, da smo se tedaj sami obupno borili za živ- ljenje, za svoja življenja, pa se nismo smeli prepuščati žalovanju, čustva so bila razkošje — in mrtvim nisi mogel poma- gati...

Pod našo navidezno otrplostjo je bila tako strahotna, tako globoko v nas zako- pana bolečina, da nam šele danes vre in kipi na dan kakor slap krvavo rdečih vrt- nic, utrganih na previsni steni našega živ- ljenja...

ILUSTRACIJE:
EVGEN SAJOVIC

ZAHVALA

Za spomenik žrtvam fašističnih in nacističnih taborišč na Ljubelju so darovali:

Za GONARS: Dermastja Franc, Lj., 100.—, ing. Štular Ciril, Lj., 100.—, Svajcar Devo, Lj., 100.—, Mirtič Drago, Lj., 50.—, Oblak Jernej, Lj., 20.—, Mekinc Ivan, Lj., 100.—.

Za RAB: Galič Tone Lj., 50.—, Vovko Jože, Lj., 20.—.

Za TREVISIO: Režek Janez, Lj., 50.—, Razboršek Ivo, Lj., 50.—.

Za PADOVO: Polik Stane, Lj., 50.—, Žulovec Stane, Lj., 50.—.

Za RENICCI: Dermastja Franc, Lj., 100.—, Zavadlal Marija, Lj., 100.—, Haupt- man Marija, Lj., 100.—.

Za DACHAU: Dermastja Franc, Lj., 100.—, dr. Mis Franta, Lj., 100.—, Karič Rajko, Lj., 100.—, Pečenko Karlo, Lj., 200.—, ing. Pečenko Rihard, Lj., 200.—, Pe- čenko Herman, Lj., 200.—, Plesničar Jože, Brezovica, 100.—, Peternel Lado, Lj., 200.—, Pucelj Stanko, Lj., 100.—, Pucelj Ivan, Lj., 100.—.

Za MAUTHAUSEN: ing. Štular Ciril, Lj., 200.—, Sešek Evgen, Medvode, 200.—, Pevec Branko, Lj., 50.—, Dolinšek Tone, Lj., 1000.—.

Za AUSCHWITZ: Kajzer Ani, Lj., 100.—.

Za NATZWEILER: Dermastja Franc, Lj., 500.—, Skočir Maks, Lj., 100.—, Zdešar Marjan, Lj., 300.—, Stopar Vlado, Lj., 100.—, Korče Slavko, Lj., 100.—, Košir Lojze, Dobrova, 100.—, Dovžan Janez, Lj., 100.—, Svigelj Ivan, Lj., 100.—, Medle Jože, Lj., 100.—, Kučan Vlado, Lj., 100.—, Dermastja Marija, Lj., 50.—, Zebre Ksenija, Lj., 50.—, Ko- derman Janez, Domžale, 50.—, Podbrežnik Slobodan, Lj., 50.—, Zdešar Tomaž, Lj., 50.—, Kovač Cveto, Jesenice, 50.—, Crnobori Iva, Lj., 50.—, Hudoklin Angela, Zalog, 50.—, Pečenko Karlo, Lj., 200.—, Hrausky Edi, Lj., 100.—, Zorec Stane, Lj., 100.—, Šimenc Aleks, Lj., 100.—, Juvan Boris, Lj., 50.—, Zorec Stane, Lj., 100.—, Acceto Fedor, Lj., 50.—, Bežan Fric, Lj., 50.—.

Zahvaljuje se:

PRIPRAVLJALNI ODBOR ZA UREDITEV TABORIŠČA,
LJUBELJ

DELO

ČASOPISNO IN GRAFIČNO
PODJETJE

Ljubljana, Titova—Likozarjeva—
Tomašičeva

BLASNIKOVA TISKARNA
TISKARNA »DELO«

- Tiska časopise, revije, knjige, publikacije, razglednice, prospek- te in reklamne tiskovine
- Izdeluje enobarvne in večbarvne klišeje v najmodernejši tehniki
- V sklopu podjetja je specializi- rani obrat za večbarvni tisk, la- kirnica in plastificirnica
- Izdaja osrednji slovenski dnev- nik »DELO«
- zabavni tednik »TEDENSKA TRIBUNA«
- Ilustrirano revijo »TOVARIS«
- štirinajstrednik »NAŠI RAZ- GLEDI«
- revijo »AVTO«
- revijo »STOP«
- zabavni tednik »ZVITOREPEC«

K. Simonov »Živi in mrtvi«

Druga svetovna vojna ali velika domovinska vojna kot pravijo tej vojni Sovjeti je še dandanes velika in aktualna tema sovjetske umetnosti sploh, književnosti pa še posebej. To ni nič čudnega, saj iz nedavne zgodovine dobro vemo, kakšni boji in koliko gorja je pretrpelo sovjetsko ljudstvo med vojno, koliko žrtev in požarih, uničenih mest in vasi je terjala ta vojna, ki je tako neusmiljeno divjala polna štiri leta po širnih ruskih ravninah.

Med dobra, lahko bi dejali literarno odlično pisana dela na temo vojne sodi vsekakor tudi trilogija Konstantina Simonova, katerega roman »Živi in mrtvi« (sem sodita še romana »Ne rodijo se kot vojaki« in »Bojevniki«) je pred kratkim izdal zavod Borec v prevodu Branke Avsenake.

Roman »Živi in mrtvi« je pisal Simonov v letih 1952—1959, tema romana pa je usodno enainštirideseto leto, leto, ko so se Sovjeti morali umakniti tja do Moskve in Leningrada in skoraj do Volge, skratka leto porazov, hudih preizkušenj in velikih uspehov nemških fašističnih sil na vzhodni fronti.

Že dejstvo, da se je Simonov s tem lotil tako imenovane delikatne teme, kaže na njegov poskus in pogum prikazati to usodno leto čim objektivneje, človeško in v luči resnice, ki je v nekern smislu boleča in surova. V romanu skuša odgovoriti na vprašanje, čemu so v tem usodnem letu doživeli Sovjeti najprej toliko porazov in se morali umakniti tako globoko na svoje ozemlje. Na drugi strani pa je poskušal narisati široko, mračno fresko tega umika, v katerem so se Sovjeti borili kljub vsemu nadčloveško, junaško, a se niso mogli tako uspešno upirati fašistični taktiki in moderni tehniki, ki se je pošastno valila proti srcu Rusije-Moskvi.

V osebi politruka Sincova, ki predstavlja v nekem smislu avtorja samega, nam je Simonov upodobil preprostega, običajnega sovjetskega človeka, ki se je znašel v tem velikem metežu, se na lastno pest prebil do Moskve in se, po velikih birokratskih in drugih zmešnjah, imeli so ga celo za tujega agenta, spet vključil v borbo za obrambo Moskve.

Odisejada Sincova je poslužila Simonovu, da nam je pisateljsko živo in človeško prepričljivo podal vso stisko umika leta enainštirideset, vso nepripravljenost sovjetske armade na takšen spopad, vso tragiko osebnega heroizma in mučnost obkolitev in prebojev, zlasti pa vzdušje, ki je bilo nenaklonjeno in polno sumničenj do slehernega, ki se je prebil iz obroča ali ujetništva spet nazaj k svojim.

V romanu je tudi še kako prisotna vsa stiska sovjetskega človeka spričo predvojnih stalinskih čistk, splošnega nezupanja v ljudi in tudi uničujočega nerazumevanja, ki je še kako ohromilo vse pobude in dejavnosti sovjetskega človeka, vse to pa je tudi hromilo pobudo sovjetskih vojakov v prvem, tragičnem naletu vojne, polne presenečenj in hudih preizkušenj.

V tem smislu so »Živi in mrtvi« roman, ki žgoče, brez prizanesljivosti, odkrito, hkrati pa tudi zelo prizadeto, človeško objektivno in pisateljsko uspešno obravnava, brez zgodovinskih in drugih navdihov, morda med vso vojno za Sovjete najtemnejše in hkrati tudi preizkušnje in porazov najbolj polno, zlohotno prvo leto vojne, enainštirideseto leto. In v romanu je poleg pisateljske hkrati tudi veliko objektivne zgodovinske resnice o tem letu.

DUSAN ŽELJEZNOV

Želji Ivanke Gojnič

Kako nenavadna so pota življenja! V tistih, strašnih dneh sta živeli v dveh krajih Evrope približno enako stari deklici: črnolasa Zidinja Ana na Nizozemskem in Slovenka Duša, ki je komaj enajstletna skupaj z mamo prenašala strahote enega izmed nemških koncentracijskih taborišč na Poljskem. Bistri Ani sreča ni bila naklonjena, da bi uživala v toliko željeni svobodi, a njena izpoved je prav zato pretresla vse človeštvo. Gotovo je med njimi malo žena in mater, ki bi tako močno razumele poslednjo bit Aninega srca, kot Ivanka Gojnič iz Škofje Loke, Dušina mati.

»Vedno sem se spraševala, kako trpi moja hči med žičnatimi ograjami taborišča in kako strašno bi bilo, če bi prenehalo biti njeno srce.«

Tako skrbno mater je želela imeti Ana, ki bi razumela vse njene mladostne muke in jih ji pomagala reševati.

O njenem mladostnem trpljenju lahko prebira Ivanka v osemindvajsetih dnevnikih, ki so zagledali luč sveta v številnih svetovnih založbah. »Prvo knjigo Dnevnik Ane Frank sem kupila takoj po vojni v cirilici v Beogradu, s prvim slovenskim prevodom pa me je razveselila prof. Dora Vodnik,« je pričela pripoved o zanimivi zbirki Ivanka. »Čez čas sem brala v časopisu članek o prevodih dnev-

nika in želela sem jih imeti,« je nadaljevala. Prijatelji, ki so odhajali na potovanja v tujino so prislunili njeni želji in jo razveselili s prevodi dnevnika. Tudi sama je večkrat pisala na založbe in v zbirki je bilo vse več knjig s skoraj enako naslovno stranjo: portretom Ane. »Vse knjige so mi enako drage, od one v japonsčini do španske, ki je izšla v daljni Južni Ameriki, angleške in grške, pa nemške in italijanske, ruske in danske...«

Med knjigami sta bili tudi siamska in makedonska, ki se jih je pred letom razveselil Oto Frank, Anin oče. »Ko je zvedel za mojo zbirko, mi je prof. Janez Gradišnik poslal njegov naslov in kmalu so med Svico in Škofjo Loko potovala pisma. Pim, ki ga tako cenim, mi je poslal v zameno osem knjig, med njimi tudi študijo »Po poteh Ane Frank,« je s posebno toplino pripovedovala o stikih s sivolasim Aninim očetom.

Ivanka še vedno čaka na knjige, ki so jih ji obljubili v nekaterih državah in še posebno na obisk Ota Franka, ki ji ga je obljubil v enem od pisem. Ima pa še eno veliko željo. »Rada bi si ogledala dom, kjer je preživela zadnja leta življenja mala Ana,« je povedala.

Foto in tekst:

STANE JESENOVEC

Ivanka Gojnič in njena nenavadna zbirka

Umrl je Cene Vipotnik

Po kratki bolezni je prejšnjo soboto v osemindvajsetem letu življenja umrl slovenski pesnik in dolgoletni urednik Cankarjeve založbe Cene Vipotnik.

Borec (8-9)

Dvojna številka revije prinaša več zanimivih prispevkov raznih piscev. Če naštevamo prispevke po vrstnem redu, začnimo s prispevkom Jožeta Levstika-Vida »Izvajanje agrarne reforme med NOB na Dolenjskem«. Pisec, znani revolucionar in strokovnjak za agrarne zadeve, je v prispevku obdelal zlasti dogodke leta 1942 in jih podkrepil z zanimivimi statističnimi podatki.

Nadaljujmo s »Kroniko OF Suhe krajine« Franceta Smrketa-Jošta. Opis se nanaša predvsem na Žužemberk in bližnjo okolico, prispevek se bo še nadaljeval.

Franci Strle je prispeval nadaljevanje »Proletarskih enot na Slovenskem«. V njem opisuje predvsem dogodke okoli ustanovitve Tomšičeve brigade in ukinitve naziva »proletarska«. Iz zgodovine Gubčeve brigade, ki je pravkar izšla pri Partizanski knjigi v zbirki »Knjižnica NOV in POS« in ki jo je napisal Lado Ambrožič-Novljan je priobčen v tej številki »Borca« odlomek »Ofenziva VII. korpusa v maju 1944.«

Ferdo Godina v prispevku »Na Loško dolino ne sije sonce« piše o svojih doživetjih na prelomu iz leta 1941 na 1942, ko je prišel iz Prekmurja v Ljubljano, nato pa so ga poslali na politično delo na Notranjsko. Gre za precej neznane strani iz naše revolucionarne preteklosti.

Iz zgodovine Belokranjskega odreda, ki jo tako piše za zbirko »Knjižnica NOV in POS« Radko Polič, je v tej številki »Borca« odlomek, ki govori o ustanovitvi Belokranjskega odreda (prvega) leta 1942. Ignac Koprivec pa piše, kako so nacisti zasramovali narodnega heroja Lačka, ko so ga zajeli in pripeljali v Ptuj.

Emil Cesar nadaljuje s svojo razpravo o slovenski partizanski književnosti do septembra 1943, Vinko Trinka pa piše o spopadu pri Murnicu, ko sta padla Milan Majcen in Janči Mevželj. Odlomek je iz romana »Prvi bataljoni« in zaradi tega, ker gre za leposlovje, ni nujna popolna zgodovinska resničnost. V rubriki »polemika« zasledimo prispevek Francija Strleta, v katerem odgovarja dr. Tonetu Ferencu na njegova pojasnila o bojih okoli Turjaka jeseni 1943.

Janez Mesenel piše o razstavi ilustracij Ivana Seljaka-Čopiča v Muzeju ljudske revolucije, Slavko Rupel pa o treh novih knjigah, ki jih je izdal zavod Borec. (Zločin v Oradouru, Treblinka in Varšavski uporniki).

Med drugim gradivom je več pesmi. Tako najdemo v številki: Pismo izza rešetk (Nazim Hikmet), Nevarna basen, Misel Balada brez konca (Benjamin Gracer) ter Samotni grob (Crtomir Sinkovec).

MILE PAVLIN

Pred odkritjem spomenika na Kozari

V Podkozarju končujejo zadnje priprave za proslavo 30-letnice velike epopeje NOV na Kozari. 10. septembra bo veliko ljudsko zborovanje v Prijedoru, nato pa bodo odkrili veličasten spomenik — za katerega je prispevalo več kot 1000 delovnih in družbenih organizacij in okoli 300.000 občanov iz vse države — na Kozari; imena delovnih organizacij, ki so prispevale več kot 50.000 dinarjev, bodo vklesali na posebno ploščo ob spomeniku. Na Krakovici so te dni začeli graditi spominski muzej Kozare, ki naj bi bil — kot računajo — gotov do konca letošnjega leta.

SPOMENIK MATIJI GUBCU

Odbor za postavitve spomenika kmečkemu puntu je pred kratkim odobril idejne skice za spomenik, ki predvideva tudi postavitve močnega kipa Matije Gubca. Spomenik bo stal v kraju Samci v bližini Gornje Stubice v Hrvaškem Zagorju, načrt zanj pa je delo znanega hrvatskega kiparja Antuna Avgustinića.

ROJSTNI DAN

Književnik Ivo Andrić prejema številne čestitke za svoj rojstni dan in seveda mnoge pozive za bankete, literarne večere in razne slovesnosti. Nobelovec se le stežka odloči zapustiti tišino svojega doma in priporoča:

— Bolje je proslavljati knjige, kot rojstne dneve...

beležke

O PARTIZANIH

V okviru »Kurirčkov« knjižnice je izšlo berilo za nižje razrede osnovnih šol z naslovom »O partizanih«. Prispevke zanj so napisali Leopold Suhodolčan, Nada Gaborovič, Ivo Zorman, Ferdo Godina, Gema Hafner, France Bevk, Tone Seliskar, Drago Kumer, Smiljan Rozman, Zora Matela, Tone Svetina, Ela Peroci, Anton Ingolič, Vida Brest, Karel Grabeljšek, Mira Mihelič, France Filipič, Sandi Sitar in France Forstnerič. Knjižico je založil in izdal zavod »Borec«, izbor tekstov je delo Iva Zormana, ilustracije je prispeval Ive Šubic, rabila pa naj bi kot pomoč in dopolnilo k boljšemu spoznavanju naše preteklosti.

NOVA SVETOVNA FILMSKA MANIFESTACIJA

Zagreščani pripravljajo novo svetovno filmsko manifestacijo: srečanje kinematografije neuvršenih dežel. Rudolf Sremac, filmski režiser in zgodovinar, je ob tem izjavil: — Slabi moč mondenskih festivalov in pokazala se je potreba po predstavitvi filmskih ustvarjalcev Afrike, Azije in Latinske Amerike.

ALI JE EGIPT SEDAJ NA BOLJŠEM ALI NA SLABŠEM?

V Londonu menijo, da so sedaj po libijsko-egiptovski združitvi mnogo manjši upi za politično razrešitev arabsko-izraelske krize, kot pa so bili poprej, in da je Egipt s to združitvijo zelo malo pridobil tudi v vojaškem pogledu. Libija ne more biti nadomestilo za sovjetsko vojaško, politično in gospodarsko pomoč.

Zaradi izrazito protisovjetskih in protikomunističnih stališč libijskega režima je v nevarnosti še vse tisto, kar je ostalo od sovjetsko-egiptskega sodelovanja. Ostro protizraelsko stališče polkovnika Gadafi in njegovo nasprotovanje politični rešitvi pa lahko povsem zavre Sadatove napore v tem smislu. Gadafi namreč zahteva vojno ne glede na morebitne posledice.

Zato je pričakovati, da se bo sovjetska navzočnost zmanjšala zlasti na tako občutljivih točkah, kot so Aleksandrija, Port Said in Marsa Matruh, kjer so v neposredni bližini libijske meje zgradili novo pomorsko oporišče. Po drugi strani pa je libijski vojaški prispevek zelo skromen. Libijske oborožene sile štejejo le 20.000 mož, med katerimi pa je zelo malo pilotov in drugih strokovnjakov za zahtevnejše orožje. Zaradi tega je libijska vloga v tem, da prek te dežele do-

zanimivosti

teka v Egipt orožje, kupljeno na Zahodu. To se je že zgodilo z letali tipa mirage, ki jih je bila Francija prodala Libiji s pogojem, da jih ne sme izročiti Egiptu. Vse kaže, da je od 110 letal, kolikor jih je Libija kupila, kakih štirideset že v Egiptu. Libija je želela kupiti od Velike Britanije tudi tanke tipa chiefstain, vendar vse kaže, da glede na najnovejši razplet dogodkov do prodaje ne bo prišlo.

120.000 SOVJETSKIH VOJAKOV NA ČEŠKOSLOVAŠKEM

Generallajtnanta Ivana Ivanoviča Tjencišova so pred kratkim postavili za novega poveljnika sovjetskih oboroženih sil na Češkoslovaškem. Prejšnji poveljnik je bil generalpolkovnik Majorov, ki je bil prvi poveljnik tako imenovane centralne vojaške skupine s 120.000 možmi. Ta skupina je ostanek še močnejše sovjetske vojaške informacije, ki je avgusta 1968 pod poveljstvom pomočnika sovjetskega obrambnega ministra generala Pavlovskega bliskovito zasedla Češkoslovaško.

NOVA FRANCOSKA JEDRSKA RAKETA M-2

Francoska jedrska podmornica REDOUTABLE je oborožena z raketa M-1, ki so dvostopenjske. Prva stopnja vsebuje 10, druga pa 4 tone goriva. Izstrelak leti lahko 2500 km daleč in ima bojno glavo z močjo 500 kiloton (»hirošimska« bomba je imela 20 kiloton). Nove rakete M12, ki jih še preskušajo, bodo tudi dvostopenjske, toda druga stopnja bo imela 6 ton goriva. Raketa bo zato 30 cm daljša od prejšnje, toda njen doseg bo kar 3000 km.

obrambna vzgoja in ljudska zaščita

OBLETNICI JVM IN POMORSTVA NAPROTI

Noč ob sinji meji

Nevidna je in sploh čudna naša meja na morju. To je meja brez mejnikov in zased, brez karavil in graničarskih psov. Črta na zemljevidu.

Meje so vrata držav. Ključne teh vrat povsod na svetu zaupajo graničarjem. Na kopnem, na morju, na rekah...

Znano je, da so naše meje različne. Zlasti njihov sinji del. Mar to niso naša velika vrata na Jadranu? Seveda so, in jih moramo dobro zavarovati pred tistimi, ki si kot nenajavljeni ali nezaželeni nanje upajo potrkati. Tihotapci, vohuni, ribiške ladje in še marsikdo, ki poskuša ribariti v kalnem. Srečanje z njimi je in ni prijetno. Človek nikoli ne ve, kaj in kdo se skriva v na videz navadnem ribiškem čolnu. Lahko je le navaden tat. Morda tudi zločinec ali razbojnik. Oborožen ali ne?! V vsakem primeru ga morajo čuvarki naših sinjih meja vsaj opozoriti, da je zabredel v prepovedane vode. In če se ne ukloni, če se začne prepirati in upirati, ravnaajo z njim drugače. Približno tako kot z vsakim, ki skrivaj stopi na naša tla.

In kako naj bi bilo videti življenje ob sinji meji? Življenje, ki je popolnoma podrejeno zahtevam družbe. In ne nazadnje, življenje, ki pomeni nenehno budnost in pozna bore malo prostega časa in udobja. Življenje v plavajoči karavli.

Radarska vojna

Stari morski volk, mornarški oficir Vuksan Vulin, je že vnaprej opozoril našo skupnico novinarjev, da nenačrtovani ljudje pač zelo težko prenašajo vožnjo s patrolnim čolnom. Kljub temu smo se pogumno vkrkali na PC 137 in se je kaj kmalu izkazalo, da je naše obnašanje v hitrem, dobro oboroženem in zibajočem se čolnu zavidanja vredno. Krst smo torej, z majhnimi izjemami, dobro prestali. Z nami je bil tudi znanec s TV zaslona, nekdanji vremenar, sedaj pa vojak Pavle Jakopič in je v družbi uniforme tako rekoč odpadel vsak strah. Le njegov sodelavec, televizijski snemalec Ludvik se je nekako držal krova, ni »maral« pogovorov v salonu in je vso noč lovil sapo. Kakorkoli že, za nami je ostala nepozabna noč. Bili smo priče nenavadne in nevidne vojne, ki je za gostoljubno posadko pomenila le vsakdanjost. To je bil boj prek etra, z radarjem in drugimi zamotanimi napravami, ki so pohlevno ubogale človeka.

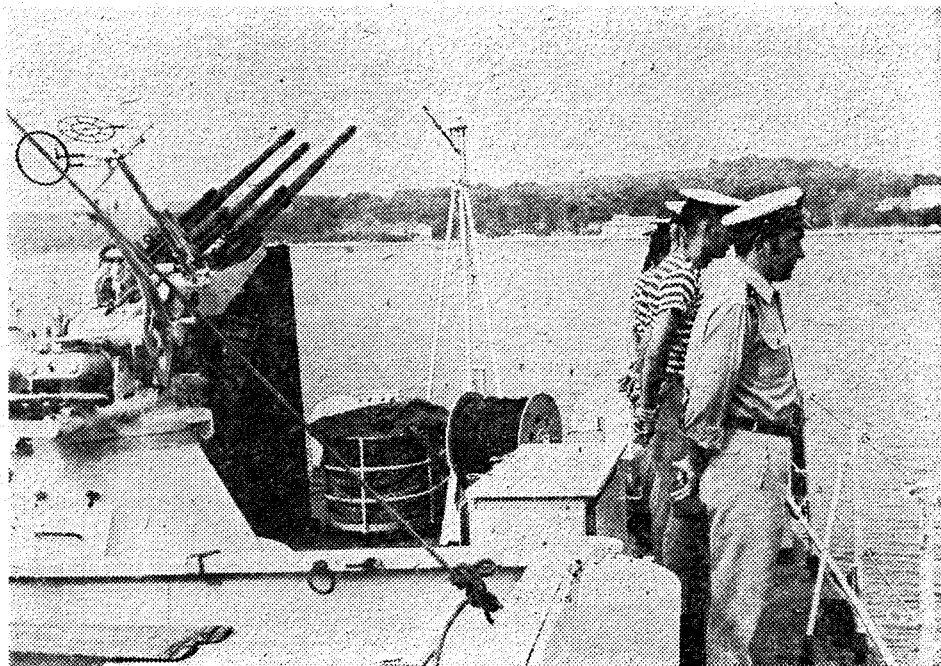
Plan

So meje res mirne? Na videz so. Toda, na mejah nenehno teče nemirno in dokaj napeto življenje. Meje so mirne. Tu ne gre za boj v pravem pomenu besede, ampak za vrsto vedno novih in domiselnih ukrepov, ki naj bi zagotovili varnost in mir. Posadka plavajoče karavle se tega dobro zaveda. Njeni ukrepi na mejne smeje niti malce omajati ugleda domovine. Graničarji so torej naši izpostavljeni ambasadorji, ki se dobro zavedajo, kako lahko škoduje pretirano popuščanje do izgreznikov, ki ne spoštujejo predpisov in pravil igre. O tem sem se kmalu prepričal, kajti na radarskem zaslonu je,

preprosto povedano, mrgolelo. Na vseh straneh je bilo videti sledi različnih ladij in čolnov. Znanih in neznanih. Toda za neizkušenega opazovalca je skorajda nepojmljivo, s kakšno natančnostjo mornarsko oko loči ribiško ladjo od trgovske. Pa tudi razdaljo tako rekoč v sekundi določa. In smer, pa...

— Spreminjaj smer! Levo trideset! — je krmarju ukazal poveljnik čolna. — Vozi naravnost v bok!

Oficir je potem pojasnil, da se tik ob naši meji mota večja ladja. To je bil povod za nepričakovani alarm. Posadka je bila na nogah in se je v hipu

Mornarji na šolski plovbi

lotila orožja. Spremenila se je v velike, žareče oči. Neznana ladja je ta čas brezskrbno nadaljevala svoj sumljivi sprehod ob meji. Naš čoln je pohitel, se zapodil naravnost proti boku nezaželenega gosta. V temni noči smo tudi tokrat vozili brez kakršnekoli luči. To je zakon za vse meje, zakon, ki velja tudi na morju. Ponoči, v megli ali nevihti so patrolje nerazsvetljene, nevidne. Tudi neopazne. Njihove luči so le neutrudne oči graničarjev. Pomagajo pa jim radar in nerazumljivi radijski signali.

In kaj, če se zaletimo naravnost v bok jeklenega velikana? Vsekakor bo trčenje strahotno. Obale pa so predele!

Mornarji so svojo nalogo opravljali hladnokrvno, brez kakršnekoli naglice ali nerveze. Ko smo se že bližali nevidni sinji meji in ugledali obise velike ladje, je ta hitro prižgala pozicijske luči. Naš čoln pa je nadaljeval svojo obmejno pot. Toda, čez pol ure so mornarji ugotovili, da se tujec ne umika. Takoj nazaj, za njim. In šele takrat, ko se je prek lastnega radarja prepričal, da ne gre za šalo, se je jekleni neznanec umaknil.

Potem smo se o tem in še o marsi-

čem pogovarjali z Antonom Vernikom, ki je naše gore list in je doma iz Kidričevega. Ta plavalasi fant je električar na patrolnem čolnu. S sinjo mejo živi že polnih deset let.

— Naše življenje ni lahko, — je dejal, — toda navajeni smo. Praznika ne poznamo. Tudi takrat, ko si prost, nisi povsem prost. Sicer greš lahko v kino, v gostilno, vseeno kam, vendar moraš svojemu sosedu ali družini vedno povedati, kje te lahko v primeru potrebe poiščejo.

Potem se je naš rojak spomnil nekega novembra, ko je Jugoslavija praznovala dan republike.

— Takrat smo bili v službi. Nadzirali smo namreč mejo. Toda splačalo se je. V eni sami noči smo v naših vodah polovili trinajst tujih ladij. Največ je bilo ribiških, pohlepnežev torej. Kradajo ribe. Zatem smo, ravno tako neke

noči, prejeli tudi znane-tihotapce, ki so pluli pod panamsko zastavo. Interpol nam je bil hudo hvaležen.

Gobar — ribiški začetnik

Najmlajši član posadke na PC 137 je vsekakor Stane Žagar, ključavničar iz Trbovelj. Na čolnu je motorist. Kljub temu, da je na meji šele dva meseca, je bilo opaziti, da je Stane izredno zadovoljen in celo ponosen na svoje delo.

— V mornarico sem prišel na lastno željo. Ko sem odšel na nabor, je vojaški rok v mornarici trajal dve leti. Tega sem se zavedal, a sem vendarle zaprosil, naj me pošljejo v mornarico.

— In zakaj si tako tiščal prav v mornarico?

— Imel sem starejše prijatelje, ki so bili tankisti, topničarji, vezisti in tako dalje. Toda eden, ki je poizkusil življenje na morju, me je navdušil. Preprosto očaran sem bil, ko sem poslušal njegove zgodbe in doživetja, zlasti ko je pripovedoval o mornarskem tovarstvu. Niti malo mi ni žal, da sem v tem izrednem kolektivu. Nasprotno, srečen sem, da mi je družba zaupala tako odgovorno nalogo.

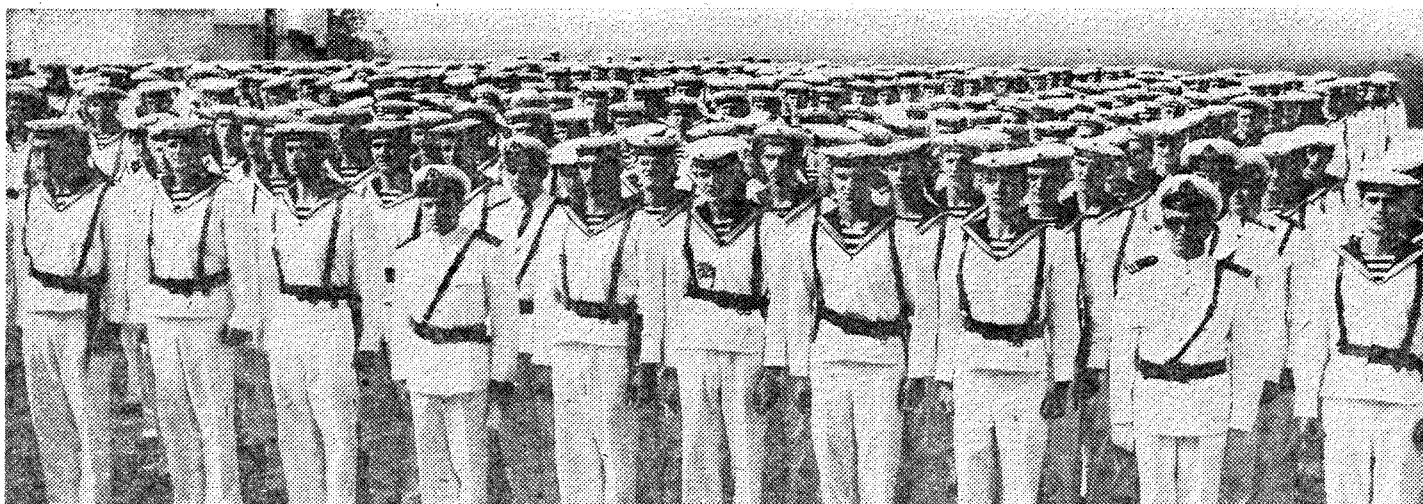
— To že, — se je v najin pogovor vmešal Anton Vernik, — le nekaj ni prav. Stane je navdušen ribič. Ves prosti čas preživi s trnkem v roki. Res je sicer, da je predvčerajšnjim ujel neko večjo ribo, toda kaj pomaga, ko ni vedel, kaj bi z njo. Bil je ves zmeden od sreče.

— To je moja prva ribiška trofeja, — se je branil Stane, — in sem bil zares kar neumen od radosti. Ampak za ta kratek čas, odkar sem na čolnu, znam že dobro ločiti neužitne ribe od užitnih. Menda marsikdo pozabija, da sem odličen poznavalec gob.

Tako so torej potekali pogovori in je noč ob sinji meji kaj hitro minila. Nenavadna noč ob nevidni meji. Noč v mestu v primerjavi z njo ni nič posebnega. Osvetljene ulice, pisane izložbe, gostilne in ljužben za vsakim vogalom.

Noč na meji, zlasti na morskem, je povsem drugačna. Ljudje z asfalta je ne moremo doživeti v celoti. Vtisi o njej so le delni, saj je preveč nenavadna, nemirna, nepozabna in razburljiva.

BESEDILO IN SLIKE:
B. JAKOVLJEVIĆ

Mladi mornarji iz vojašnice poročnika bojne ladje Sergeja Mašere pri Puli so v soboto, 2. septembra 1972, izrekli in podpisali slovesno zaobljubo. Besede, s katerimi so prisegli zvestobo domovini in samoupravnemu socializmu, so letos izzvenele še toliko slovesnejše, saj naša vojna mornarica slavi 30. obletnico ustanovitve.

(Foto: Nikola Šimunić)

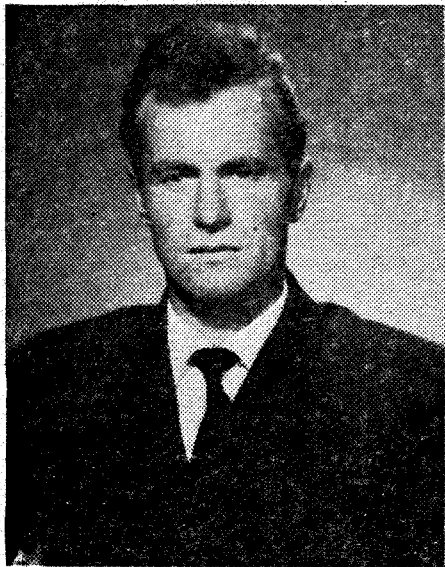
Niko Pavlin

Za njim je bilo okno in še eno in še tretje: okno v svet, televizijski sprejemnik, pred katerim Niko Pavlin preživi precej svojega prostega časa. Pred menoj pa je bil on s svojo preteklostjo, s svojimi leti, za katera je dejal, da niso nič posebnega.

— Moja generacija je bila ravno toliko stara, da ni pomenila nič posebnega niti v vojni niti takoj po njej, — pravi. — Za vojskovanje smo bili še premladi, po vojni smo bili spet še vedno mladi, danes pa smo nekakšna srednja generacija, ki ni niti mlada niti stara.

To je bil nekakšen uvod v razpravo o tem, da ni on, Niko Pavlin, rezervni vodnik, nič posebnega in da o njem niti ni treba pisati. Podolgovat obraz je bil resen, na čelu so se porodile gube, široke kot čelo in še ne pregloboke; v lasišče so se že zarili nekakšni zalivi modrosti. Niko Pavlin ima zdaj enainštirideset let in za seboj preteklost, ki ni tako nepomembna kot se, morda, zdi njemu samemu.

V Potokih pri Kobaridu je doraščal skupaj s sestro v kmečki družini, s poljem, razmetanem po hribih, in s kravami, ki so mulile po travnikih. Tu se je, vsekakor, že rodila ljubezen do

kmetije, do živinoreje, ki ga je pozneje povedla v kmetijske šole, še prej pa skozi vojno, pa še skozi nekakšno — kot pravi — okupacijo. Potem je moral tako rekoč pobegniti v Jugoslavijo. Cona A namreč takrat še ni bila prava Jugoslavija. Pred tem, preden se je vse to zgodilo, so med vojno očeta in sestro odpeljali v taborišče, on pa je živel v Potokih z materjo in doraščal.

Takoj po vojni je postal ravno pravišen za demonstracije slovenske mladine v coni A. In ko je nekega dne hotel s kamnom razbiti šipo na zaporu, kjer so bili v prvih povojnih letih zaprti predvsem napredni Slovenci, je namesto šipe zadell glavo ameriškega kapetana. Preiskava je bila zelo obsežna, toda Nika Pavlina niso nikdar izsledili: čez mejo jo je mahnil, v Rakičan v Prekmurje, v kmetijsko šolo.

In tako se je začelo njegovo romanje iz šole na delovna mesta in spet v šolo, dokler se ni ustavil v Hruševju: začel si je zidati hišo, garal je od jutra do večera na delovnem mestu in hiši, in danes gre že vse to h koncu. Kar za deva hišo.

Tako se je spreminjal v zrelega moža, na čelu so se porajale gube, delovne izkušnje in znanje so rasli, z njimi pa je postajal bogatejši tudi on. Tri letnice mi je omenil kot pomembne mejnike v življenju: leta 1947 je postal skojevcevec, leta 1951 so ga sprejeli v Zvezo komunistov, leta 1953 pa je dobil čin vodnika. In vse to je še danes. Vmes so bile še številne obveznosti do družbenopolitičnih organizacij: bil je sekretar osnovne organizacije Zveze komunistov, sekretar zadružnega komiteja ZK, član občinskega komiteja ZK, odbornik občinske skupščine, v delavskih samoupravnih organih. In tudi danes je še navzoč na številnih področjih: član odbora združenja rezervnih starešin v Hruševju je, član komisije za organizacijo in razvoj pri občinskem komiteju ZK, član komisije za štipendiranje pri občinski skupščini in še član sveta delovne skupnosti. Od kmetijstva in živinoreje pa se je že poslovil in pred dobrim letom odšel na povsem drugo delovno mesto: za referenta za obrambne priprave civilnega sektorja na občini.

In tako sva prišla tudi do rezervnih starešin.

— Predavanja so primerna za strokovno usposabljanje rezervnih starešin, — pravi Niko, — premalo pa se z njimi ukvarja vsak posameznik. Mi pa se velikokrat pogovarjamo prav o tem, da bi se aktivni po vaseh morali vključiti tudi v odbore za civilno zaščito, da tudi oni nosijo del teh nalog na svojih ramenih, se do podrobnosti seznanijo z razmerami in možnostmi obrambe vsake vasi in da tu delujejo skupaj z vsemi drugimi dejavniki.

In ko sva malo pozneje, ko je sogovornik spet prižgal cigareto in so gube na njegovem čelu spreminjale tiste drobne niti, ki niso nikoli enake, je dejal:

— Lepo je, če veš veliko o nuklearni bombi, še bolje pa je do podrobnosti poznati svoj kraj, svojo vas in svojo krajevno skupnost. Ljudje bodo za svojo vas in za svojo krajevno skupnost vedno pripravljeni narediti veliko več kot za širšo skupnost. Je že tako: človek je zasidran v svojem kraju in za ta kraj bo naredil vse, kar bo v njegovih močeh.

V tem je vsekakor veliko resnice. Ljudje so zasidrani v svoj kraj in vedno občutijo do njega nekaj več, do kraja in ljudi, s katerimi so rasli, katerih rojstev se spominjajo in vsega, kar je pozneje prinašalo življenje. Tudi Niko Pavlin gre še vedno rad v Potoke pri Kobaridu, v svoj kraj, čeprav ima v Hruševju svojo hišo in številne nove prijatelje ter znance in kegljišče pa bife tik ob svoji hiši, praven pa še partnerje za briškolo ali trešet v prostem času.

Vendar je vsega tega bolj malo: še višjo agronomsko šolo v Mariboru bo moral končati, zdaj ko je hiša že domala končana. Ta agronomija je njegova prva ljubezen, zvest ji je ostal in nekaj od vsega tega bo v njem pustilo sled. Čeprav danes bolj globoko razmišlja o številnih drugih rečeh, na katere ga je priklenilo življenje s časom in z močjo, ki je sami največkrat niti ne poznamo dobro.

Ta moč je bila potrebna tudi Niku Pavlinu, da je previhral vse te čase, za katere še vedno misli, da so bili nepravilni do njegove generacije.

So pa on in njegovi vrstniki bili pravičnejši do časov in do samih sebe. Takšni bodo tudi ostali.

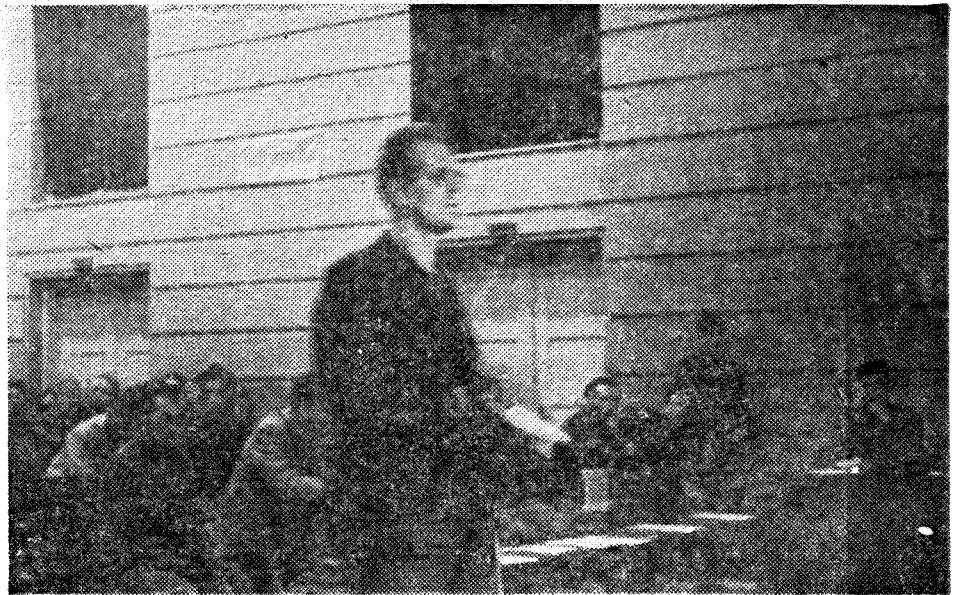
IVO TOMINC

Izrael prodaja letala

V težnji, da bi se pri oskrbi svoje vojske kar se da bolj osamosvojili, so Izraelci zgradili razmeroma močno oboroževalno industrijo. Toda letala so donedavna kupovali, saj je izdelovanje letal in motorjev zelo kočljiva zadeva, ki zahteva veliko število delavnic, obratov in tovarn zaradi številnih delov. Vse pa kaže, da so se odločili tudi za izdelavo letal. Znano je, kako so prek Švice dobili načrte za francosko lovsko letalo mirage, ki ga je iz tovarne ukraedel inženir in ga spravil v Izrael.

Prav v zadnjem času pa so iz Južne Amerike prišle vesti, kako tam Izraelci prodajajo letala popolnoma svoje izdelave. Na več letališčih so izraelski predstavniki pred brazilskimi letalskimi oficirji pokazali nova letala tipa «arava», ki so kot kažejo naročila, zelo dobra. Iz Brazilije so šli Izraelci kazat svoj izdelek v Argentino.

«Arava» zlasti privlači bodoče kupce zaradi svoje preprostosti, majhne porabe goriva, raznovrstne uporabljivosti in ker ne potrebuje velikih letališč. Zadržuje mu 60 do 70 metrov, kar pomeni, da lahko vzleti z malo večjega travnika, malo širše ceste ali celo z nogometnega igrišča. Zatorej je to letalo kot nalašč za vojsko, pa tudi za potniški civilni promet na manjše razdalje ali v krajih, kjer ni večjih letališč. Letalo sprejme 20 potnikov, oziroma poldrugo tona tovora. Vojska pa ga lahko uporablja tudi za prevoz padalcev ali celo kot bombnik, oziroma za razne naloge okoli vzdrževanja radijskih zvez (kot rele), za radarsko nadzorstvo nad morjem itd. Zaradi sorazmerno majhne brzine kajpak ni primerno za opravljanje vojnih nalog nad ozemljem sovražnika z moderno protiletalsko obrambo. Vse kaže, da gre za značilno »protigverilsko« letalo, ki ga najbrž v mnogih južnoameriških državah, kjer se vlade ubadajo z naraščajočo močjo upornikov, nujno potrebujejo.

S procesa: obtoženi kaplan Malovrh

Dr. Teodor Tominšek:

KOČEVSKI PROCES

Nadaljevanje

Priča tovariš Mrak Franc je bil ob času ofenzive, ki so jo napravili Italijani in belogardisti proti partizanom meseca marca 1943, pri partizanih, ko so bili zapleteni v tiste boje. Pri teh partizanskih enotah je bila tudi tovarišica partizanka Majda. Komandant belih je bil takrat obtoženi Vošnar — »Vidmar«. Ob tej priložnosti, in sicer na dan sv. Jožefa, je Majda padla v roke Italijanov in belih, ki so jo odpeljali. Od civilistov, s katerimi je priča Mrak imel zveze, je izvedel v bistvu iste podrobnosti o ravnanju obtoženca Vošnjaka z Majdo — kakor priča Jančar Rudolf in še to, da je pri zaslišanju obtoženi Vošnar zahteval od Majde, da mora sneti partizansko kapo. Ker tega ni storila, jo je udaril po glavi in ji zbil kapo z glave. Ko se je sklonila, da kapo pobere, jo je Vošnar ustrelil najprej v nogo in potem še v glavo.

V bistvu isto je potrdil tudi priča Leskovec Anton.

Ne more biti nobenega dvoma, da je zlostaviljanje in umor partizanke Majde obtoženi Vošnar res izvršil.

Iz opisanega pa se pokaže še to, da obtoženi Vošnar ni samo zavestno sodeloval z Italijani v borbi proti partizanom, temveč, da je sporazumno z njimi izvrševal tudi nasilja in umore nad ujetimi borci za narodno osvoboditev.

k 3) MILOVANOVIC MLADEN

k a) in b) Obtoženec priznava, da je nekako 10-krat nesel pošto za soobtoženega Sterniša na neznan naslov; nadalje, da je nekajkrat na mesec stražil pred Pavlinovo hišo na Gradišču in enkrat pred hišo na Gajevi ul. št. 3; odločno pa zanika, da bi opravljal oz., da bi vsaj vedel, da opravlja kurirsko službo med Novakom in Sternišo, ter da bi bil telesni stražar majorja Novaka.

Ravno tako zanika, da bi imel od MVAC izdano dovoljenje za nošenje orožja in nočno kretanje.

Njegov zagovor pa je ovržen že po izpovedbah soobtoženega Sterniša Marjana, ki je izrecno potrdil, da je bil obtoženi Milovanović kurir in telesni gardist majorja Novaka da je imel legitimacijo MVAC za nočno kretanje in nošenje orožja, ki mu je bila izdana na Sternišev predlog v Rokodelskem domu. Isto je v celoti potrdil soobtoženi Lisac Ivan, ki je bil tudi eden izmed Sterniševih kurirjev in ki so mu vsled tega morale biti Milovanovičeve zadeve dobro znane. Na razpravi je obtoženi Milovanović še priznal, da je opravljal stražarsko službo tudi ponoči. Ker je bilo za nočno kretanje po Ljubljani potrebno posebno dovoljenje italijanskih oblasti, ne more biti nobenega dvoma, da je tudi obtoženi Milovanović, ki se pred Italijani ni skrival, moral imeti tako dovoljenje. Iz tega nadalje sledi, da so mu morale biti znane zveze tistih oseb, za katere je opravljal kurirsko oz. stražarsko službo, z Italijani, da je torej vedel za njih izdajalsko početje, ne glede na to, da je njihova vsakomur vidna izdajalska vloga v Ljubljani notorna.

k c) Aktivno sodelovanje v tu navedeni četniški tolpi ter vse do zajetja na Grčaricah in streljanje proti partizanom obtoženi Milovanović v celoti priznava.

Kolikor se obtoženec glede vseh navedenih zločinov sklicuje na to, da je le izvrševal naloge svojih predpostavljanih, velja glede njega isto, kar je bilo rečeno glede soobtoženca Sterniša in Vošnjaka k 1) in k 2).

k 4) NOT STANKO

Inkriminirano dejanje v celoti priznava. Njegov zagovor, da je šel med četnike v prepričanju, da so del redne jugoslovanske vojske in da je kot aktivni oficir bil dolžan

slediti pozivu za vstop s strani svojih vojaških starešin, je ovržen s pod 1) navedenimi razlogi. Izdajalski značaj te četniške tolpe je obtoženec moral spoznati po njenih očitnih stikih z belo gardo in Italijani v zvezi z od njega samega prizanim dejstvom, da je že v Ortneku prišlo do borbe s partizani, medtem ko z Italijani ni prišlo do nobenega spopada.

k 5) SINKAR ANTON

k a) Obtoženec zanika, da bi bil organizator bele garde v Mirni peči. V smislu izpovedb Osterca Adolfa pa je obtoženec kot kaplan v Mirni peči tajno organiziral belo gardo, dasiravno se je sicer izdajal za velikega prijatelja Osvobodilne fronte. Ravno tako je priča Kukman Ana izpovedala, da je bil obtoženi Sinkar glavni organizator bele garde v Mirni peči. Ako se upošteva vse ostalo spodaj navedeno obtoženčovo izdajalsko in občeizločinsko početje, potem pač ni nobenega razloga dvomiti o verodostojnosti obeh navedenih prič in zanesljivosti njihovih izpovedb.

k b) Pri zaslišanju o tu navedenih zločinih je obtoženec sam navedel sledeče činjenice: bil je kurat pri belogardističnih in četniških tolpah ter nosil pri sebi pištolo. V času njegovega sodelovanja pri teh tolpah so mu znani 4 primeri mučenja partizanov, od katerih sta bila dva, in to neki Franko in neki Lužar, pretepena; prisostvoval je zaslišanju ujetih partizanov; kot kurat je izpovedal pred usmrčitvijo sledeče partizane: Severja Antona na St. Joštu, Povšeta Srečka pri Mirni, nekega vaškega zaščitnika (men- da Dragana) pri Jezeru in nekega Kuharja; za časa njegovega udejstvovanja pri teh tolpah so bili umorjeni poleg navedenih še neki Onetič, Hafner Josip iz St. Jerneja, Lužar iz Velike Slivnice ter trije vaški zaščitniki iz okolice Gracarjevega turna, katerim ne ve imena. Nadalje priznava, da je bilo za časa njegovega udejstvovanja pri teh tolpah meseca februarja 1943 ujetih pri Šmarjeti 12 partizanov, katere so izročili Italijanom. Med njimi je bil tudi slovenski književnik Rob, ki so ga pozneje ustrelili Italijani kot talca. Prisostvoval je tudi 5 ali 6 ustrelitvam partizanov ter vodil kroniko padlih in likvidiranih. Bil je tudi kurat v »štajerskem bataljonu«, kateremu je poveljeval Kranjc Milan v času od 25. 5. do srede julija 1942.

Vsa ta od obtoženca samega priznana dejstva že po sebi v zadostni meri dokazujejo zločinski značaj njegovega sodelovanja pri navedenih tolpah. Iz njih namreč izhaja, da je obtoženec dobro vedel, da je tolpa sodeluje z Italijani, da pomagajo pri akcijah proti partizanom, da pripadniki teh tolp mučijo in ubijajo v okupatorjevo korist partizane t. j. one Slovence, ki se edini borijo proti okupatorju za osvoboditev slovenskega naroda izpod tujega jarma. Čeprav je vse to videl, ni zapustil teh tolp, temveč vztrajal pri njih in jim s svojo navzočnostjo, zlasti v svojstvu katoliškega duhovnika in kurata zavestno dajal moralno oporo in potuho za njihovo zločinsko narodno-izdajalsko in morilsko početje. Radi tega zadene njega vsaj soodgovornost, če že ne glavna krivda za vsa opisana zločinstva in grozodejstva. Zato ga pač ne more opravičiti njegovo hinavsko zavijanje resnice, češ, da je izvrševal le svojo duhovniško dolžnost.

Pa ne samo to. Izvedeno dokazno gradivo kaže, da je imel obtoženi Sinkar še mnogo aktivnejšo vlogo pri vsem opisanem zločinskem početju in da njegovo sodelovanje ni bilo omejeno zgolj na duhovniško področje, kakor to skuša prikazati.

Nadaljevanje prihodnjik

Brkini so dali mnogo

Poredkem je priložnost, da bi govorili o začetkih oborožene vstaje slovenskega ljudstva proti okupatorju v minulih vojnih in obnem primerjati, kako je bilo že kar prve dni, poleti enainštridesetega, vključeno tudi Slovensko Primorje v operativni načrt glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet.

Se večjo vrednost tej odločitvi daje pa ugotovitev, da je Primorska dočkala ta trenutek politično in tudi organizacijsko povsem pripravljena. O tem priča takojšen poseg takratnega političnega vodstva Slovencev v odporniško dejavnost na ozemlju, okupiranem po italijanski vojski že od konca prve svetovne vojne.

Sekretar CK KPS Tone Tomšič, po starših rojak iz Bača na Pivškem krasu, je že junija 1941 poslal na poizvedbe na ilirsko-bistriško področje Ervina Dolgana, ki je kot emigrant živel in politično delal v Ljubljani, doma pa je bil iz Ilirske Bistrice. Ker so bile Dolganove ugotovitve glede stanja na terenu ugodne — na tem področju je našel domoljubno in proletarsko izvrstno pripravljeno organizacijo, ki si je nabrala izkušenj v več kot desetletnem boju proti fašizmu — to sta bili Komunistična partija in pa TIGR, je po vrnitvi predlagal, naj bi odšla na južno Primorsko čimprej oborožena skupina. Ta naj bi bila zarodek na široko zasnovane vstaje in pomoč že dve desetletji aktivnim borcev proti fašizmu.

Ob tem, ko je oborožen odpor Slovencev proti okupatorju šele dobival organizacijske in taktične oblike, je že hitela na Primorsko prva skupina sedmih partizanov, primorskih rojakov. Vodila sta jo Ervin Dolgan-Janež in Milko Puntar-Milčec. Kako hraber in drzen je bil podvig te sedmerice naj pove to, da so to ozemlje, kamor so se namenili, že dvajset let fašisti sistematično obdelovali prav v obrambne namene in da tod ni ugodnih terenskih pogojev za gverilo. Zato se je Dolganova skupina tudi morala pomikati z brkinskega terena proti severu, med potjo pa se je sproti povečevala z novimi borci, za seboj pa puščala mrežo aktivov in odborov Osvobodilne fronte. Pri tem pa je poudariti tudi prepoved obstoječe partijske organizacije, ki je sedaj prešla pod dinamično in revolucionarno vodstvo KP Slovenije.

V pozni jeseni je postala Primorska četa že tako številna, da se je razdelila na dve samostojni skupini, ki sta odšle delovali vsaka na svojem operativnem ozemlju — na Vipavskem in v Brkinah ter na Pivškem.

Slednjo, sprva se je imenovala Pivška četa, je vodil Ervin Dolgan-Janež. Ta je pričela tudi že z akcijami. Iz tega obdobja je znan napad na nemški vojaški transportni vlak pri Kilovčah.

Ker pa je pritrđen odmev na oboroženo vstajo med primorskim prebivalstvom že prerasel moči prvih partizanskih čet na južnem Primorskem, se je odpravil Ervin Dolgan po navete in pomoč na glavno poveljstvo v Ljubljano. Zastopniki takratnega vodstva osvobodilne borbe Slovencev so dali Dolganu koristne napotke za nadaljnje delo in mu dodelili novo oboroženo skupino, sestavljeno spet prvenstveno iz primorskih rojakov, ki je na poti proti Primorski opravila pomembno nalogo v okviru partizanske ofenzive proti okupatorju — decembra 1941 je minirala železniški most pri Preserju na Ljubljanskem barju.

Medtem pa se je v zimi 1941—42 razplamtela tudi na južnem Primorskem z vso silo vstaja, tako kot v Slovenskem Primorju sploh. Narodno-osvobodilna organizacija na pivškem in ilirsko-bistriškem področju je navezala tudi ozke stike z vstajo onstran meje, na Notranjskem in Hrvaškem. Vrstile so se oborožene akcije, ki so pri prebivalstvu dvigale zaupanje v uspešen boj, okupatorju pa povzročile na klope nevšečnosti in predvsem — angažiranosti, da ni mogel poseči z vso silo na dogajanja zunaj »domačega« ozemlja.

Tako je prav množičnost vstaje na Primorskem tudi potrdila pripadnost od prve svetovne vojne zaslužnjega dela Slovenije matični domovini. Neomajnosti in privrženosti prebivalstva naro in osvobodilni borbi pa niso strli niti strahoviti povračilni ukrepi fašistične okupatorske oblasti. Že v prvem obdobju je padlo ali bilo zaprtih na stotine domoljubov in mnogim je bilo oropano ali pa je zgorelo imetje.

S pomladjo 1942. leta pa se je, tako kot v takojmenovani »ljubljski pokrajini«, razširil boj proti okupatorju tudi v Slovenskem Primorju v splošno ljudsko vstajo. Na pomoč civilnemu prebivalstvu, ki je bilo vse bolj izpostavljeno povečani strahovladi in pritisku fašistov, je odhitela iz matične domovine nova partizanska četa na južno Primorsko. Ta je s svojimi izkušenimi borci še utrdila samozavest, hrabrost in bojevitost Pivške čete.

V tem času pa je dohitevala oborožen partizanski polet tudi politična terenska organizacija. Postavljen je bil na ilirsko-bistriškem področju že tudi prvi okrožni odbor OF pod vodstvom Ervina

Skupina Brkinske-Pivške čete v februarju 1943

Dolgana, člana pa sta bila Tone Dolgan-Branko in Jože Zidar-Jadran.

Prve dni aprila 1942 so Brkini že doživeli prvo okupatorsko očiščevalno akcijo ali »rastrellamento«, ko so vojaški pretaknili vsak grm, partizani pa so se pravočasno — umaknili. Zato so se pa kvesturini in fašisti znesli nad civilnim prebivalstvom.

Sledil je znan povračilni partizanski napad iz zasede pod Ostrožnim brdom na veliki petek 1942, ko je padlo troje karabinerjev. Spet so Brkinci doživljali maščevalne akcije, ki jim je okupator požgal vasi, moril in zapiral ljudi.

Medtem pa se je pomnožena Pivška četa umaknila na Nanos in tam doživela sovražnikovo ofenzivo, odkoder se je po skupinah prebila skozi obroč in se vrnila na domač teren.

Sedaj se je prečiščena enota še okrepila z novimi borci. Vanjo je, namreč, vstopila večina terenskih političnih delavcev, ker jima ni bilo več obstati na terenu zaradi vedno hujšega nadziranja dejavnosti prebivalstva s strani okupatorja. Vsaka večja ali pomembnejša vas je imela odslej svojo vojaško posadko.

20. aprila 1942 so se zbrali partizani Brkinov na kozjanskem Starem gradu in poimenovali svojo enoto v »Brkinsko četo«. Za komandirja je ostal Karlo Maslo-Drago, politkomisar pa je postal Aleš Sotla-Prešeren.

Vojaški in politični program Brkinske čete je bil širok in vsestranski, temeljil pa je na načelih, da je ob vsaki priložnosti izpodkopavati okupatorjevo oboroženo silo in civilno oblast. Za slednjo so izdali proglas prebivalstvu, da ne plačuje več davkov, tujerodnim uradnikom, učiteljem in delavcem pa so ukazali, da takoj zapustijo slovensko ozemlje. In tako se je tudi zgodilo. Odšli so vaški potujočevalci domačih otrok, davkarji in drvarji, ki so izkoriščali slovenske gozdove.

Po napadu na karabinerje pod Ostrožnim brdom pa je okupator povečal svoje moštvo in razširil mrežo postojank na pivško-brkinskem področju. Znova je vzpostavil zasedbeno moč, ki jo je imel ob meji pred napadom na Jugoslavijo. Tako so bile odtegnjene drugim frontam znatne borbene sile.

Takšna okupatorjeva delavnost pa je zahtevala tudi partizanske ukrepe.

Ena najbolj uspešnih akcij je bila opravljena 18. maja 1942, ko je samo sedem najdrznejših borcev, med njimi so bili tudi Tone Dolgan-Branko, Jože Zidar-Jadran in Tone Primo-Dušan, vodil jih je pa komandir Karlo Maslo-Drago — razorožil brez strela 24 okupatorjevih vojakov, 2 oficirja in enega podoficirja. To je bila posadka v Mali Bukovici. Ne samo vojaški, temveč tudi politični pomen in učinek te akcije pa prideta toliko bolj do veljave ob dejstvu, da je bila sama postojanka tik proge Pivka-Rijeka in le 3 km oddaljena od ilirsko-bistriškega garnizona, ki je štel takrat okoli 5.000 mož!

4. junija se je Brkinska četa odpravila v dolino, da likvidira okupatorjevo postojanko v Merečah, ki je tudi varovala progo. V teku akcije pa je prišlo do streljanja zaradi odpora fašistov, ki so imeli tudi žrtve.

To pa je bil povod za strahovite povračilne ukrepe proti prebivalstvu, kar pa je bila obenem tudi huda preizkušnja za trdnost in zavednost ljudi. Četi itak sovražnik ni mogel do živga, zato se je pa toliko bolj znesel nad okoličani. Še istega dne so postrelili sedemindeset ljudi, v zapore ali internacijo pa so odgnali 462 odraslih in otrok, požgali pa osem vasi. Za vrhunec te kanibalske akcije so pa 5. junija obesili na trgu v Ilirski Bistrici dva, v Malu Bukovici pa tri domačine. Za svarilo so

morale biti žrtve izpostavljene na ogled tri dni... Kot požigalci in morilci so nastopali družno škvardristi, karabinerji in vojaki. Kar tekmovali so, kdo bo v grozodejstvih večji junak.

Takšna stopnjevanja dejavnosti partizanov in sodelovanje prebivalstva z njimi — medtem je vseljidski upor zajel v poletju 1942 že vse Slovensko Primorje, je prisilila okupatorja k odločitvi, da je ustanovil 15. junija v Trstu celo nov XXIII. armadni zbor s posebno nalogo — boj proti delovanju upornikov na tržaškem in videmskem vojnem področju!

V tem času se je sovražnik pripravljal že tudi na veliko poletno ofenzivo proti narodno-osvobodilnemu gibanju v takratni »ljubljski pokrajini« in kot bočna zaščita tej očiščevalni akciji je bil tudi »rastrellamento« na tej strani meje, namenjen Brkinski četi. Kljub težkim razmeram, (zraven vsega pa je bil še ranjen komandir čete Karlo Maslo-Drago), pa je prešla Brkinska četa v snežniških gozdovih v napad in je 24. julija pobila 12 in ranila 6 vojakov, njihovo vozilo pa uničila.

Ta »nesramna predrznost« partizanov pa je bila povod za okrepljeno očiščevalno akcijo na Brkine, kamor se je po uspelem podvigu umaknila Brkinska četa. V ofenzivi nanjo, pričela se je pa

10. SEPTEMBRA NA RJAVČE!

Dne 10. septembra bo zbor vseh nekdanjih partizanov in aktivistov NOB iz južne Primorske na Rjavčah, ob odkritju spominskega obeležja Brkinski četi in padlim vasičanom.

Vabi: OBČINSKI ODBOR ZZB NOV ILIRSKA BISTRICA!

13. avgusta, je sodelovala popolna divizija vojakov, legija črnih srajc in še številne druge vojaške, karabinerske in policijske enote.

Brkinska četa pa se je s spretnim manevriranjem izognila obkolitvi in se podala, razdeljena v tri skupine, na nova operativna ozemlja. Postala je sestavni del Južno-primorskega odreda.

Delež Brkinske čete v razvoju narodno-osvobodilne borbe v Slovenskem Primorju je neprecenljive vrednosti tako kar se tiče njenih vojaških uspehov kot tudi, in predvsem, političnih. Brkinska četa je bila izvrstna vojaška in politična šola bodočih vodstvenih kadrov v partizanskih brigadah in odredih in okrožnih in pokrajinskih političnih telesih. Njeni bivši borci so nadaljevali uspešno začeto delo, bogati sadovi pa so prišli do izraza zlasti leto dni kasneje, ob razpadu italijanske vojske. Takrat sta narodnoosvobodilna organizacija in njena oborožena sila prevzeli v roke vso oblast v Slovenskem Primorju in ustvarili osvobodeno ozemlje, ki se je obdržalo tja do končne zmage.

In v zahvalo in v spomin na te slavne in odločilne dni pomladi in poleti 1942 bo občinski odbor ZZB NOB Ilirska Bistrica odkril to nedeljo, 10. septembra spominsko obeležje v vasi Rjavče, v osrčju Brkinov, kjer so se stekale in povezovale vse niti upora dobršen čas borbe.

Prav bi bilo, da bi vsi nekdanji borci in aktivisti, ki so delovali na ozemlju južne Primorske, počastili s svojim obiskom spomin na padle žrtve in izkazali pozornost Brkinem, ki so s svojo zavednostjo, trdnostjo in zagnanostjo toliko prispevali za zmago naše ljudske revolucije.

MILAN GUČEK

fotografija z vprašajem

V zvezi s fotografijo, ki smo jo objavili v 31. številki TV—15 dne 27. julija 1972 in za katero smo vpraševali, kdo so partizanke in dva partizana, se je v našem uredništvu oglašila Jožica Jenež-Kemik. Povedala je, da je prvi z leve Rudi Vavpotič, zraven njega Jožica Jenež-Kemik, tovarišica na sredi pa je Nada Sulič. Predzadnja na desni je kuharica na glavnem štabu NOV in POS, doma s Koroškega, zadnji na desni pa je kurir, vendar se njunih imen ne spominja. Fotografija je bila posneta v Petrovi vasi spomladi 1945. Tovarišici Jožici Jenež-Kemik se za pojasnilo najlepše zahvaljujemo.

Te dni smo dobili odgovor tudi na fotografijo neke partizanske vasi, ki smo jo objavili v 34. številki TV—15 dne 17. avgusta 1972. Marija Gabršček, doma z Vrsnega, ki sedaj živi v Tolminu, Kosovelova 4, nam sporoča, da je fotografija nastala jeseni leta 1945 na Vrsnem pri Kobaridu. Na sliki so učenci in učence z Vrsnega ob ustanovitvi pionirske organizacije. Tudi tovarišici Mariji Gabršček se za pojasnilo najlepše zahvaljujemo.

Z današnjo številko začnemo objavljati fotografije, ki jih je posnel akademski slikar Božidar Jakac, a zanje ni natančnih pojasnil. Na pričujoči fotografiji so borci neke partizanske čete. Zanimaja nas, kateri enoti pripadajo (brigada, bataljon, četa), imena in priimke ali vsaj partizanska imena za tovariše, ki jih boste prepoznali, ter kraj, kjer je fotografija nastala.

V sodelovanju z beograjsko založbo »PROSVETA« bo
DRŽAVNA ZALOŽBA SLOVENIJE letos izdala

DOSLEJ NA SVETU NAJOBSEŽNEJŠE IN
ZNANSTVENO NAJBOLJ UTEMELJENO
DELO O TITU:

Vladimir Dedijer:

JOSIP BROZ TITO

PRISPEVKI ZA BIOGRAFIJO v 2 knjigah

PRVA KNJIGA

bo faksimilirani ponatis Dedijerjevega Tita, ki je bil pred leti popolnoma razprodan. Osnova za faksimile Titove biografije bo slovenska inačica, najpopolnejša od dosedanjih izdaj, ki so izšle v 38 jezikih na vseh kontinentih sveta.

DRUGA KNJIGA

pa bo povsem nova. Vsebovala bo vse najnovejše dokumente in fotografije, ki še niso bile nikoli objavljene. Med drugim bo zajela pred kratkim izročene arhive Kominterne, angleške in druge arhive.

»Tako bo z obema knjigama ohranjena izvirna izdaja, ki je verno pričala o času in težavah, v katerih je bila knjiga napisana, novi tekst druge knjige pa bo podal bolj umirjeno oceno dogodkov z neobhodno distanco dvajsetih let in na podlagi novih dokumentov.« je dejal Vladimir Dedijer, ki pripravlja najnovejšo izdajo obeh knjig s tov. Vedo Zagorac in drugimi sodelavci.

Obe knjigi, ki zajemata življenje in delo predsednika Tita do leta 1952, bosta imeli več kot 1200 strani.

S poudarkom na drugi knjigi, ki bo vsebovala dokumente, ki doslej niso bili na voljo, bo Titova življenjska pot zaživela na novih, še bolj poglobljenih in potrjenih pomelih in številnih podrobnih orisih.

Prva knjiga TITA bo izšla septembra letos, druga decembra.

Za to pomembno izdajo v dveh knjigah založba razpisuje

SUBSKRIPCIO,

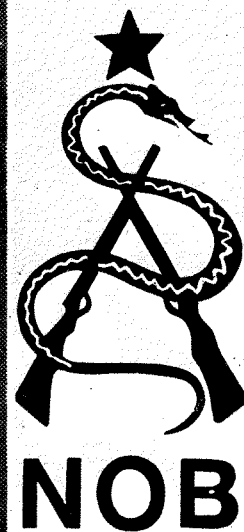
ki traja do izida knjig.

Prednaročniška cena za obe knjigi skupaj znaša 250 din. Knjigi, ki bosta vezani v celo platno, bosta v prosti prodaji znatno dražji.

Naročila sprejemajo vse knjigarne in zastopniki založbe, izpolnjeno naročilnico pa lahko pošljete na naslov

DRŽAVNA ZALOŽBA SLOVENIJE
61000 LJUBLJANA, Mestni trg 26

Slovenski zdravniki v boju za svobodo

dr. Avgust Maraž

Rojen je bil 8. avgusta 1907 v Gorici. Kot antifašistični begunec je končal gimnazijo v Ljubljani. Promoviral je v Innsbrucku 1937. Brezplačno je delal kot volonter na Zavodu za raziskovanje raka, kasneje pa na internem oddelku splošne bolnišnice v Ljubljani. Vsa njegova prizadevanja, da bi dobil službo, so bila brezuspešna. Bil je naprednega mišljenja in nasprotnik izkoriščevalske družbe ter povezan s tako usmerjenimi prijatelji. Po mobilizaciji so ga Nemci v Celju ujeli in kot vojnega ujetnika odpeljali 13. aprila 1941 v taborišče Bocholt-Westfalen. Pozneje je bil premeščen v taborišče Düsseldorf-Gerreshelm. Tu je umrl 15. januarja 1942. Diagnoza je bila: pegasti legar in zastrupljenje z neznanim strupom.

GLOBOKO ME JE PRESUNILO

Ko sem v Nedeljskem dnevniku z dne 20. avgusta t. l. prebrala prispevek o soborki Mariji Butinar z naslovom »Nisem kriva, da še živim«, sem bila globoko presunjena. Ne morem molčati. V svojem in v imenu vseh borcev Cankarjeve brigade moram obsoditi, da je mogoče kaj takšnega — da soborka Marija živi v tako žalostnih, za borce poniževalnih razmerah, in da prejema za vse to, kar je žrtvovala za našo svobodo, drobtinice, ki imajo grenak priokus.

Kako je mogoče, da tako hitro pozabljam naše borce? Mar ni ta primer kar drastična deklasacija, razvrednotenje, človeka-borca, nosilca več odlikovanj?

Ob spominu na dogodke med narodno-ospobodno vojno mi silijo solze v oči, ko se spominjam hrabrega delovanja Marije v Cankarjevi brigadi leta 1942. Zdaj pa mora Marija po vsem, kar jo je prizadelo (moževa smrt ita.), še trpeti v borem prostoru na Bokalcu! Ali si res s svojim ne-sebičnim delom ni zaslužila bivaljske kje drugje (ker prejema pač le 470 din priznane valnine na mesec)?

Kot borka Cankarjeve brigade se obračam na republiški odbor ZZZ NOV, naj stori vse potrebno (dom onemoglih na Bokalcu) je na območju občinskega odbora ZZZ NOV Ljubljana Rudnik-Vič, da bo tovarišici Mariji Butinar priznana pravična priznavalnina in da ji bo zagotovljeno človeku-borcu primerno življenje!

VIKA MERSOL-DUNJA

POKOL NA OCEANU

Operacija reševanja

Clarc si je zaželel prav nekaj takšnega, priložnost, ko bo vsa posadka s potniki vred zaposlena na obali. Le tedaj bi bilo mogoče, da bi se povzpeli na palubo do strojnice. V najboljšem primeru bi se mu morda posrečilo potolči dovolj hitro vse. Potem pa bi z radijskim sprejemnikom poklical pomoč. Zavezniške ladje so pogosto plule v istih vodah, lahko bi ujeli njegov klic. Clarc je že neposredno pred orkanom opozoril Magdo: »Če hočeš rešiti moža, ga brž odvedi v podmornico, ko ti bom dal znamenje! Saj bom moral vse pobiti, ne da bi mogel izbirati!«

Magda ni bila nič kaj navdušena, ker »ji ni bilo prav nič za moža«. Vpraševala je tudi, ali pojde vse tako po sreči, kot si je Clarc zamislil. Clarc pa je izredno občudovala, na kar je bil nemalo ponosen. Zatrdil ji je, da je vse natančno premislil in da bo odvrnil tudi pozornost admirala, saj mu bo predvsem za to, da bi zbrali vse sestavne dele.

Naslednje jutro se je Clarc domislil, kako bi najzanesljiveje zbrali vse dele, tudi najmanjše vijake. Predlagal jim je, da so vse kolikor toliko primerne posode preluknjali ter spremenili v sita in rešeta. Mornarji so se potem lotili neznanskega dela — presejavanja obalnega peska na velikem površju. Delo je bilo težavno in sitno. Bili so nejevoljni in kar besni. Admiral se je gnil, da bi delo kar najhitreje opravili ter je še sam sodeloval.

14

Sredi dneva je Clarc opazil, da so bili vsi že precej naveličani in nepazljivi. Brskal je po pesku in se postopno bližal podmornici, dokler mu ni bil več nihče na poti.

Admiral je nenadno zatulil. Clarc je namreč skočil na palubo. Še za skok je bil oddaljen od strojnice. Medtem je Clarc zaklical: »Magda, ženske v zaklonišče!«

Poziv na pomoč

Rdečelaska pa se ni premaknila. Porogljivo se mu je zasmejala. Zarežal se je tudi njen mož. Prav tako se je zakrohotal admiral in za njim vsi drugi. Clarc pa je osuplo boljčal v strojnico — sploh ni bila uporabna, saj so ji manjkali poglavitni deli. Zdrznil se je: Magdo so mu podtaknili! Tako se je osramotil pred to drhaljo kot največji cepec! Admiral se je brž nehal krohotati. Pokazal je leden, zverski obraz. Ukazal je mornarjema, naj primeta Clarca in ga privedeta predenj. Clarcu je ostalo le še nekaj trenutkov. Če bi skočil v morje in se skušal rešiti s plavanjem, bi ga nedvomno ustrelili. Bliskovito se je odločil. Skočil je do podmorniškega stolpca, planil skozi vrata v notranjost in zaprl za seboj. Slišal je mornarje, ki so prilomastili na palubo in s kopiti brzostrelk tolkli po vratih. Zavedal se je, da bodo vrata prej ali slej odprli, zlasti še, ker je bilo na obali polno najrazličnejšega orodja. Imel je le nekaj trenutkov dragocenega časa. Hitro je poiskal radijski oddajnik in začel klicati na pomoč — SOS! Dobrih deset minut je nenehno ponavljal klic, nakar je zlezal v prostor za lansiranje torpedov. Ena izmed cevi je bila prazna. Splazil se je vanjo, nato pa je lezel po nji do konca, do pokrova, ki jo je zapiral, da vanjo ni prodirala voda. Počasi je odrinil ploščo in zaplaval. Plaval je pod vodo, dokler so mu dopuščale moči in pljuca, zatem pa je splaval na gladino.

15

Zaslišal je hrup na obali. Bil je že tako daleč, da bi ga ne mogli zadeti, če bi streljali. Plaval je mirno dalje v prepričanju, da ga Nemci ne vidijo. Usmeril se je na nasprotno stran otoka. Bil je že na koncu moči in skušal si je spočiti iztegnjen na hrbtu na gladini. Sonce je zahajalo. Bil je že osem ur v vodi, približno nedaleč od tam, kjer ga je prvič val vrgel na obalo. Iz previdnosti je počakal, da se je dobro stemnilo, preden se je splazil na obalo in se skril med skalami v plitvi laguni.

Znova v verigah

Najsi je bil še tako utrujen, ni smel zaspati. Zavedal se je, da ga bodo Nemci iskali po vsem otoku, ker so pač vedeli, da se je moral vrniti na otok. Previdno se je začel plaziti dalje od obale po otoku. Ustavljal se je in pazljivo prisluškoval. Hotel se je priplaziti do gričev in se skriti v kakšni izmed podzemeljskih jam, votlin, ki jih je že poprej odkril. Tam bi bil varen vsaj nekaj dni.

Nenadno pa je nočno tišino pretrgalo divje tuljenje:

»Tam je, tam! Ujemite ga!«

Zaregljala je strojnica.

Clarc je planil v temo in se zaletel — v admirala. Zavallila sta se po tleh. V trenutku so priskočili drugi Nemci. Po Clarcu se je vsula toča udarcev in brč. Kmalu so ga vklenili. Nekdo je posvetil Clarcu z baterijo v obraz. Clarca je zbodel Magdin mož:

»Kakšne naivne reve ste Američani! Tako verjeti ženskam! Sicer pa mi boš še plačal, prasec!«

Admiral je nastopil uradno. »Dovolj! Vrnimo se! Zjutraj ga bomo obesili. Rad bi ga videl, kako bo bingljaj na podmorniškem stolpiču!«

Clarcu se spričo vsega tega ni mogel več premagovati. Z vklenjenimi rokami je sunil Janza v nos. Nekdo ga je zaradi tega udaril s puškinim kopitom. Zgrudil se je in omedlel.

PREDNOSTI:

- HITRO OGREVANJE PROSTORA
- MOČNO KONVEKCIJSKO ZRAČENJE
- BREŽŠUMNO VLAŽENJE ZRAKA
- ZUNANJE PLOŠČE PEČI HLADNE
- NI IZZAREVANJA NA OSTALE PREDMETE
- MOŽNOST NAMESTITVE: NA STENO, OB STENO ALI OB POHIŠTVO

LIBELA

LIBELA-CELJE

MARIBORSKA CESTA 1 a
63000 CELJE, telefon: 21 - 41

LIBELA - konvektor

TABORIŠČNIKI FLOSSENBÜRG

V nedeljo 10. septembra ob 10. uri bo na Ljubelju odkritje spominskih plošč žrtvam vseh taborišč. Dolžnost vseh preživelih internirancev taborišča Flossenbürg je, da se tega srečanja internirancev in odkritja udeležimo v čim večjem številu. Istočasno pa bomo imeli tovariško srečanje in se porazgovorili o marsičem. Nasvidenje!

diferencirana
uporabnost
baterij

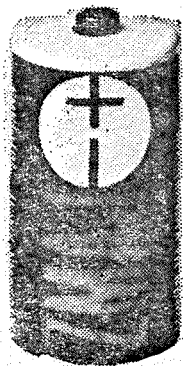
ZMAJ

vam omogoča
optimalno
izkoriščanje energije

super
zlata — za zahtevne aparate

extra
srebrna — za navadne aparate

normal
črna — za razsvetljavo

INSTANT NAPITKI

- čaj
- limonada
- kakao
- mešanica za belo kavo

DELAMARIS IZOLA

16

Rešitev na obzorju

Nezvestnega Clarca niso hoteli nositi, ker je bilo predaleč do taborišča. Zato so čakali ob njem, da bi si opomogel ter se postavil na nogo.

Ko se je Clarc zavedel, se je zastrmel nekam po morju. Kmalu so tudi Nemci opazili, kar je gledal Clarc z nenavadno pozornostjo. Velikanska siva gmota se je približevala otoku. Vojna ladja! Vsekakor ni bila — nemška. Vsi so onemeli. Oglasil pa se je Clarc:

»Videti je, da sem dobro porabil čas, medtem ko ste se zaletavali v vrata podmornice! Očitno sem imel nekaj sreče, da so ujeli moj klic!«

Admiral je popolnoma pobesnel. Prvemu mornarju, ki ga je zagledal, je ukazal, naj brž izkoplje jamo. »Pri priči ga bomo upihnil in zakopali! Ko nas bodo Američani prijeli, se jim ne bo niti sanjalo, kaj se je zgodilo na otoku! Brž! Pohiteti moramo k podmornici. Američani se bodo vsekakor tam izkrcali.«

Clarc je zalgal na zadnjo karto. Obrnil se je na druge Nemce:

»Nikar neumnosti! Ne ubogajte ga slepo! Izdal je svojo domovino, pa bo tudi vas! Moji rojaki ga bodo v vsakem primeru razkrinkali in dognali, kaj se je dogajalo na otoku! Če ne kdo drug, pa bodo ženske kaj zblebetale, ko jih bodo zasliševalci privili. Bolj pametno bo, da se vdete in si rešite življenje!«

Admiral je povzdignil glas ter zahteval, naj mornarji ustrelijo Clarca. Toda nihče se ni več zganil. Clarcove besede so očitno zalegle.

Admiral je ves iz sebe planil na Nemca, ki mu je ukazal, naj ustrelji Clarca, ga udaril s pestjo po obrazu in mu izpulil pištolo. Kriknil je ves penast: »Garjavi pes! Brž izkoplajte dva grobova!« je ukazal drugim. »To mrho bomo položili na hladno poleg Američana, kako si je zaslužil!«

17

Nož v hrbet

Admiral je že dvignil pištolo, da bi ustrelil Clarca, ko je drug mornar, ki je bil najbliže ob Janzu, skočil admiralu za hrbet in mu zaril z vso silo v pleča mornarski nož. Gora mesa je omahnila. Janz je izpustil pištolo. Iz ust mu je bruhnila kri.

Clarc je ostal hladnokrven. Pograbil je Janzovo pištolo in brž ustrašoval Nemce, da so se zvrstili pred njim. Odnal jih je počasi proti podmornici.

Čez nekaj ur se je na obali izkrcala skupina mornarjev z ameriškega rušilca. Bili so nemalo presenečeni nad prizorom. Njihov tovariš, neznanec, oblečen v raztrgano uniformo, a pokrit z nemško admiralsko kapo, jim je po vojaško poročal. Izročil jim je ujetnike, posadko in potnike, osem mornarjev, štiri civiliste in štiri ženske.

Nemška strokovnjaka za rakete so prepeljali v Washington. Seveda so ju korenito zaslišali. Gestapovca pa so vklejena poslali v Evropo pred sodišče v Nürnberg. Obsojena sta bila na dosmrtno ječo. Člane posadke je rešil Clarc z izjavo, da niso hoteli izpolniti admiralovega ukaza. Magda se je pridružila možu, ki ga je smrtno sovražila. Usoda drugih žensk ni znana.

KONEC

SPOROČILO UPRAVE

Za drugo tromesečje bodo dobili trije naši poverjeniki, ki so pridobili največ novih naročnikov ročne ure. To so: Franjo Lorečič, Ptujška cesta 18, Ormož (64 novih naročnikov), Alojz Viher, Litmerk 43, Ormož (40 novih naročnikov), ter Jurij Tretjak, Koseskega 36, Maribor (23 novih naročnikov).

Hkrati prosimo vse poverjenike kot tudi združenja borcev NOV, naj nadaljujemo s pridobivanjem novih naročnikov
Uprava TV 15

REŠITEV KRIŽANKE

VODORAVNO: Cedrik, triera, oktan, kostanj, ag, aria, Alabama, prot, SV, minomet, nav, Ate, laboratorij, klic, Loti, ara, Akaba, prelest, Emil, ol, Rekar, odnos, ril, ek, kaviar, ajd, CG, sla, Avon, Fala, Šelak, Kanc. TR polt, vrata, omikron, Iza, pt, Asen, kas, pristan, latrina, kra, Mata, led, rženi, Docu, rožički, gin, ra, aceton, racija. Knjižne nagrade prejmejo: Branko Kobal Goriče 46, 64204 Golnik — knjigo »Treblinka«; Evelina Vrabec, Izolska 4, 66000 Koper — knjigo »Varšavski uporniki« in Viktor Stajer, Ziri 83, 64226 Ziri — »Zločin v Oradeuru«. Knjižne nagrade bodo izrečanci prejeli po pošti.

Uredništvo in uprava

Povezani z vojno mornarico

Tridesetletnica jugoslovanske vojne mornarice bo praznik tudi za počitniško naselje Zveze združenj borcev NOV Maribor v Valovinah pri Puli. To počitniško naselje je nastalo pred dobrimi desetimi leti prav ob pomoči jugoslovanske vojne mornarice in je vsa ta leta živelo v pristnih stikih s čuvarji našega sinjega morja. Največ zaslug za razvijanje dobrih odnosov z mornariškimi vojnimi oblastmi ima upravnik Jože Pretnar, kapetan vojne ladje v pokoju, ki vodi počitniško naselje »Pohorje« v Valovinah že sedem let.

Počitniško naselje ZZZB NOV Maribor v Valovinah goji posebno dobre odnose z mornarji in mornariškimi starešinami iz vojašnice Sergeja Mašera pri Puli. To je v nekem smislu simbolično, saj je bil veliki vzornik mladih mornarjev Sergej Mašera po narodnosti Slovenec. Umrl je kot junak, ko je skupaj z Milanom Spasicem poginjal na morskem dnu Boke Kotorske rušilec Zagreb 17. aprila 1941. Sergej Mašera je bil eden redkih oficirjev vojne mornarice, ki niso priznali kapitulacije in ki se niso marali sprijazniti se sramoto suženjstva. Prav bi bilo, da bi naša organizacija kot celota navezala stike z mornarji in mornariškimi starešinami te vojašnice in da bi junaku Sergeju Mašeri izkazali na Slovenskem več časti.

Za sodelovanje počitniškega naselja »Pohorje« z vojno mornarico je zlasti značilna odlično organizirana zdravstvena služba za letujoče borce in člane njihovih družin. V Valovinah imajo ambulantno, v kateri je stalno na razpolago bolničar Acko Mladenovski, upokojeni mornariški častnik zdravstvene stroke, vsak dan razen nedelje pa tu ordinira dr. Ljubo Krstić, zdravnik iz vojne bolnice v Puli. Letos do 1. septembra je opravil 417 pregledov, bolničar pa je opravil več kot 1300 manjših zdravstvenih posegov (injekcije, obvezovanje ran in poškodb, dretje igel morskih ježkov itd.). Z vojno bolnico v Puli so dogovorjeni, da leta takoj opravi tudi vse specialistične preglede za letujoče borce in člane njihovih družin, tako da ni treba nikomur čakati. Tako urejena zdravstvena služba v počitniškem naselju »Pohorje« v Valovinah pri Puli je ena poglavitnih odlik skrbi za dobro počutje gostov-borcev NOV in članov njihovih družin. Opozorjamo pa vse, ki bodo v prihodnje letovali v Valovinah, naj s seboj za vsak primer prinesejo tudi zdravstveno knjižico!

Počitniško naselje ZZZB Maribor »Pohorje« v Valovinah pri Puli je nedavno tega praznovalo deseto obletnico obstoja, zato bo prav, da o njem, o njegovem nastanku in njegovem delovanju napišemo nekaj več.

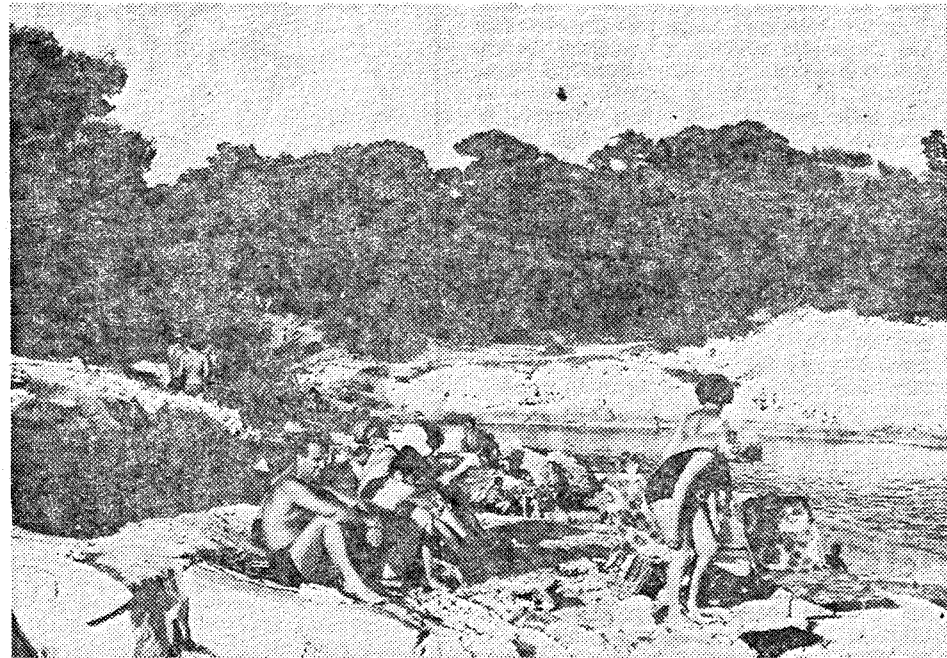
Zanimivo je že ime Valovine. To ime je nastalo po italijanskem imenu za Zaliv ovce (Val ovina), tako da so ga preoblikovali v slovensko Valovine. Na kraju, kjer danes stoji zgledno urejeno počitniško naselje »Pohorje«, sta pred dobrimi desetimi leti stali le napol porušena trdnjava Ovina in napol porušena stražarska hišica, sicer pa je prevladovalo grmovje in kamenje. V času, ko v Puli še sanjali niso o turizmu, so na istrske obale prihajali zastopniki slovenskih delovnih organizacij in dobili lokacije za počitniške domove. Tako so leta 1961 v Pulo prišli tudi predstavniki Zveze združenj borcev NOV takratnega mariborskega okraja in dobili prostor za gradnjo počitniškega naselja. Najprej so postavili šotore in

nekaj lesenih hišic, že leto pozneje pa so postavili centralni objekt s kuhinjo, jedilnico, ambulanto in upravnimi prostori. Naselje je hitro raslo. Danes obsega 37 lesenih hišic s 134 ležišči in 131 zidanih hišic s 387 ležišči. Skupaj imajo na voljo 521 ležišč, razen tega pa so 1967 zgradili zgradbo za osebje, pralnico in televizijsko dvorano, letos pa bo dograjena še posebna kopalnica s toplo vodo za goste, ki tople vode v hišicah nimajo.

Največ zaslug za nastanek naselja imajo Anton Gregorič-Jakec, Ivan Gorjup in Milan Zorec iz mariborske borčevske organizacije. Posebno Milan Zorec se danes obvlada vso problematiko počitniškega naselja in je poglavitna opora upravi pri vodenju naselja. Posebej omeniti moramo še Antona Kokliča, vodovodnega inštalaterja, ki vzdržuje celotno tehnično opremljenost v naselju vseh 10 let. Poleg teh dveh slavi desletletno požrtvovalnega dela v naselju tudi pomožna kuharica Čeda Levah, pohva-

ni penzion v lesenih hišicah brez tekoče vode. K naštetim cenam zaračunavajo še dva in pol dinarja turistične takse, to pa je tudi vse, tako da je letovanje v Valovinah prav gotovo eno izmed najcenejših na naših obalah.

Ze lani smo zapisali, da so borci NOV slabo seznanjeni z ugodnostmi letovanja v Valovinah. Zlasti v juniju in septembru se organizacije ZZZB NOV premalo poslužujejo tega naselja, zato morajo v naselje sprejemati tudi osebe, ki morda tja ne sodijo. Počitniško naselje »Pohorje« v Valovinah posluje namreč brez vsakršnih dotacij in po lastnem gospodarskem računu. Olajšave za borce, ki jih organizacije pošiljajo na oddih in zdravljenje v Valovine, ne vplivajo na ceno dnevnega penziona, razlika je samo v tem, da za socialno ogrožene borce delno, ali v celoti plačajo penzion organizacije. So pa mnogi borci in drugi državljani mnogokrat zavedeni spričo nepopolnih vremen-skih napovedi. Tako radio Ljubljana kot tu.

Pogled na zahodno plažo v Valovinah, ki je čudovito razčlenjena in polna naravnih znamenitosti. Voda je izredno čista ter takoj ob obali primerna za skakanje in plavanje. Vzhodna plaža pa je primernejša za neplavalce.

liti pa je treba zlasti Pavlo Kočevar, Marijo Vrščič in Marijo Kovačič. To so izkušene kuharice, ki so do upokojitve delale v mariborski bolnišnici, in imajo največ zaslug, da je celodnevna oskrba v letovišču Valovine tako cenena. Prav bi bilo, da bi mariborska organizacija zveze združenj borcev NOV našete tovariše in tovarišice ter upravnika Jožeta Pretnarja predlagala za odlikovanje ali da kako drugače nagradi njih prizadevnost.

Počitniško naselje »Pohorje« v Valovinah je odprto od 1. junija do 15. septembra. V njem lahko letujejo borci iz nekdanjega mariborskega okraja z napotnicami, sicer pa tudi borci in mladiča iz drugih krajev, če je v naselju dovolj prostora. Cene za dnevni penzion so enake za vse in sicer: 44 dinarjev za dnevni penzion v zidanih hišicah s kopalnico in toaletno, 42 dinarjev za dnevni penzion za letovanje v zidanih hišicah s tekočo vodo in 35 dinarjev dnev-

ni radio Zagreb ne dajeja napovedi za jugozapadno obalo Istre, temveč le za slovensko obalo in za Hrvatsko primorje, kjer je vreme bistveno drugačno in bolj podvrženo celinskim vplivom. Vreme na jugozahodni obali Istre je za razliko od vremena na slovenski in kvarnerski obali že čisto sredozemskega tipa, enako vremenu na Hvaru in drugih srednjeadrskih otokih. Vremenska ločnica poteka nekako čez Marčane v Istri, tako da v Valovinah in Banjolah prevladuje lepo sončno vreme tudi tedaj, ko je drugod hladno in deževno. To naj si zapomnijo bralci našega lista, organizacije pa naj bi na zdravljenje in letovanje v Valovine in Banjole pošiljale več predvsem starejših borcev v juniju in septembru, ko je morje toplo, vročina pa znosna!

Na koncu naj povemo, da je letos do 1. septembra v Valovinah letovalo 3182 domačin in 168 tujih gostov. Med tujimi je največ sorodnikov naših borcev pa tudi tujcev, ki so se med zadnjo vojno bojevali v naših partizanskih enotah, kot so Franc Geršič iz Gradca, Jaroslav Soušek iz ČSSR in Bogomir Znidaršič iz Benetk.

Te dni se v Valovinah pripravljajo na skupno slavo 30-letnice jugoslovanske vojne mornarice. Vodja priprav je Jože Pretnar, star morsk volk, ki je v vojni mornarici služil polnih 33 let, in osvobodilnem boju pa je sodeloval od 22. junija 1943. Njemu, delovnemu kolektivu na Valovinah in mornarjem čestitamo!

FRANCI STRLE

Anekdota

Komandant Notranjskega odreda Peter je postal kurirja k odrednemu zdravniku Zigi, ki je imel ambulantno v sosedni vasi. V pismu ga je prosil, naj mu pošlje kako sredstvo zoper vročino, ki ga že drugi dan kuha. Zdravnik je v naglici nekaj napisal na dva lističa ter enega priložil škatlici s tabletami, drugega pa nekemu paketiču, in rekel kurirju, naj ta paketič izroči komisarju odreda Urbanu, ki je njegov brat. Zgodilo pa se je, da se je kurir zmotil in izročil paketič komandantu Petru, škatlico pa komisarju Urbanu. Ko je le-ta odprl škatlico s tabletami, je našel priložen listič in ga prebral: »To ti pošilja mati, da te ne bo zeblo v noge.« Vtem je komandant Peter odmotal paketič, v katerem so bili trije pari volnenih nogavic, in prebral priloženi listič: »Požri vsake pol ure po dve.«

dobro je, če veste

ZELISČARSTVO RESNO UPOSTEVAJO TUDI ZA ZDRAVLJENJE RAKA. Dandanes še nikjer na svetu ne poznajo splošno priznanega zdravila za rakasta obolenja, uporabljajo pa nešteta sredstva, ki bi naj vsaj domnevno pomagala. Ljudstvo, ki se večinoma zdravi samo z zelišči, zlasti v deželah, kjer se sodobno, znanstveno zdravilstvo še ni razširilo, pa pozna v tisočletjih pridobljene izkušnje, ki ne slonijo le na praznoverju. Zato so znanstveniki zlasti po drugi svetovni vojni začeli posvečati posebno pozornost ljudskemu zdravilstvu, zeliščarstvu v afriških deželah. Številni ameriški raziskovalci so hoteli odkriti, katera zelišča uporabljajo ponekod, kjer dosegajo nekatere kar neverjetne uspehe pri zdravljenju »neozdravljivih« bolezni. Kaže, da poznajo celo zdravila proti raku. Tako so raziskovalci med drugim s posebno pozornostjo začeli raziskovati rastlino majtenus, ki raste v Keniji. Po prepričanju domačinov to zelišče zdravi raka. V Ameriki so se odločili, da bo farmacevtska industrija pridobivala izvleček tega zelišča, ki ga že preskušajo pri zdravljenju živalskih rakastih obolenj. V dveh letih bodo vsi znanstveni poskusi v laboratorijih in na klinikah končani, vendar bodo lahko uvedli zdravilo, če se bo potrdila njegova nedvomna učinkovitost.

KDOR DOLGO STRADA, DOLGO ŽIVI — to ni več le šala, marveč ugotovitev zdravnikov. Društvo za raziskovanje prehrane v ZR Nemčiji je letos na svojem zboru naslovilo na javnost nujno opozorilo, da bo treba ljudi smotno navajati ter učiti, kako se naj primerno hranijo. Dosedanje prehranjevalne navade so večinoma škodljive — razvade. Večina ljudi se nepravilno hrani, toda več jih je, ki jedo preveč kakor pa premalo. Preobilna, kalorično prebogata hrana pa je bolj škodljiva kakor pa stradanje. Dandanes so življenjske razmere, zlasti ker je telesno delo lažje in krajši delovni čas, tako spremenile, da bi hrana na dan na splošno ne smela vsebovati 3000 kalorij. Dovolj bi bilo, če bi kalorijska vrednost dosegala povprečno 2600 kalorij. Podatki pa kažejo, da to poprečje presegajo celo v mnogih deželah, ki se ne uvrščajo med najbolj razvite. Tudi pri nas ne moremo biti zadovoljni s prehranjevalnimi navadami, zlasti še, ker naša hrana vsebuje premalo beljakovin, zato pa mnogo preveč ogljikovih hidratov (hidratov — moka, sladkor, krompir) in tudi masti (zlasti svinjske). V Nemčiji so ugotovili, da se prehrana po kalorijski vrednosti ni spremenila že nad šestdeset let (od leta 1910) in zato je polovica štiri-desetletnikov preveč rejenih. Številke kažejo, da ljudje z preveliko telesno težo živijo povprečno štiri leta manj kakor pa drugi, ki so sicer včasih na videz bolni ter »sestradani«.

MNOGO DELA ZA ZDRAVNIŠKI KIRURSKI NOŽ SE OBETA, brz ko se bodo ženske navdušile za preprečevanje neprijetnega znojenja. Dandanes mnoge ženske uporabljajo dišeča pršila, da preganjajo neprijeten vonj po znoju. Daški zdravniki pa so začeli priporočati preprosto operacijo znojnic pod pazduho. Najprej ugotovijo, katere znojnice premočno delujejo, nakar jih kratkoma izrežejo. Ženske rade zrtvujejo tudi to, da se rešijo neprijetnosti. Sicer pa je operacija lahka in hitra, brez bolečin in posledic.

ZAKLADNICO DEDNIH LASTNOSTI RASTLIN SO USTANOVILI v Braunschweigu (ZR Nemčija). Kmetijski znanstveni zavod ima posebno hladilnico z določenimi razmerami, tako da lahko obvarujejo kalivost semen kmetijskih rastlin, kar najdalje; računajo, da seme ne bo izgubilo kalivosti celo v stoletju. Tako bodo imeli na zalogi seme pomembnih vrst, zvrsti in rodov rastlin, ki so se iz njih razvile s križanjem sedanje najrodovitnejše zvrsti žita in drugih kmetijskih rastlin. Te prvotne, izhodne ali divje rastline s posebnimi koristnimi dednimi lastnostmi dandanes hitro izumirajo in v prihodnosti nekaterih sploh ne bo več. Zato bi na podlagi njihovih lastnosti ne bilo mogoče vzgajati novih zvrsti kmetijskih rastlin, kar bi imelo zelo neugodne posledice.

SREČANJE V METLIKI

Kot že vrsto let tudi letos pripravljata občinski odbor ZZZB NOV Metlika in stalni odbor 15. brigade srečanje borcev in aktivistov v Metliki. Letošnje srečanje bo povezano tudi s praznovanjem tridesete obletnice partizanskega napada na postojanko v vasi Hrast ter požiga vasi s strani fašistov.

V soboto, 9. septembra ob 16. uri bo mladina pri spomeniku v vasi Hrast izvedla kratek kulturni program.

Naslednjega dne, v nedeljo, 10. septembra, pa bo v Metliki na Pungartu srečanje borcev in aktivistov, ki jih bo pozdravil predsednik občinske skupščine Metlika. Sledila bo prosta zabava ob znanih belokranjskih dobrotah. Športniki Metlike in Črnomlja bodo tako kot vsako leto doslej tekmovali v spomin na ustanovitev belokranjskih partizanskih enot.

Prijatelji Bele krajine, borci in aktivisti, pridite v Metliko!

Občinski odbor ZZZB NOV Metlika in odbor 15. brigade

POTUJOČA KNJIGARNA

torek, 12. septembra 1972, VOLIČI-NA

sreda, 13. septembra 1972, LENART četrtak, 14. septembra 1972, ZGOR-NJA ŠČAVNICA

petek, 15. septembra 1972, BENE-dikt sobota, 16. septembra 1972, ŽER-JAVCI

KNJIŽNI HRAM NA KOLESIH razstavlja, prodaja, sprejema naročila in prednaročila za knjige, revije in časopise VSEH SLOVENSКИH ZALOŽB.

DELOVANJE »PARTIZANSKE KNJIGE«:

razstave in sejmi naprednih slovenskih knjig, Ustanavljanje in oživljanje knjižnih servisov po Sloveniji, tržna raziskava knjigotrštva, literarno-glasbene prireditve in pogovori z literati, ohranjanje revolucionarnih tradicij, distribucija naprednega mladinskega tiska, skrb za prebujanje kulturnih potreb in vzbujanje zanimanja za kulturno dejavnost.

MEDNARODNO LETO KNJIGE 1972 je lepa priložnost, da vsi, ki se ukvarjajo s knjigo, množično sodelujejo in s tem pripomorejo k širjenju kulture med Slovenci.

Pesnik oropanih svobode

Naj ga najprej predstavim: Šuštarjev Franc, kot so ga klicali tovariši, ki so prihajali v očetovo čevljarstvo delavnico na Poljanski cesti. Sam pravi, da je po naravi trimast in neuklonljiv in da mu obdobje internacije pomeni nekaj čudovitega, čudno, bi kdo rekel, da mu obdobje internacije predstavlja duševno pomiritev. Internacija... o tem premišljuje vsak dan.

Na kopito položiva najprej obdobje okrog leta 1939. Bil je simpatizer Sovjetske zveze. Hodil je k Savi Severjevi kupovat brošure, ki so bile namenjene članom društva prijateljev Sovjetske zveze. Ideje sovjetskih proletarcev, misli Marxa in Engelsa pa načrti za ustanavljanje kolhozov — vse to je mladenci iskreno prevzelo. V očetovi delavnici — oče je bil zavezanec Slovenec in aktivist — se spoznal Kiriča, Kraigherja, Nedo Gerzinič. V marsičem pa je nanj vplivalo prijateljstvo s Francem Rozmanom-Stanetom. Član Osvobodilne fronte je postal 15. maja 1941. Govoriva o številnih akcijah pred okupacijo leta 1941 in takoj po njej. In potem odpre tovariš France zvezek. Ni dnevnika, tudi album ne... pesmi na orumenelih listih iz internacije. »Ne govoriva o literarni vrednosti teh pesmi,« mi pravi. »Besede takrat, so bile za mene kakor fotografska kamera.«

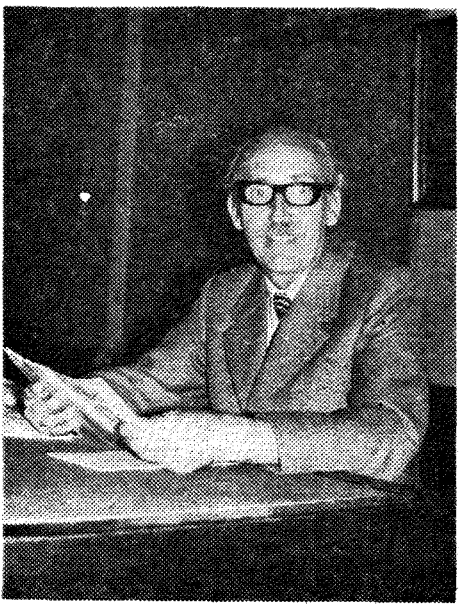
Začne se proti koncu februarja 1972.

Razbijanje po vratih...
vpitje na cesti.

Gredo svatje k nevesti?

Ne svatje — le bratje po krvi;
zažrti v nas, kakor črvi...

Odpeljali so ga v Belgijsko kasarno, od tam pa 3. marca 1942 v Cedad. Zunaj je ležal sneg. Zelo zgodaj je bilo — mesto se vedno potopljeno v temo. Po deset so jih uklenili, strpali v resilne avtomobile in jih odpeljali. Vse skupaj, mladi fantje kot so bili, niti niso jemali pretirano resno. Dolgo ne bo trajalo, so si dopovedovali. Tovariš France je bil takrat star enaindvajset let,

Franc Dermastia z zbirko pesmi, ki so nastale v Dachauu.

toda, kot se spominja po tolikih letih, neustrašen za tri. Pravzaprav je bilo kot v kasarni: zidane barake in na vsaki v obupno slabi slovenščini pritrjen lepak... dolžnosti internirancev.

»Fantje, slišite verige?« jih je neke noči opozorili tovariši. »Tudi nas bodo odpeljali. Toda kam?«

Prišli so in jih uklenili. Tudi Franceta — številko 223 Naložili so jih v železniške vagone in jih preko Mosta na Soči prepeljali v Gonars.

Na rokah verige, mrzle ledene,
psovanje in stene — gole stene...

V Gonars so prispeli v sredini marca 1942 in so ostali tam do sredine oktobra, ko so jih prepeljali v taborišče Renicci. Toda sedem mesecev Gonarsa vendarle ne moreva tako naglo preskočiti. Spominj na barako dvaindvajset... ponos, ki se je oklenil vseh njenih prebivalcev. Iz njihove srede je namreč uspelo zbežati večji skupini zapornikov. Pod barako so skopali rov približno šestintrideset metrov dolg. Vse v strogi tajnosti.

»Nosil sem jim najrazličnejše letve in olje iz konzerv, toda nikoli nisem razmišljal, zakaj bi vse to tovariši lahko rabili. Večina med nami sploh ni vedela, da na-

merava kdo pobegniti,« pripoveduje France Dermastia.

In spet transport v drugo taborišče.

... Sneg pada, a mi
ležimo trdi in mrzli —
na golih, blatnih tleh...

To je Renicci — taborišče iz Sotorov, v katerih je bilo po osem internirancev. Samo gola, blatna tla. Neke noči je planilo nad tabor neurje in ledeni hudournik je paral preperela platna. Pozimi brez drv, z zamrznjeno vodo, lakoto, izčrpanostjo — telesno in duševno. In vendar je bilo pri vsem tem tudi za nekatere kanček srečnih naključij. V upravi taborišča se je pojavilo obvestilo naj Dermastio pošljejo v Ljubljano. Veselo novico je prinesel v barako taboriščnik Franc Tominc, ki je delal v pisarni. Obema ni bilo težko ugotoviti, da v tem taborišču ni pravega Dermastie. Ime očeta, tudi poklic se je ujemal s Francetovimi podatki, toda France ni bil Marjan in tudi rojstni podatki niso bili njegovi. Zdaj je bilo potrebno zaigrati na italijansko anarhijo. Italijani pogosto niso vedeli, v katerem taborišču je ta ali oni ujetnik in so obvestila pošiljali v vsa taborišča. V Reniciju je uspelo, na ljubljanski železniški postaji pa so prevarovali pomoto odkrili. Izpustiti bi namreč morali samo Marjana Dermastio, ki je bil med interniranci na Rabu. Da bi popravili napako, so ga poslali med talce...

Marca meseca leta 1943 so ga po sedmih tednih zapora v Belgijski kasarni poslali nazaj v taborišče Renicci. Po kapitulaciji italijanske vojske mu je uspelo v skupini tovarišev pribežati do Trsta, kjer je padel v roke Nemcem. Odpeljali so ga v Ljubljano, od tam pa v Dachau 19. januarja 1944.

»Tukaj je bilo v primerjavi s italijanskimi taborišči strašno,« se spominja tovariš France. Nemci pa so nam govorili, da to ni taborišče, pač pa sanatorij. Prvič sem ostal v taborišču do 15. marca. Ko pa se je v Dachau nabralo preveč internirancev, so poslali transport v Francijo. V Ste-Marieu aux-Mines (s Tržicem pobrateno mesto) smo gradili v šest kilometrov dolgem in osemsto metrov širokem tunelu tovarno BMW. Pravzaprav smo najprej betonirali velikanško votlino in zgradili široko ter ozkotirno železnico.

Tunelska vrata —
zunaj je dan, svetlo,
a jaz, kot bi pod zemljo stal.

Pred začetkom invazije so Nemci vse skupaj pobrali, nas pa spet poslali drugam. V Natzweiler, kamor sem prišel, so me vta-knili v bolnišnico, prepričani, da imam pegavico, v resnici pa sem bil ves pisan od uši. Štirinajst dni sem bil v bolniški karanteni, potem pa do začetka septembra 1944 v bloku dve, s številko 8193. Ko smo zaslišali grmenje topov, so nas odpeljali nazaj v Dachau, kamor smo prišli 6. septembra. Šest dni in prav toliko noči smo čakali pred taboriščem, izpostavljeni hudim nallivom. Mnogi so vztrajali na nogah, več pa nas je bilo takih, ki smo do skrajnosti izmučeni legli v blato in zaspali kljub dežju. Po šestih dneh so nam začeli geliti kruh. Stal sem v vrsti s tovarišem Vrbincem in dr. Slokanom. Vrbinc nam je svetoval, da bi prišli po kruh med zadnjimi, ker so vsakega posebej zapisali. Pri številki dva tisoč so Nemci nehali zapisovati internirance.

Več kot tisoč mož...
vsi v eni jami, skupaj pokopani.
Bratje, kaj so storili z vami...

Nikdar nisem nikogar več videl, čeprav je bilo med tisto skupino mnogo mojih tovarišev. Pred Veliko nočjo leta 1945 je nastala njegova pesniška zbirka. Tovariš mu je prepisal pesmi iz najrazličnejših koščkov papirja v večji zvezek. Med interniranci so pesmi krožile iz rok v roke.

Dne 26. junija 1945 se je vrnil domov. Toda v mislih se je vračal nazaj še vsa leta pozneje. Z nekdanjimi interniranci v Natzweilerju se redno sestajajo vsa leta po vojni.

»Ta čas je v veliki meri napolnil moje bistvo in se vedno sem del njega. In lahko si mislite s kakšno nestrpnostjo pričakujem srečanje nekdanjih internirancev, ki bo 10. septembra na Ljubelju. Za mnogihi ne bo med nami.«

Spoznal sem tam tovariša,
in pustil sem ga samega,
kot blodil v mislih svojih je,
kot blodil sem jaz sam...
tovariš moj — saj te poznam!

SILVO TERSEK

Skozi Srbijo, skozi rodovito ravnino teče reka Morava. Ob njej se je vila stara cesta, ki je pri mestu Cupriji (turška beseda, ki pomeni most) prešla z levega na desni breg. Tukaj je cesta peljala čez dolg železni most. Med okupacijo so ga stražili nemški in bolgarski vojaki, da bi partizani ne pretrgali glavne okupatorjeve cestne zveze v Srbiji.

Na desnem bregu Morave so blizu mosta stale hiše. Komaj sto korakov od mostu so v nizki hišici stanovali Jagričevi: oče, po poklicu zidar, mati, desetletna Alenka in šestletni Vanček. Ze več kakor tri leta so prebili v Srbiji, kamor so jih pregnali nemški jasišči.

Hitlerjeva vojska je dolgo zmagovala, a zdaj se je pred zavezniški pousod umikala, bila pa je še nevarna. V sep-

Ilustracija Evgen Sajovic

Fran Roš:

Naj živi svoboda!

tembru 1944 se je Rdeča armada že približala vzhodni meji Jugoslavije. Ob Donavi jo je pričakovala naša partizanska vojska.

V tem času so ameriška letala skoraj vsako dopoldne preletela Srbijo. Ti bombniki in lovci so prihajali iz Italije. Njihov cilj so bila okupatorjeva oporišča v velikih mestih na severu. Jagričevi so z veseljem opazovali »srebrne ptice« v zraku, saj so napovedovale poraz sovražnikov. Vendar so menili, da bodo njihove bombe morda kdaj padle tudi na most čez Moravo, blizu tega pa so prebivali.

Sredi septembra 1944 se je dogodilo. V zgodnjem jutru je nad most priletelo majhno partizansko letalo in izpustilo tri bele rakete.

— To je obvestilo za nas! so uganili meščani. — Danes bodo bombardirali most!

Kakor vsi iz bližnjih hiš so tudi Jagričevi pohiteli na polje. Doma so v kurniku na dvorišču pustili samo Copko, to je bila rjava kokoška. Prisluzila si jo je bila Alenka, ko je pri sosedovih večkrat popazila na njihove male otroke. Usedli so se pod senčno grmičje. Alenka je Vančku brala iz knjige slovenskih pravljic, ki so jo prinesli iz domovine. Kmalu so v visini nad njimi pridneli bleščeči se avioni. Bilo jih je več kakor sto. Nenadoma se jih je šest ločilo od drugih. Zakrožili so nad moravskim mostom in že so iz njih po vrsti poletele bombe. Zagrmelo so eksplozije in stresla se je zemlja. Potem so se letala spet združila in nadaljevala pot na sever.

— Gledat pojdem, kaj je z mostom in kako je pri nas, je dejal oče Jagrič. — Vi trije počakajte!

Pol ure so čakali. Pogovarjali so se, kako lepo bo v domovini, ko se vrnejo. Vanček je bil komaj dve leti star, ko je zapustil domači kraj, in se ga sam ni prav nič spominjal. Potem so

spet zagledali očeta, ki se je vračal z resnim obrazom. Povedal jim je:

— Slabo so zadeli most. Le nekaj ograje so mu odbili in mu v tleh naredili odprtino. To bodo Nemci popravili v dveh dneh. Druge bombe so padle v reko in na cesto, največ pa na bližnje hiše. Ena teh je na ulici tik našega doma izdolbla široko jamo. Pri tem se je sesula tudi naša hiša, slabo zidana. Kar smo imeli svojega, leži zdaj pod kamenjem, opeko in lesom. No, mrtvih ljudi menda ni bilo. Da smo le živi!

Spet so se prikazala letala, vračala so se na jug. Zdaj so se Jagričevi napotili domov, vsi v skrbeh. Kmalu so videli...

Most čez Moravo je bil iz daljave videti kakor prej. Toda hišica, ki so v njej prebivali, je bila le še velik kup ruševin. Pod njimi je ležalo to in ono. Mati Jagričeva se je prišla za glavo in je zastokala. Alenka je pogledala na dvorišče. Njena Copka je ostala živa! Preplašena po eksplozijah je begala po kurniku. Deklica jo je vzela v naročje, jo božala in ji govorila, da se je pomirila.

Z lopato, grabljami in rokami so se lotili dela. Izpod ostankov hiše so izvlekli obleke in perilo. Železni stediščnik je bil razbit. Postelje, miza in stoli so bili polomljeni. Mast iz lonca se je pomešala z malto in peskom. Alenkina punčka Speica in Vančkov medvedek Tačko sta bila pomendrana. Dekličin šolski izkaz je bil razcefran. Vanček je zajokal. Takšna škoda je bila velika zanje, siromake, ki so zdaj drugič izgubili najpotrebnejše imetje. Se dobro, da so knjigo s pravljicami vzeli s seboj na polje!

— Kje bomo našli drugo stanovanje? je zaskrbelo mater.

— Preselili se bomo v Panjevac, je odvrnil oče. — Sprejeli nas bo kmet Radoje, ki sem mu lani popravil hišo. Obljubil mi je, da nas sprejme pod streho, če nam bo kdaj sila...

Na tiho pa je svoji ženi povedal še to:

— Ko boste pri Radoju, pojedem jaz k njim — partizanom. Saj veš, da sem to že hotel prej, a sem se bal, da bi se četniki zato maščevali nad vami. Zdaj pa je že pousod zmeda in dolgo ne bo več trajalo. Zadnji čas je že in moja dolžnost...

Prenočili so na prostem, ob stogu slame. V jutru so se odpravili v vas Panjevac. Kar jim je ostalo imetja, so ga nosili sami. Alenka si je oprtala nahrbtnik, v naročju pa ji je ležala Copka. Kmet Radoje jih je prijazno sprejel in jim v dvoriščni hiši pripravil skromno sobo.

Tukaj so Jagričevi ostali zdaj brez očeta, ki se je pridružil borcev za svobodo. Po štirih tednih pa je napočil tisti dan v oktobru...

Tudi v Srbiji so se Nemci umikali in z njimi četniki. Tisto jutro se je oddelek nemških vojakov nepričakovano prikazal v Panjevcu. Drug za drugim so na obeh robovih ceste stopali skozi vas s puškami v rokah. Ožirali so se na hisna dvorišča, kjer so se marsikje v travi pasle kokoske, po vodi cestnega jarka pa so ponekod plavale goske.

Zdaj ta, zdaj oni vojak se je pognal, da je pograbil najbližjo kokoso ali gos in ji potem na cesti z nožem prerezal vrat. Tako si je vsak prilastil po eno ali dve pernatni živali. Ko so nehale kravati, so si jih stlačili v torbe. Nenadoma pa je s hriba odjeknil strel iz puške in Nemci so na vso moč pohiteli dalje po cesti.

Uboga Copka! Ko sta Alenka in Vanček iz hiše zaskočili kokosi vris in gosje gaganje, sta pritekla pred hišo in za njima še mati. Toda vojaki so se bili že oddaljili, Copke pa ni bilo videti in dveh Radojevih gosk tudi ne. Vse te in še druge si bodo spekli in jih pojedli, suroveži, roparji! Tako so se slavljali od Srbije, potem ko so tri leta in pol v njej kruto gospodarili... Že dan kasneje je skozi Panjevac prijezdilo šest rdečearmejscev, to je bila izvidnica velike vojske. Nato je z druge strani prihitel oddelek srbskih partizanov.

— Naj živi svoboda! je veselo zaklicala Alenka.

— Svoboda! je ponovil Vanček.

Da, svoboda je bila tu. Za to svobodo pa so tudi Jagričevi nekaj prispevali: vse, kar so doma in v Srbiji izgubili. Nazadnje je morala umreti še Alenkina Copka! Da bi le očka — partizan ostal živ!

Vsi štirje se bodo vrnili v domovino, ko bo pot vanjo odprta. Kako lepa bo svoboda!

berilo za mlade

Tito v Sloveniji

Dne 10. septembra bodo v Trebčah odprli muzej Titove sestrice Ane. V njem bodo razstavili gradivo, ki bo pričalo o Titovem predvojnem delovanju v Sloveniji.

Kolarjeva Ana živi v hiši, ki je blizu Javorškove domačije, kjer je bila doma Titova mati. Njen dom leži v ozki dolinici ob potoku Bistrici. Okrog in okrog se dvigajo nizki in visoki hribi. Tu je skrit majhen zaselek in v njem Anin dom. Anina mati, ki je bila Titova teta, je Joža veselo sprejela, ko je prišel iz zapora. Večkrat je pri-

ni sobi in zaklenili vrata. Tiho so se pogovarjali o važnih rečeh. Proti jutru so se razšli. Sosedu so večkrat videli neznane ljudi, a niso nikomur nič povedali o tem. Tako je bilo pod vodstvom tovariša Tita v letih od 1936 do 1941 v Trebčan več partijskih posvetovanj.

Tovariš Tito ni pozabil na to, zato skoraj vsako jesen obišče sestrnico Ano. Ko je bil zadnji jesen pri njej, sta se dolgo pogovarjala o otroštvu in tudi o letih pred vojno, ko je bil pri njih na varnem.

Veseli smo, ker homo letos 10. septembra slavili v Bistrici ob Sotli občinski praznik in se v Anini hiši udeležili slovesnega odprtja muzeja.

Da bo praznik še lepši, bomo poskrbeli tudi mi pionirji. Že dan prej bomo v šoli odprli razstavo otroških izdelkov. V šoli, kjer so te počtnice napeljali centralno surjavo, se je pred enaindesetimi leti učil tudi Brozov Jožek iz Kumrovc. Zdaj asfaltirajo za šolo telovadišče, kjer bo glavna proslava. Nekoliko višje gasilci pridno zidajo gasilski dom. V dolini Bistrice, nedaleč od doma, Titove matere pa so strelci in pripadniki partizanske enote uredili novo strelišče z lopo. Na dan praznika bo namreč strelsko tekmovanje in otvoritev strelišča.

Vsi se pridno pripravljamo, da bi čim lepše proslavili občinski praznik v našem kraju. Najbolj praznično pa bi bilo pri nas takrat, če bi prišel med nas najdražji gost — tovariš Tito!

BOJANA ROMIČ

hajal k njej, ker ga tu niso iskali zandari. Včasih pa je pripeljal s seboj še tovariše. Nikdar niso prišli vsi naenkrat, da ne bi postali sumljivi. Bili so to predstavniki KPJ. Ponoči so ob sveči posedli po stolih in posteljah v majh-

V Kočevskem Rogu

Med zelenimi krošnjami so drsele drobne dežne kapljice. Strehe lesenih koč, katerih okna so nekam plašno strmela v svet, so se stiskale v zavetju skal.

V svojo sredo smo sprejemali bodoče mladinke in mladince. Z nageljni, ki smo jim jih pripeli na prsi, so stopali k voditelji mladinskega aktivna na naši šoli tovarišici Rozni Smagajevi. Topel stisk roke je povedal več kot besede, ki bi jih posameznik lahko izrekel. Obljubili so, da se bodo borili za svobodo domovine, če bo treba: »Prav tako, kakor so se borili tisti, ki so nam priborili največje bogastvo, svobodno domovino!«

Zazrla sem se v lesene kože in razmišljala o dneh, ko je bilo v tem kraju vse živo in so po teh poteh prihajali in odhajali partizani... Mogoče je prav ob tem kamnu stal stražar. Zrl je predse in na licih so bili še vidni sledovi utrujenosti včerajšnjega boja. Iz razmišljanja me je zdrnil grom, ki je odjeknil kot salva in hkrati opozoril, da moramo na pot.

Težko smo se poslovili od tega kraja. Še zadnji pogled in napotili smo se proti Žužemberku.

Kadar se spominjam tistega popol-

dnega v Kočevskem Rogu, obudim v mislih tudi besede iz knjige »Partizanski obiski«, katere avtor Radko Polič je partizani v teh krajih:

»In tako sem bil nenadoma čisto svoboden. Lahko sem se povsem sprostil in sam odtaval po gozdu od barake do barake. Pri vsaki sem se ustavil, vsaka mi je vedela toliko povedati. Pa ne samo hišice, ki jih morajo venomer popravljati in krpati, da ohranijo verno podobo. Vsaka skala, vsaka stezica, ki se mora zvijati in prebijati med njimi, tudi vsak košček neba, ki ga ujameš med vrhovi jelk, in vsak obraz, ki zdrsnje čezenj, vse mi je tako domače in pri srcu.

Kot bi se po daljšem potovanju vrnil domov!

Samo malo domišljije je potrebno in baza takoj oživi pred mojimi očmi: po stezah hitijo njeni prebivalci, nekdo prihaja iz doline in še ves zadihani od strmine pripoveduje »vaščanom« novice. Iz globeli, kjer je kuhinja, kipijo in vrejo glasovi in smeh kuharic in njihovih pomočnikov, saj so tako rekoč zmeraj dobre volje...« je zapisal.

Ali je potem sploh mogoče pozabiti ta nenavadni kraj?

ILONKA ČELHAR

kramljanje

Draga Milena!

Obljuba dela dolg in zopet vam pišem, tokrat prispevek o Kočevskem Rogu. Dolgo je že tega, kar sem obiskala ta kraj, a vendar mi je še vedno živo v spominu. Bili so to nepozabni trenutki in shranjeni so v tistem kotičku mojega srca, kamor zaidejo le redki. Verjemite mi, da se ob teh spominih vedno znova raznežim.

Zaklepetala sem se, ampak kaj morem, ko pa je z vami vedno tako lepo kramljati!

Žal mi je, ker vam ta mesec ne bom mogla tako pogosto pisati, ker grem do začeta šole v Piran gosposinjti. Pozabila pa vas ne bom in mogoče bom tudi tam našla kaj primerne za pisanje.

Hvala za objavo prispevka in besede, ki veliko pripomorejo, da se vam vednoraje olašam.

Bodite mi prsrčno pozdravljeni!

ILONKA ČELHAR
Prestranek 18
66258 Prestranek

Draga Ilonka!

Seveda ti verjamem: besede v prispevku samem so potrdilo iskrenih misli, zapisanih v pisemcu. O Kočevskem Rogu napiši še kak sestavek in videla boš, da o tem nenavadnem kraju dolenskih gozdov še zdaleč nisi vsega povedala.

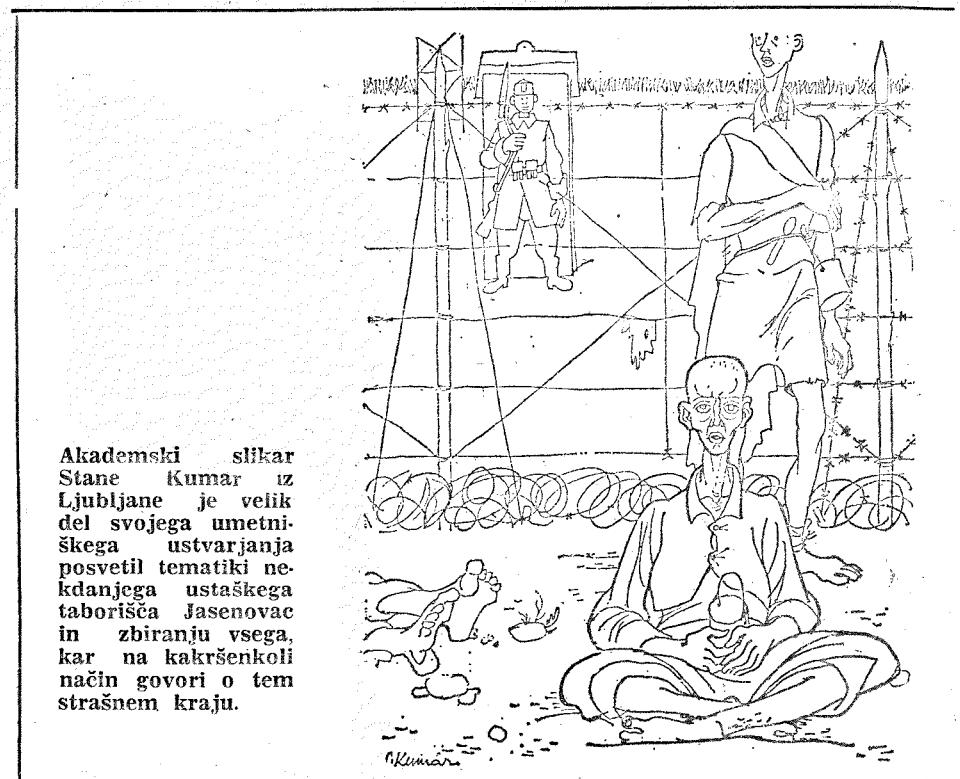
Lepo pozdravljena!

MILENA

Spoštovana urednica!

Zahvaljujem se vam za objavo svojega zadnjega prispevka. Želeli ste, da bi opisala, kako je bilo Jožu v Jasenovcu. Napisala sem, kar mi je povedal.

Že sem zalepila pismo s prispevkom, ko je prišel pismonoša z vašim sporočilom. Sporočam vam, da sem letos končala četrti razred osnovne šole »brator Polančičev« v Mariboru. Zdaj poidem v peti raz-

Akademski slikar Stane Kumar iz Ljubljane je velik del svojega umetniškega ustvarjanja posvetil tematiki nekdanjega ustaškega taborišča Jasenovac in zbiranju vsega, kar na kakršenkoli način govori o tem strašnem kraju.

Pred celico smrti

BIL JE V JASENOVCU

Jože Zidar je bil v strašnem taborišču Jasenovac, kamor so ga prignali jeseni 1943, ko je imel komaj sedemnajst let.

Ob prihodu v taborišče je vsak dobil oštevilčeno kovinsko tablico. Jože je postal številka 21... Tablica je bila pritrjena z iglo. Ustaš je Jožeta grdo pogledal, zamahnil in zadril iglo v goloramo. »Na, na pravo mesto si boš pa že sam dal!« se je besno zadril. Jože je skoraj omahnil. Stisnil je zobe in komaj izdrl iglo, tako ga je bolelo.

Reveži v taborišču niso imeli kaj jesti. Vsako dopoldne ob deveti uri so dobili pol litra praznih fizioloških strokov brez zrnja in nekaj vode. S tem se seveda niso mogli nasititi. Če je kdo dodatno hotel dobiti kosček kruha, je moral zvečer zakopavati svoje pomorjene tovariše. Zanesljivo pa so čez nekaj dni tudi njega ustrelili. Jože je raje ostajal brez kruha, kot da bi moral zakopavati pobite sojetnike.

Ustaši so taboriščnike zelo mučili. Jože je nekega dne sedel z zvezanimi rokami in nogami na stolu ter buljil v ustaša, ki se mu je približeval z razbeljenim železom v roki. Zgoče železo mu je pritisnil na kožo, da je zacvrčalo in zasmrdelo. O, kako je moralo boleti! Pa ne samo to: pretepali so ga tudi z bikovko, da je bil ves moder in rdeč.

Dogajalo se je še mnogo hujših stvari!

Vsak dan so se morali na ukaz postaviti v dolgo vrsto. Eden od ustašev je šel od ena do tri in tisti, na katerega je prišla številka tri, je moral iz vrste. Tako so vsakega tretjega odgnali na morišče. In nekega dne se je številka tri ustavila na Hrnjevem Jošku... Že je ustaš mignil s prstom, ko je pristopil nemški oficir, ki je opazoval štetje. Dolgo je strmel v fanta in ga nena doma porinil nazaj v vrsto, iz vrste pa potegnil starejšo ženo. Jože pravi, da še danes ne razume, kako da ga je

Nemec pustil živeti. »Mogoče je tisti oficir imel doma tako mladega sina, kakor sem bil jaz, pa se je spomnil nanj. Kdo ve, kaj se je dogajalo tisti trenutek v Nemčevi glavi, da me je pustil živeti?« mi je dejal tovariš Jože.

Jetnike, ki jih je doletela številka tri, so odvedli v celico smrti ali na strelišče. Celica smrti je bila prostor, kamor so nagnetli ljudi in spustili nanje plin. Izdihnili so v strašnih mukah.

Jože se ne spominja rad na trpljenje v Jasenovcu. Solze so mu zdrsele po licih, ko je vse to pripovedoval. Najhujši so bili trenutki, ko je v vrsti čakal na številko tri.

V svoj rodni Bratovec se je Jože vrnil leta 1945. Vsi so se ga razveselili. Zasmilil se jim je, ko je bil tako suhljat, saj je tehtal komaj dvainštirideset kilogramov. Doma je potem sit okusnih zabeljenih žgancev — teh kar ne more pozabiti — na dolgo in široko pripovedoval, kaj vse se je dogajalo v razvpitem ustaškem taborišču Jasenovac.

Da bi le nikoli več ne bilo vojne!

LUCKA LESNIK

Vodnjak

Stric mi je povedal:

— Med vojno sem bil še zelo mlad, star komaj štirinajst let. Ko je prišel sovražnik, nismo več hodili v šolo. Zbirali smo se zdaj tu zdaj tam in modrovali po svoje. Iz pogovorov starejših smo zvedeli, da gredo nekateri ljudje v gozdove in postanejo partizani. Tudi o tem smo se pogovarjali in ni minilo dolgo časa, ko smo začeli delati lesene puške, pištole in mitraljeze. Pri tem pa smo morali biti hudo previdni, kajti starši nam tega ne bi dovolili, pa tudi Nemci so bili v vasi.

Ko so odšli v gozdove prvi vaščani, smo začeli tudi mi zbirati pošto, hrano in zdravila za partizane. Starejši so Nemci navadno natančno pregledali, nas pa so le vprašali, kam gremo. Zbrane stvari smo odlagali v kotanje, poleg katere je bil vodnjak, od tam pa so jih partizani odnesli v gozd.

Bilo je nekega poletnega dne, ko sva s sosedovim Janezom nesla hrano. Ko prideva do vodnjaka, zagledava vojaka, ki nama je prihajal naproti. Janezu sem nekaj šepnil v uho in začel hitro plezati na dno vodnjaka. Povedati moram, da je bilo tisto leto sušno in da je bilo v vodnjaku le malo vode. Janez pa je začel posodo, v kateri je bila hrana za partizane, po vrvi spuščati za menoj. Ko je prišla do mene, sem hrano hitro porinil v luknjo, ki je bila malo nad površino vode. In jo zakril z večjim kamnom. Z loncem sem zajel vodo in Janez me je potegnil iz vodnjaka. »Ali nista v tej posodi nekaj nesla?« je vprašal vojak. »Ne, samo po vodo sva šla!« mu je hitro odgovoril Janez. »Ali je tukaj v gozdu kaj partizanov?« je nadaljeval vojak. »Midva ne veva, ampak starši pravijo, da bodo že kaznovani, ker se vam upirajo!« sem mu odgovoril. Mislim, da se seveda drugače in kako rad bi mu bil povedal, da bodo partizani zmagali in da se jim nič do brega ne piše.

VIDA GOLTEZ

NENEHNE SPREMEMBE

Prav tako kot se nenehno spreminjajo ekonomske razmere, v katerih sprejemajo naše gospodarske organizacije proizvodne in poslovne odločitve, se iz dneva v dan spreminjajo tudi predpisi, ki uravnavajo naše trgovanje s tujino. Se vedno nimamo takšnega zunanjetrgovinskega sistema, ki bi predstavljal čvrsto podlago za izvoz, hkrati pa učinkovito ekonomsko zaščito domačih proizvajalcev industrijskih izdelkov pred regresiranim konkurenčnim uvozom iz tujine.

KOMUNIST - 1. IX. 1972

BRIGAJO SE SAMO ZA ZASLUŽEK

Račun trgovcev je povsem jasen. Manjša nabavna cena blaga predstavlja tudi manjši zaslužek. Zato se ravno dobavitelji tako zelo zavzemajo za uvažanje drage hrane. Za dohodek namreč ni vseeno, če se 25 odstotkov marže zaračuna na ceno paprike iz okolice Pitagora po 1,10 dinarja ali na tisto iz uvoza, ki bi jo nabavili po 2,60 dinarja.

VEČERNE NOVOSTI - 25. VIII. 1972

ZEMLJA, KI NI LAST NIKOGAR

Geometri pokrajinskega geodetskega zavoda premerjajo zemljišča v Vojvodini in ugotavljajo čigave so posamezne parcele. To delo je precej zamotano in le počasi napreduje, ker so imovinsko - pravni odnosi zapleteni. Računajo, da je najmanj 60 tisoč hektarov zemlje, ki ni last nikogar.

POLITIKA EKSPRES - 26. VIII. 1972

PRI NAS POJEMO MNOGO KRUHA

Po najnovejših statističnih izračunih porabi tričlanska delavska družina v Jugoslaviji mesečno nekaj nad 23 kilogramov kruha in pečiva, a štirčlanska cela - 30 kilogramov. Taka družina porabi sicer mesečno devet kilogramov mesa.

V kmečkih družinah je medtem poraba še večja - letna poraba moke na enega člana gospodinjstva je natančno 170 kilogramov. V povprečju, pri čemer so vsiete delavstvo in kmečke družine, je letna poraba moke na posameznega člana 149 kilogramov.

POLITIKA - 26. VIII. 1972

OBCANI BOGATEJŠI KOT TOVARNE

Značilno je, da so prebivalci Kosova po žiro računih v bankah finančno močnejši od celotnega gospodarstva v tej pokrajini. Na žiro računih gospodarskih organizacij je bilo konec julija letos samo 67.716.000 dinarjev, občani pa so imeli na žiro računih 123.716.000 dinarjev, poleg tega pa še 248.566.000 dinarjev na hranilnih knjižicah. To je jasn dokaz, da se denar preliva iz družbenega sektorja v roke občanov, zaradi česar je nelikvidnost gospodarstva čedalje večja.

DELO - 28. VIII. 1972

ZAKAJ KRUH V SMETI?

Morda vam ta dopis ne bo všeč, ali vest imam in spoštovanje do vsakdanjega kruha in ne morem prezreti tega, kar se dogaja skoraj vsak dan. Vprašujem se, zakaj se naše smetiščne kante polnijo s kruhom! Ni dneva, da ga pri nas na Otok 3 iz smeti poberejo posamezniki cele vreče, ki jih natovorijo na kolesa, da bi verjetno z njimi krmili svinje. Pustimo to! Samo vprašam se, kako je ta kruh težko zaslužen, koliko truda moramo vložiti v kakršnikoli službi v to, da si kruh lahko kupimo. In zakaj tako? Če mu se otrokom mažejo bele rezine kruha, če ga potem otroci mečejo v smeti? Zakaj ne kupimo toliko kruha, kolikor ga res rabimo za dnevno prehrano?

NOVI TEDNIK - 31. VIII. 1972

Če pomislimo, da bo Giap postal kasneje profesor zgodovine in vodja partizanske vojske ter da je Le Loi po vsej verjetnosti iznašel strategijo »gor-skih stez«, s pomočjo katerih je obsel kuomintangske položaje v ravnini - prav takšne metode je vietnamsko od-porniško gibanje uporabljal v obdobju od leta 1946 do leta 1954 - potem se ne bomo zmotili, če bomo trdili, da je v dolgih zimskih nočeh v slamnati koči v An Xaju nekdanji zemljiški posestnik vcepljal svojemu sinu ravno takšno zna-nje in takšne ideje.

Potentakem je razumljivo, da je za-četek študija na inračnem cesarskem kolegiju v Huéju, ki ga je vodila fran-coska uprava, privedel tedaj še mlade-ga Giapa v politiko in v komunistično gibanje. Eden izmed njegovih tovaršev ga opisuje kot »majhnega, slabotnega, suhljatega in po značaju vihravega fan-ta, ki je imel rad poezijo«; drugi ome-njajo, da je požiral dela starega revolu-cionarja Pham Boi Chaua, čigar v iz-gnanstvu objavljene kritične brošure - kot »Pismo z onstran morja, napisano s krvjo« - so bile tedaj zelo razširjene in so navduševale nacionalistične ter protifrancoske kroge v Tonkingu in Anamu. Giap ne bo nikoli pozabil na-slednjega Boi Chauovega stavka: »Tisti, ki hočejo osvoboditi Indokino, morajo ustvariti močno vojsko«.

Šestnajstleten sodeluje Giap v mani-festacijah ob pogrebu Pham Chu Trin-ha, enega izmed anamskih republikan-skih agitatorjev, priverja študentske stavke, ustanovi šolski list in dela za Tieng Dan (»Glas ljudstva«), ki ga vodi nacionalistični vodja Huyn Tuc Hang. Eden izmed tistih, ki so mu bili v tem času zelo blizu, kot Dang Xuan Khu, kasnejši visoki funkcionar Vietminha, slika tale njegov zelo natančen portret, ki se kasneje ne bo spremenil: »... Bil je eden izmed najboljših možganov na šoli, bral je vse, znal je razlagati in je govoril s potrpežljivostjo, toda kadar je govoril, je bilo v njegovi notranjosti nekaj, kar je žarelo in kar je skušal nekako potlačiti«.

Morda je od tu nastala tista oznaka Nui Lua, »ogajenik pod snegom«. Pri sedemnajstih letih je Giap vstopil v eno izmed številnih komunistično obarva-nih indokitajskih skupin, Tan Viet, in pritegnil nase pozornost policije, ki ga je dve leti kasneje med neko študent-sko stavko aretirala in poslala v ječo. Komaj je bil spet prost, se je vpisal v komunistično partijo.

V tem obdobju ogorčenega naciona-lizma so Indokino preplavljala razna so-cialna vrenja in tajne družbine; politič-ne stranke, združenja in krožki so pri-pravljali povračilo in maščevanje za francoske okupatorje, toda odločilni koraki proti osamosvojitvi so se začeli v tridesetih letih, ko je stopil v ospred-je delavski razred - njegovo glavno jedro je bilo 30.000 delavcev predeloval-ne industrije v Tonkingu - in ko je jela upadati evropska prevlada nad Daljnim vzhodom: prvo znamenje tega upadanja je bilo videti v Kitajski, ki se je z znago Kuomintanga pod vodstvom Čangkajška, oddaljila od britanskega vpliva.

Iz Francije, kjer je bil v izgnanstvu, je Ho Si Minh, dotlej poznan samo kot Nguyen Ai Quoc, razglašal pro-gram bodoče indokitajske komunistič-ne partije, ki naj bi strmoglavila impe-rializem in izborila neodvisnost: govori o nacionalizaciji bank in samo osem-urnem delovniku, o demokratičnih svo-boščinah, o izobraževanju za vse, o enakopravnosti med moškim in žensko.

Giapa so zaprli leta 1928 in je prišel iz zaporu v Huéju ob koncu septembra leta 1931. Tedaj je imel 22 let, šolsko diplomu v žepu in se je prvič po sedmih

letih vrnil domov. Tam, v An Xaju, pa se je ta čas marsikaj spremenilo. Slabe letine in teža naraščajočih davkov so uničile malone vse premožnejše kmete in med njimi tudi njegove starše: ti zdaj niso imeli niti toliko, da bi lahko vzdrževali svojega sina. Četudi bo ka-sneje kdo od njegovih življenjepiscev zapisal, da se je Vo Nguyen tako zelo priljubil policijskemu šefu v Huéju, da mu je leta celo dovoljeval »prost iz-hod« iz ječe, da bi lahko obiskoval šo-lo, pa je v času, ki ga je prebil v ječi, nedvomno politično dozorel, pri čemer se je za stalno ogrel za model sovjet-ske revolucije; edinole njegov vihravi značaj ga ni zapustil.

Še istega meseca je Giap, potem ko je o tem v samoti dobro razmislil, zno-va odpotoval od doma, noseč s sabo platnen kovček, v katerem so bile nje-gove knjige in rezervna obleka. Odšel je v Hanoj, na sever dežele; privolil je, da bo poučeval na zasebni šoli Thang Long, katere lastnik je bil licejski pro-fesor Dong Tha Mai, vodil pa jo je profesor Hoang Minh Giam. V tej šoli je skrivaj deloval center za komuni-stično agitacijo (Thai Mai je postal kasneje notranji minister, Giam pa zu-nanji minister). V svoji šolski pod-

sko vojaško sodišče jo je obsodilo na petnajst let prisilnega dela. Ob koncu leta 1943 je umrla v centralnih zaporih, »v neki celici, polni miši«. Giap, ki tako nje kot komaj rojenega otroka ni nikoli več videl, tega dogodka v svojih spominih ne omenja, ampak govori zgolj o sebi in pravi, da je »na skrivaj zapustil Hanoj in zasebno šolo«. S tem ko je zbežal na Kitajsko, je Vo Nguyen dokončno razrešil svoj politični pro-blem in prekorajčil Rubikon: ali zmaga revolucije ali nič.

Jana
sodoben ženski tednik

Ko je tridesetletni Giap okoli božiča leta 1939 prispel do votlin Junanfuja, je bila vse njegovo premoženje obleka, ki jo je imel na sebi, in pa iz »L'Humanitéja« izrezana fotografija. S to sliko v žepu in v družbi z mandarinovim sinom Pham Van Dongom, ki bo kasneje postal predsednik vlade, je začel iskati

Giap (v temni uni-formi na sredi) je skupaj s Ho Si Min-hom (levo spredaj), ki je bil tedaj pred-sednik demokratič-ne republike Viet-nam, obiskal januar-ja 1966 neko tabori-šče za vojaško urje-nje. Državnika sta se spoznala decembra leta 1939 v Kunmin-gu na Kitajskem.

strešni sobici, katere strešna lina je gledala na delto Rdeče reke, je Giap obesil fotografijo, ki jo je še kot de-ček v An Xaju izrezal iz »L'Humanitéja« z dne 28. decembra 1920. Na njej je bil Ho Si Minh; kljub temu bo moral še nekaj časa počakati, da ga bo sre-čal in postal njegov učenec.

Osem let si je Giap služil kruh s po-

OBVESTILO UPRAVE

Za mesec avgust je žreb dolo-čil izmed naših naročnikov tri nagradence, ki prejmejo ročne ure.

To pot je bil žreb naklonjen: Trontelju Jaki, Sp. Duplica 5, 61290 Grosuplje, Jakobu Golobu, Gradenc 33, 68360 Žužemberk in Dragu Kajfežu, Hotavlje, 64293 Poljane nad Skofjo Loko.

Iskreno čestitamo - nagrade bomo poslali v najkrajšem času.
UPRAVA TV 15

učevanjem zgodovine in s sodelovanjem pri »Glasu ljudstva«. Vmes je študiral tudi na hanojski univerzi, diplomiral leta 1937 iz prava in politične ekono-mije ter postal domači učitelj mlajših bratov ter sestre Dong Thai Maia, šest-najstletne Thi: leta 1938 se je s Thi po-ročil in imel z njo enega otroka. Ko so naslednje leto v Franciji z dekretom prepovedali komunistično partijo, se je v Indokino začelo preganjanje in od oktobra 1939 do januarja 1940 je poli-cija uničila vse »legalne« komunistične organizacije, tako stalinistične kot trockistične. Giap je s svojo družino ži-vel v Vinhu. Neko novembrsko noč so agenti vdrli v njegovo hišo, toda uspelo se mu je izogniti aretaciji tako da je pravočasno skočil skozi okno.

Dva dni kasneje je bil že na varnem onstran meje, na Kitajskem. Njegovo ženo, ki je bila tudi aktivna komunist-ka, so Francozi zaradi »uporniške de-javnosti« aretirali maja 1941 in hanoj-

Ho Si Minha. Do srečanja je prišlo v Kunmingu v osrednji Kitajski in Giap se ga spominja takole: »Videla sva člo-veka zrelih let, oblečenega po evrop-sko, z mehkim polstenim klobukom na glavi. V primerjavi s slavno foto-grafijo, ki pa je bila posneta dvajset let poprej, se mi je zdel bolj živahen in iskriv. Pustil si je rasti brado. Zna-šel sem se pred človekom izžarevajoče preproščine. Videl sem ga prvič, pa sva že čutila, da naju veže globoko pri-jateljstvo... Govoril je z naglasom iz osrednjega Vietnama in nikoli bi ne verjel, da je po tako dolgi odsotnosti lahko ohranil kmečki naglas...«

(Nadaljevanje prihodnjič)

ZBOR SLOVENSKE MLA-DINE IN MLADINCEV

V nedeljo, 10. septembra 1972 bo v Završnici nad Zirovnico proslava v počastitev 50. obletnice smrti sekre-tarja CK SKOJ-a Dragoljuba Milova-novića in 30 letnice ustanovitve Gore-njskega odreda. Prireditve bo v okviru proslav dneva planincev, ki jih Planin-ska zveza Slovenije prireja že četrto leto.

Predstavniki Zveze mladine Sloveni-je, občinske konference Jesenice in re-publiške konference ZMS sodelujejo da bo osnovna ideja prireditve v Završnici, potrditi pripadnost mladih idejam naše revolucionarne preteklo-sti in dodati nov prispevek k načr-tom za morebitni splošni ljudski od-por

Prireditve v Završnici - pričakuje-jo več kot 4000 mladih - se bo začela ob 9.30 uri z odkritjem spominske plošče na mestu nesreče Dragoljuba Milovanovića. Zbranim mladincem in planincem bosta spregovorila sekretar zvezne konference ZMJ Stane Boštjan-čič in predsednik Planinske zveze Slovenije Miha Potočnik. Po osrednji slovesnosti bo sledilo družabno po-poldne.
S. T.

"bien-être"

eau de cologne naturelle

70° et 85°

TKI HRASTNIK - DIPARCO PARIS